



Науково-дослідний інститут правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук України

Науково-дослідна установа «Український науково-дослідний інститут екологічних проблем»

Центр права сталого розвитку та охорони довкілля, Національний юридичний університет імені ім. Ярослава Мудрого

**Центр кліматичного менеджменту, кафедра ЮНЕСКО
«Екологічно чисті технології»,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ НДІ ПЗІР НАПрН УКРАЇНИ

за матеріалами

круглого столу

«Актуальні проблеми правового та економічного регулювання екологічних відносин в сучасних умовах»

18 вересня 2025 року

**та панельної дискусії «Інновації та сталий розвиток у економіко- правових дослідженнях та стратегія їх реалізації» в рамках ІХ Харківського міжнародного юридичного форуму
23 вересня 2025 року**

Електронне наукове видання

Харків

2025

УДК 346.5: 349.6

DOI: 10.37772/978-617-7806-65-2

Рекомендовано до публікації:

Вченою радою Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук України (протокол № 7 від 8 жовтня 2025 р.).

Редакційна колегія:

Глібко С. В. – канд. юрид. наук, доцент, директор НДІ ПЗІР НАПрН України;

Бредіхіна В. Л. – канд. юрид. наук, провідний науковий співробітник НДІ правового забезпечення інноваційної діяльності НДІ ПЗІР НАПрН України;

Стріжкова А. В. – канд. юрид. наук, старший науковий співробітник НДІ правового забезпечення інноваційної діяльності НДІ ПЗІР НАПрН України.

Рецензенти:

Курман Т. В. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри земельного та аграрного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Врублевська-Місюна К. М. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри патентознавства та основ правозастосовної діяльності Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова.

Збірник наукових праць за матеріалами круглого столу «*Актуальні проблеми економіко-правового регулювання екологічних відносин в сучасних умовах*» НДІ ПЗІР НАПрН України (м. Харків, 18 вересня 2025 року) та панельної дискусії «*Інновації та сталий розвиток у економіко-правових дослідженнях та стратегія їх реалізації*» (23 вересня 2025 року) в рамках IX Харківського міжнародного юридичного форуму / за ред. С.В. Глібка, В.Л. Бредіхіної. Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України, 2025. 222 с. Електронне наукове видання.
https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2025/09/conf_18.09.2025.pdf.

ISBN 978-617-7806-65-2

У збірнику наукових праць представлені доповіді, тези доповідей, наукові висновки викладачів, практичних працівників, науковців, які взяли участь у круглому столі «Актуальні проблеми правового та економічного регулювання екологічних відносин в сучасних умовах», а також у панельній дискусії «Інновації та сталий розвиток у економіко-правових дослідженнях та стратегія їх реалізації» як частини IX Харківського міжнародного юридичного форуму. Заходи були організовані у м. Харкові з метою обміну практичними і теоретичними ідеями, пропозиціями, напрацюваннями між учасниками щодо правових проблем і викликів функціонування енергетичної системи України. Збірник наукових праць є науковим виданням, яке буде цікавим науковцям, аспірантам, докторантам, студентам, екологам та всім, хто цікавиться актуальними проблемами правового забезпечення регулювання екологічних та господарських відносин при сучасних викликах.

Друкується в авторській редакції

ISBN 978-617-7806-65-2

© НДІ ПЗІР НАПрН України, 2025

ЗМІСТ

Внукова Наталія Володимирівна

Впровадження Європейської централізованої системи класифікації товарів і послуг у контексті реалізації ESG-принципів для відновлення України.....8

Внукова Наталія Миколаївна

Оцінка ризиків потенційного відмивання коштів від екологічних порушень....15

Гетьман Анатолій Павлович, Бредіхіна Вікторія Леонідівна

Актуальні питання ефективності реалізації державної екологічної політики в умовах сучасних трансформаційних процесів.....27

Губіна Ганна Леонідівна

Функціонування національного інституту промислової власності в країнах ЄС та вплив на стан інновацій: порівняльно-правовий аспект.....38

Дармофал Елеонора Анатоліївна

Сталий розвиток: економічні підходи до розвитку університетів.....45

Дьяченко Максим Юрійович, Сафранов Тамерлан Абісалович

Правова та економічна складові оцінки екосистемних послуг в регіонах України.....49

Жорнокуй Юрій Михайлович

Зелене підприємництво – один з основних елементів інноваційного розвитку країни.....55

Корват Олена Валеріївна

Екологічні ризики в зеленій енергетиці.....61

Кохан Вероніка Павлівна

Проблеми реалізації ветеранами війни права на працю в умовах воєнного стану.....71

Кохан Вероніка Павлівна

Стратегії реалізації трудових прав ветеранів війни: інноваційні моделі підтримки та адаптації.....76

Краснова Юлія Андріївна

Зелене відновлення України як правова, соціальна й екологічна основа сталого розвитку: правовий аналіз законодавчих ініціатив.....82

Лозо Олена Вячеславівна, Туліна Ельбіс Євгенівна, Оніщенко Олексій Юрійович

Цифровізація біобезпеки: виклики інтеграції та правового забезпечення.....95

Любич Анна Миколаївна

Екологічна стійкість науково-дослідницької інфраструктури: як забезпечити екологічну відповідальність у наукових проєктах.....104

Макаров Михайло В'ячеславович

Формування дослідницьких інфраструктур як інструмент правового регулювання екологічних відносин в Україні.....109

Матюшенко Ігор Юрійович

Зелена економіка країн ЄС та України: перспективи розвитку.....125

Павлютін Юрій Миколайович

Функціонування дослідницьких інфраструктур в Україні: стратегічні орієнтири державної політики цифровізації інноваційної діяльності та формування людського капіталу.....132

Подрез-Ряполова Ірина Валеріївна

До питань узгодження екологічної та енергетичної політики в умовах сталого розвитку України.....139

Розгон Ольга Володимирівна

Функціонування екокластерів у сфері альтернативної енергетики в ЄС: досвід для України.....145

Селіванова Ірина Анатоліївна

Легальне поняття ветеранського підприємництва в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення.....155

Сіньова Людмила Миколаївна

Щодо підтримки програм навчання та перекваліфікації для ветеранів війни...162

Сотська Галина Іванівна

Сталий розвиток: економічні, правові, екологічні та педагогічні підходи до розвитку університетів прибережних регіонів.....168

Стріжкова Алла Володимирівна

Зупинення Україною дії Оттавської конвенції: як зменшити потенційну екологічну шкоду?.....173

Суєтнов Євгеній Павлович, Малохліб Олена Сергіївна, Копиця Євгенія Миколаївна

Стратегічні цілі та завдання державної політики у сфері управління екосистемними послугами.....183

Цапко Наталія Сергіївна

Питання неврегульованості правових аспектів щодо природоохоронних територій України.....192

Чубенко Віра Анатоліївна

До питання покладення державою спеціальних обов'язків в процесі функціонування ринку електроенергії як виклику для забезпечення конкуренції.....199

Чуприна Ангеліна Тимурівна

Міжнародно-правові аспекти стимулювання впровадження стартапами екологічних інновацій в енергетику.....207

Висновки за результатами проведення круглого столу «Актуальні проблеми економіко-правового регулювання екологічних відносин в сучасних умовах» (18 вересня 2025 року) та панельної дискусії «Інновації та сталий розвиток у економіко- правових дослідженнях та стратегія їх реалізації» (23 вересня 2025 року) в рамках ІХ Харківського міжнародного юридичного форуму

Внукова Наталія Миколаївна

Екологічні питання у звітах зі сталого розвитку провідних компаній України за вимогами ЄС.....212

Губіна Ганна

Висновки щодо функціонування національного інституту промислової власності в країнах ЄС та вплив на стан інновацій: порівняльно-правовий аспект.....213

Корват Олена

Висновки стосовно проблематики екологічних ризиків відновлюваної «зеленої» енергетики в Україні.....214

Кохан Вероніка

Висновки з проблем реалізації ветеранами війни права на працю в умовах воєнного стану.....214

Кохан Вероніка

Висновки щодо інноваційних моделей підтримки та адаптації стратегій реалізації трудових прав ветеранів війни.....215

Любич Анна

Практичні висновки з публікації про екологічну стійкість у науково-дослідницькій інфраструктурі.....216

Павлютін Юрій

Висновки по функціонуванню дослідницьких інфраструктур в Україні: стратегічні орієнтири державної політики цифровізації інноваційної діяльності та формування людського капіталу.....217

Розгон Ольга

Фінальні висновки по функціонуванню екокластерів у сфері альтернативної енергетики в ЄС: досвід для України.....218

Стріжкова Алла

Використання альтернатив протипіхотним мінам, які здатні забезпечити краще дотримання принципів охорони довкілля і екологічної безпеки України.....219

Внукова Наталія Володимирівна

*доктор технічних наук, професор, завідувачка кафедри екології Харківського
національного автомобільно-дорожнього університету*

ORCID 0000-0002-4097-864X

***ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЦЕНТРАЛІЗОВАНОЇ СИСТЕМИ
КЛАСИФІКАЦІЇ ТОВАРІВ І ПОСЛУГ У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ESG-
ПРИНЦИПІВ ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ***

Центральна класифікація товарів (ЦКТ) складається з узгодженої та послідовної структури класифікації товарів (товарів та послуг) на основі набору міжнародно узгоджених понять, визначень, принципів та правил класифікації. Вона слугує міжнародним стандартом для збору та табулювання всіх видів даних, що вимагають детальної інформації про продукти, включаючи статистику промислового виробництва, внутрішньої та зовнішньої торгівлі товарами, міжнародної торгівлі послугами, платіжного балансу, статистику споживання та цін, а також інші дані, що використовуються в національних рахунках. Вона забезпечує комплексну структуру, в рамках якої дані про продукти можуть бути зібрані та представлені у форматі, що дозволяє проводити економічний аналіз для підтримки прийняття рішень та формування політики. Необхідно врахувати і той факт, що на сьогодні все більш актуальним стає впровадження принципів екологічного, соціального і корпоративного управління (англ. environmental, social, and corporate governance, ESG) як відповідь на запит сучасного суспільства на додаткові вимоги до економічної діяльності всіх рівнів. Таким чином, для створення умов відповідності запитам європейських донорів та інвесторів, які готові допомагати в реалізації плану відновлення України, крім оновленої згідно європейських вимог Системи національних рахунків 2025 року (СНР 2025), необхідно мати найсучаснішу систему класифікації товарів і послуг для створення умов інвестування в сталий розвиток.

Ключові слова: централізована система, класифікація товарів, управління, сталий розвиток, ESG – принципи, відновлення.

Vnukova Nataliia

*Doctor of Technical Sciences, Professor, Head of the Department of Ecology,
Kharkiv National Automobile and Highway University*

ORCID 0000-0002-4097-864X

IMPLEMENTATION OF THE EUROPEAN CENTRALISED CLASSIFICATION SYSTEM FOR GOODS AND SERVICES IN THE CONTEXT OF IMPLEMENTING ESG-PRICIPLES FOR UKRAINE'S RECOVERY

The Central Product Classification (CPC) consists of a coherent and consistent structure for the classification of goods (products and services) based on a set of internationally agreed concepts, definitions, principles and rules of classification. It serves as an international standard for the collection and tabulation of all types of data requiring detailed product information, including statistics on industrial production, domestic and foreign trade in goods, international trade in services, balance of payments, consumption and price statistics, and other data used in national accounts. It provides a comprehensive framework within which product data can be collected and presented in a format that allows for economic analysis to support decision-making and policy making. It is also necessary to take into account the fact that the implementation of environmental, social and corporate governance (ESG) principles is becoming increasingly important today as a response to the demand of modern society for additional requirements for economic activity at all levels. Thus, to be able to meet the demands of European donors and investors who are ready to help Ukraine implement its recovery plan, in addition to the System of National Accounts 2025 (SNA 2025) updated in accordance with European requirements, it is necessary to have a state-of-the-art system of classification of goods and services to create conditions for investing in sustainable development.

Keywords: centralised system, classification of goods, management, sustainable development, ESG principles, recovery.

Центральна класифікація товарів виникла в результаті ініціатив на початку 1970-х років, спрямованих на гармонізацію міжнародних класифікацій, підготовлених під егідою Організації Об'єднаних Націй та інших міжнародних організацій у галузі економічної статистики та інших сферах. У продовження цих ініціатив стандартна класифікація всіх товарів була визнана ключовим елементом. На основі рекомендацій групи експертів, скликаної Секретаріатом Організації Об'єднаних Націй, Статистична комісія на своїй дев'ятнадцятій сесії в 1976 році³ затвердила програму гармонізації існуючих класифікацій видів

діяльності Організації Об'єднаних Націй, Європейських співтовариств та Ради взаємодопомоги в економіці та одночасного розроблення системи різних, але взаємопов'язаних класифікацій видів економічної діяльності, товарів і послуг. Нова класифікація, що охоплювала як товари, так і послуги, Центральна класифікація товарів - ЦКТ (Central Goods Classification (CGC), англ.), мала стати основним інструментом цієї програми. Запропонована класифікація товарів використовувала б детальні підзаголовки Гармонізованої системи як будівельні блоки для частини, що стосується транспортних товарів, і враховувала б основні категорії економічного постачання та використання, визначені в Системі національних рахунків, такі як проміжне споживання, кінцеве споживання, формування капіталу, імпорт та експорт. Статистична комісія схвалила програму та підтримала її продовження на наступних сесіях. У період з 1977 по 1987 рік Статистичний відділ Секретаріату Організації Об'єднаних Націй та Статистичне бюро Європейських співтовариств (EUROSTAT) провели шість засідань Спільної робочої групи з питань світових класифікацій з метою розробки Інтегрованої системи класифікації видів діяльності та продуктів (SINAP), яка мала слугувати тимчасовою класифікацією. Категорії SINAP мали бути використані як основа для другого перегляду Міжнародної стандартної класифікації всіх видів економічної діяльності (ISIC) , Загальної промислової класифікації видів економічної діяльності в Європейських співтовариствах (NACE) та для пов'язаних класифікацій товарів і послуг. Спільна робоча група також внесла пропозиції під час проведення технічного огляду ЦКТ, результатом якого стала розробка нової класифікації ЦКТ, версія 1.1. У процесі роботи було проведено вибірковий секторальний огляд ЦКТ, щоб переконатися, що продукти, визначені в ЦКТ, належним чином відображають результати діяльності швидкозростаючих галузей. Проект переглянутої класифікації був широко розповсюджений серед національних, регіональних та міжнародних статистичних органів для отримання коментарів. Рекомендації щодо змін були враховані до завершення розробки класифікації та подання її до Статистичної комісії на її тридцять третій сесії у 2002 році. Протягом останніх років ЦКТ

постійно вдосконалюється та через систему опитувальників організацій ООН пропонується для розгляду та використання європейським державам.

Центральна класифікація товарів (ЦКТ) складається з узгодженої та послідовної структури класифікації товарів, що базується на наборі міжнародно узгоджених понять, визначень, принципів та правил класифікації. Вона забезпечує комплексну систему, в рамках якої дані про товари можуть бути зібрані та представлені у форматі, що дозволяє проводити економічний аналіз для підтримки прийняття рішень та формування політики. Структура класифікації представляє собою стандартний формат для організації детальної економічної інформації та сприяння економічному аналізу продуктів – будь то виробництво, переробка, торгівля чи споживання – відповідно до економічних принципів та уявлень. На практиці класифікація використовується для забезпечення безперервного потоку інформації, яка є необхідною для моніторингу, аналізу та оцінки ефективності економіки протягом певного періоду часу. Окрім основного застосування в статистиці та подальшому економічному аналізі, ЦКТ також використовується в адміністративних цілях, наприклад, при видачі контрактів.

Враховуючи необхідність дотримання європейських екологічних стандартів до Центральної класифікації товарів було запроваджено розділ «Екологічні послуги 37 126». З метою кращого узгодження зі змінами в міжнародних системах та відображення зростаючої важливості екологічних послуг, до переглянутої ЦКТ були внесені такі зміни: - створено новий клас 9114 «Державні адміністративні послуги, пов'язані з наданням екологічних послуг»; - створено новий клас 9444 «Послуги з очищення повітря від забруднення»; - створено новий клас 9445 «Послуги з уловлювання та зберігання вуглецю»; - внесення змін до пояснювальних приміток до класу 8597 «Послуги з догляду та утримання ландшафту» з метою відображення включення послуг з управління та відновлення екосистем і біорізноманіття; - створення нових підкласів у рамках класу 5465 «Послуги з ізоляції» для окремого класифікування послуг з ізоляції від шуму або вібрації та послуг з теплоізоляції. Такі зміни активують розгляд

питання імплементації до українських державних систем класифікацій товарів. В Україні діє Інтегрована система класифікації видів діяльності та продуктів, яка ґрунтується на двох основних класифікаціях: КВЕД (Класифікація видів економічної діяльності) та ДКПП (Державний класифікатор продукції та послуг). КВЕД використовується для класифікації видів економічної діяльності, а ДКПП – для класифікації продукції та послуг. Ці класифікації використовуються для статистичних цілей, для регулювання діяльності суб'єктів господарювання та для інших потреб.

Ще одним важливим інструментом є Система національних рахунків. Система національних рахунків 2025 року (СНР 2025) була прийнята Статистичною комісією ООН на її 56-й сесії в 2025 році в якості міжнародного статистичного стандарту для статистики національних рахунків. СНР 2025 року є оновленою версією Системи національних рахунків 2008 року (СНС 2008). Це шоста версія СНР, перша з яких була опублікована понад сімдесят років тому. Вона публікується спільно п'ятьма організаціями, що входять до Міжсекретаріатської робочої групи з національних рахунків (МСРГНР). СНСР 2025 року зберігає базову теоретичну основу СНР 2008 року. Однак у ній вводяться підходи до нових аспектів економіки, що набули популярності, детально розглядаються елементи, які привертають все більшу увагу аналітиків, і роз'яснюються рекомендації з широкого кола питань, засновані на досягненнях методологічних досліджень і потребах користувачів. До них відносяться такі теми, як глобалізація, цифровізація, нові фінансові проблеми, ісламські фінанси та неформальна економіка. Зокрема, СНР 2025 року розширює рамки національних рахунків, щоб краще враховувати фактори, що впливають на добробут і сталий розвиток, для обґрунтування різних політичних цілей. Вдосконалення правового підґрунтя для впровадження СНР 2025 року може забезпечити складання міжнародно порівнянної статистики національних рахунків відповідно до передової практики та узгодженим чином, що дозволить політичним елітам порівнювати динаміку запровадження інноваційних методів

управління економічним розвитком та приймати обґрунтовані рішення на основі оптимізованих даних.

Висновок. За результатами наукового аналізу проблеми системного інноваційного оновлення правової, економічної та екологічної парадигми для реалізації плану відновлення України на основі принципів сталого розвитку було виявлено кілька дослідницьких питань, які, однак, вимагають більш глибокого розгляду, ніж це було можливо в процесі аналізу, і подальшого вивчення. Актуальним є продовження міждисциплінарної плідної співпраці між спільнотами, метою якої стало б розроблення динамічної дослідницької програми, інтегрованої до європейської, що адаптується до нових економічних явищ. Враховуючи об'єктивні умови, що склалися в Україні з початком бойових дій, види економічної діяльності придбали властивість динамічного швидкого змінювання, що потребує такого ж швидкого адаптування та інтеграції до нових європейських систем з метою ліквідації можливих розривів при впровадженні нових принципів екологічного, соціального та корпоративного управління (англ. environmental, social, and corporate governance, ESG) при залученні європейських донорів для реалізації плану післявоєнного відновлення України.

ЛІТЕРАТУРА

1. United Nations Committee of Experts on International Statistical Classifications 2024 Second Meeting 29 and 31 October, November 2024. URL: https://unstats.un.org/unsd/classifications/Meetings/UNCEISC2024_2nd/Session7_Bk1_Update_on_the_Status_of_CPC_Ver3_1Nov2024.pdf.
2. Official Records of the Economic and Social Council, 1995, Supplement No. 8 (E/1995/28).
3. European Communities, International Monetary Fund, Organisation for Economic Co-operation and Development, United Nations and World Bank: System of National Accounts 2008, New York: 2009. Sales No. E.08.XVII.29, ST/ESA/STAT/SER.F/2/Rev.5 ISBN 978-92-1-161522-7. URL: <http://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/sna2008.asp>.

4. Гармонізована система опису та кодування товарів. Митна енциклопедія : у 2 т. / І. Г. Бережнюк (відп. ред.) та ін.. Хмельницький: ПП Мельник А. А., 2013. Т. 1 : А — Л. 472 с. ISBN 978-617-7094-09-7.

REFERENCES

1. United Nations Committee of Experts on International Statistical Classifications 2024 Second Meeting 29 and 31 October, November 2024. URL: https://unstats.un.org/unsd/classifications/Meetings/UNCEISC2024_2nd/Session7_Bk1_Update_on_the_Status_of_CPC_Ver3_1Nov2024.pdf [in English].
2. Official Records of the Economic and Social Council, 1995, Supplement No. 8 (E/1995/28) [in English].
3. European Communities, International Monetary Fund, Organisation for Economic Co-operation and Development, United Nations and World Bank: System of National Accounts 2008, New York: 2009. Sales No. E.08.XVII.29, ST/ESA/STAT/SER.F/2/Rev.5 ISBN 978-92-1-161522-7. URL: <http://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/sna2008.asp> [in English].
4. Harmonized Commodity Description and Coding System: in Customs Encyclopedia (2013). V.2. 472 p. [in Ukrainian].

Внукова Наталія Миколаївна

доктор економічних наук, провідний науковий співробітник

НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України

ORCID 0000-0002-1354-4838

ОЦІНКА РИЗИКІВ ПОТЕНЦІЙНОГО ВІДМИВАННЯ КОШТІВ ВІД ЕКОЛОГІЧНИХ ПОРУШЕНЬ

Дослідження присвячено розгляду змін, які відбуваються в контролі за потенційними екологічними правопорушеннями в світовій системі фінансового моніторингу. Розглянуто сучасні напрями до запровадження ризико-орієнтованого підходу до протидії легалізації злочинних доходів, зокрема щодо довкілля та природоохоронної діяльності. Визначено пошуковий попит на теми екологічних порушень в Google з 2004 року в Україні, який є волатильним з виділенням регіональних складових. Створення Офісу зеленого переходу та Зеленої платформи в Україні дозволить знаходити найактуальніші можливості для впровадження заходів екологічної модернізації та запобігання екологічним порушенням.

Ключові слова: екологічні порушення, фінансовий моніторинг, FATF, пошукові запити, ризико-орієнтований підхід

Vnukova Nataliya

2nd PhD in Economics, Leading researcher of Scientific and Research

*Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of NALS of
Ukraine*

ORCID 0000-0002-1354-4838

ASSESSMENT OF POTENTIAL MONEY LAUNDERING RISKS FROM ENVIRONMENTAL VIOLATIONS

The study is devoted to the consideration of changes taking place in the control over potential environmental violations in the financial monitoring system. Modern directions for the introduction of a risk-based approach to countering the legalization of criminal proceeds, in particular regarding the environment and environmental protection activities, are considered. The search demand for the topics of environmental violations on Google since 2004 in Ukraine is determined, which is volatile

with the allocation of regional components. The creation of the Green Transition Office and the Green Platform in Ukraine will allow finding the most relevant opportunities for the implementation of environmental modernization measures and the prevention of environmental violations.

Keywords: environmental violations, financial monitoring, search queries, FATF, risk-based approach.

Актуальність. Перетворення, які відбуваються в екологічній сфері, зокрема, екологічному праві, актуалізують завдання із проведення додаткового аналізу. Відкритий **Міністерством економіки України** спільно з **аналітичним центром DiXi Group** **Офіс зеленого переходу** [Ошибка! Источник ссылки не найден.], який оголосив про початок розробки **Зеленої платформи** —першого цифрового каталогу програм фінансування сталого розвитку для бізнесу, комунальних підприємств і громад [Ошибка! Источник ссылки не найден.], потребує розгляду питань із запобігання та протидії порушенням в екологічній діяльності. Наприклад, підписання Україною 28 серпня 2025 року в ООН Угоди про відкрите море [3] є додатковим підтвердженням європейського курсу України та сприяє захисту морських екосистем, що також повинно мати запобіжники щодо екологічних правопорушень.

Воєнний стан та періоди відновлення висувають нові вимоги до прискорення трансформацій в екологічному праві і дотичних сферах.

2025 року відбулись суттєві зміни у міжнародних стандартах ФАТФ, які спрямовані на протидію легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдження зброї масового ураження, де екологічні питання набули додаткового наголосу [4].

Стандарти FATF вимагають від країн криміналізувати відмивання грошей, зокрема, за низку екологічних злочинів (Рекомендація FATF 3), виявляти та оцінювати ризики відмивання грошей та фінансування тероризму в різних сферах злочинності та вживати заходів для зменшення цих ризиків (Рекомендація FATF 1) [5].

Відповідно до Рішення Ради національної безпеки та оборони України від 23 березня 2021 року № 111/2021 передбачено внесення змін до Кримінального

кодексу України стосовно посилення відповідальності за кримінальні правопорушення проти довкілля, внесення змін до Кримінального кодексу України стосовно встановлення кримінальної відповідальності за незаконний видобуток корисних копалин місцевого значення та ін. [6].

Ризик-орієнтований підхід націлений на досягнення балансу щодо посилення вимог до осередків підвищеного ризику та зменшення витрат на контроль за суб'єктами первинного фінансового моніторингу з низьким ризиком, а також поліпшення практичної реалізації міжнародних стандартів [7].

Виклад. Останнім часом кількість наукових досліджень у сфері фінансового моніторингу стосовно екологічних порушень збільшилась. Спільне міжнародне дослідження 2025 року мало на меті уточнити юрисдикцію слідчих державних службовців зі сфери охорони навколишнього середовища у розслідуванні правопорушень, пов'язаних із відмиванням грошей стосовно екологічних злочинів. Науковцями здійснено нормативно-правовий аналіз повноважень державних службовців в індонезійській системі кримінального правосуддя. Результати дослідження демонструють, що Міністерство охорони навколишнього середовища Індонезії має юрисдикцію розслідувати правопорушення, пов'язані з відмиванням грошей, що виникають внаслідок екологічних злочинів, особливо після видання Рішення Конституційного Суду № 15/PUU-XIX/2021, яке розширило слідчі повноваження щодо відмивання грошей, уніфікувало різні галузеві нормативні акти та встановило легітимну правову базу в цій сфері для різних державних органів. Воно суттєво змінило рамки слідчих повноважень щодо правопорушень, пов'язаних із відмиванням грошей, пов'язаних із екологічними злочинами, що додатково свідчить про актуалізацію антилегалізаційних дій у сфері екології [8].

Не менш цікавим є дослідження впливу Міжнародних стандартів FATF та їх практичне впровадження на зелену кримінологію в Пакистані [9], в якому для досягнення мети дослідження використано метод якісного аналізу випадків. Дослідники відзначають, що проникні кордони, низький рівень застосування заходів належної перевірки клієнтів (між тим Пакистан 2022 року вилучений з

сірого списку FATF), слабодокументована економіка забезпечують сприятливе середовище для екологічних злочинів у поєднанні з низькою якістю законів та браком можливостей, що посилює гостроту проблеми. Загальна ефективність рекомендацій FATF проти екологічних злочинів у Пакистані вважається, що є неефективною, тому науковці зробили висновок, що для ефективної боротьби необхідна надійна структура координації та співпраці на внутрішньому та міжнародному рівнях, особливо щодо цієї країни на глобальному Півдні [9].

Італійський досвід щодо протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом [10], є важливим для формування стратегій, застосування ризико-орієнтованого підходу, в тому числі в екологічній сфері. Ризики розслідування щодо відмивання грошей, отримані в Європі і широкі, є якісним аналізом у національному масштабі країн. Дослідники запропонували кількісну методологію вимірювання ризику відмивання коштів, яка поєднує різноманітність факторів ризику (класифікованих як загрози та вразливості) [10].

Китайські дослідники для впровадження ризик-орієнтованого регуляторного підходу провели оцінку ризику відмивання грошей клієнтами та навели деякі приклади застосування [11]. Під час переходу регуляторного підходу від «заснованого на правилах» до «заснованого на ризиках» визначено, що сфера діяльності клієнта, види бізнесу та галузі, до яких належить клієнт, є основними показниками для оцінки ризику відмивання коштів для клієнта. На основі статистичного аналізу 221 типового випадку відмивання грошей проведено прикладне дослідження оцінки ризику їх відмивання клієнтами, що дозволило перевірити ефективність встановлення вагових значень показників та моделі дерева рішень. Дане емпіричне дослідження визначило вагу трьох ключових показників відмивання грошей: сфери обслуговування клієнтів, типи бізнесу та відповідні галузі [11]. Такий перелік показників тільки частково використовується в ризико-орієнтованому підході в системі фінансового моніторингу в Україні.

За законодавством України [12] критеріями ризиків у ст.7, яка присвячена застосуванню ризик-орієнтованого підходу, відзначено, що суб'єкт первинного

фінансового моніторингу зобов'язаний у своїй діяльності його застосовувати, є його клієнти, географічне розташування держави реєстрації клієнта або установи, через яку він здійснює передачу (отримання) активів, вид товарів та послуг, що клієнт отримує від суб'єкта первинного фінансового моніторингу, спосіб надання (отримання) послуг. Ризик-орієнтований підхід має бути пропорційний характеру та масштабу діяльності суб'єкта первинного фінансового моніторингу.

Автором розглянути різні напрями застосування ризик-орієнтованого підходу у фінансовому моніторингу [7,13, 14].

Порушеннями в екологічній сфері є таке явище, як грінвошинг. Популяризація екологічних рухів та необхідність провадження конкуренції між виробниками за потенційних споживачів в умовах схильності останніх до екопродукції перетворюється на недобросовісне маніпулювання зеленоорієнтованістю суспільства. Дослідники аналізують зарубіжний досвід правового регулювання згаданої проблеми та наводяться певні висновки та пропозиції щодо можливої модернізації національного законодавства до сучасних міжнародних вимог [15], наведені приклади використання «зеленого відмивання» у таких сферах, як нафтопереробна, лісова, виробництва бутильованої питної води тощо.

Наприклад, злочинність, до якої належить вирубка лісів, є третьою за прибутковістю в світі. Світові зиски еко-злочинності оцінюються у 110-281 млрд USD на рік, в якій лісова злочинність генерує від 51-152 млрд USD за рік [16].

Потребує додаткового дослідження питання спорідненості грінвошингу з іншими порушеннями у сфері екології та природоохоронної діяльності.

При аналізі ризиків загроз, що включають наслідки злочину у розробленому FATF 2025 року Національному інструментарії з оцінки ризиків відмивання коштів значна увага приділена порушенням в екологічній сфері. Відзначено, що залежно від ризику та контексту країни, деякі предикатні злочини з вищими екологічними втратами можуть потребувати пріоритетності в

Національній оцінці ризиків для кращого розуміння загроз та розробки пропорційних заходів щодо зменшення цих ризиків [4].

Серед категоризації загроз окремо виділена вроджена схильність до злочинності, що базується на екологічних факторах. При встановленні вразливостей національного рівня останні загалом упорядковані відповідно до аналітичної структури, відомої як «PESTEL» (акронім), де його складовою є екологія або фактори навколишнього середовища, які категоризовані на глобальні екологічні фактори, такі як доступність води, глобальне потепління та інші проблеми, пов'язані з кліматом ; визначення впливу місцевого середовища на злочинність, такий як житло, безпека тощо; встановлення впливу екологічного законодавства тощо [4].

При розгляді дотримання зобов'язань щодо відновлення навколишнього середовища є пов'язані вразливості, фактори, що їх посилюють, серед яких виділено: стихійні лиха та дефіцит ресурсів, які можуть призвести до зростання предикатних правопорушень, таких як екологічні злочини, зокрема, незаконна вирубка лісу та торгівля відходами; слабкі або невиконувані закони та нормативні акти у сфері охорони навколишнього середовища, які можуть сприяти незаконному видобутку [4].

У Національній оцінці ризиків з протидії легалізації доходів (2022) відзначено, що у жовтні 2021 року переглянуто дефініцію «визначених категорій правопорушень» у Глосарії для уточнення типів правопорушень, які підпадають під категорію «екологічних злочинів».

Державні службовці відзначають, що кількість зелених фінансових інструментів для бізнесу та громад зростає – як завдяки міжнародній підтримці, так і через запит з боку самих підприємців [Ошибка! Источник ссылки не найден.], що має позитивно вплинути на збільшення зелених інвестицій, але паралельно можуть збільшуватися обсяги відмитих коштів від екологічних злочинів, що потребує поглибленої уваги і додаткових досліджень.

Автором виконана оцінка рівня пошукової активності в Google темою «екологічні порушення» українською мовою з 2004 року (на 05 вересня 2025

року) з використанням пошукового он-лайн ресурсу Google Trends [17], який показав, що зацікавленість темою екологічних порушень є волатильною, інтерес почав активно формуватися з березня 2020 року, її пікові складові відзначались у квітні 2022 року. За регіональним розподілом тільки 18 регіонів є статистично значимими, серед яких трійка лідерів – Полтавська, Чернівецька, Івано-Франківська області, що потребує подальшого вивчення і аналізу.

Враховуючи, що концепція зеленого переходу пов'язана не тільки із захистом довкілля при відновленні зруйнованого, але і вдосконаленням індустріального напрямку розвитку, це не може не відзначитися на формуванні запобіжників потенційного відмивання коштів від екологічних порушень.

Висновки. Розглянуті напрями збільшення вимог до системи фінансового моніторингу щодо екологічних правопорушень, зокрема, щодо їх криміналізації, показали, що питання зеленої економіки в умовах викликів воєнного стану є актуальними і знаходяться в зоні стратегічного регулювання і управління державних органів у сфері фінансового моніторингу, зокрема, НБУ.

Додатковим фактором контролю за потенційним відмиванням коштів є запровадження ризико-орієнтованого підходу. Країновий підхід засвідчив світову спрямованість на його запровадження.

Виділені внаслідок он-лайн пошуку регіони в Україні з високим рівнем пошуку теми екологічних порушень, зокрема, Полтавська область, можуть стати пілотними щодо впровадження в їх громадах програм фінансового моніторингу зеленого екологічного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Офіс зеленого переходу. Офіційний сайт URL: <https://gto.dixigroup.org/>
2. В Україні запускають Зелену платформу – каталог фінансових можливостей для екологічного розвитку URL: <https://rubryka.com/2025/05/21/v-ukrayini-zapuskayut-zelenu-platformu-katalog-finansovyh-mozhlyvostej-dlya-ekologichnogo-rozvytku/>

3. Україна підписала Угоду про відкрите море, яка посилить міжнародну екологічну співпрацю URL: <https://unn.ua/news/ukraina-pidpysala-uhodu-pro-vidkryte-more-yaka-posylyt-mizhnarodnu-ekolohichnu-spivpratsiu>
4. Money Laundering National Risk Assessment Toolkit – Annexes A-C. August 2025. 72 p. URL: <https://www.fatf-gafi.org/content/fatf-gafi/en/publications/Methodsandtrends/Money-Laundering-National-Risk-Assessment-Toolkit-Annexes.html#accordion-06b6bb40f6-item-303df6e173>
5. Money Laundering from Environmental Crime FATF REPORT July 2021. 70 p. URL: <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/reports/Money-Laundering-from-Environmental-Crime.pdf>
6. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 березня 2021 року «Про виклики і загрози національній безпеці України в екологічній сфері та першочергові заходи щодо їх нейтралізації». Указ Президента України від 23 березня 2021 р. № 111/2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/111/2021#Text>
7. Внукова Н. М. Застосування ризик орієнтованого підходу для розвитку системи фінансового моніторингу *INFOS-2019: Збірник тез доповідей учасників Міжнародного форуму з інформаційних систем і технологій, 24-27 квіт. 2019 р., м. Харків. Х., 2019. С. 18-21.* URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/22255>
8. Daswanto, D., Manthovani, R., Ali, H., Tarson, E., & Abdurahmonov, F. Authority of the Ministry of Environment in the Investigation of Money Laundering from Environmental Crimes. *Journal of Law, Environmental and Justice*, 2025.3(2), 309-341. URL: <https://journal.iueam.org/index.php/JLEJ/article/view/134>
<https://doi.org/10.62264/jlej.v3i2.134>
9. Sultan, N., Passas, N., Mohamed, N., Hussain, D., & Sulaiman, S. The nexus of environmental crimes and money laundering/terrorist financing: effectiveness of the FATF recommendations against green criminology in developing jurisdictions. *Journal of Money Laundering Control*, 2025. 28(3), 485-503. URL: <https://doi.org/10.1108/JMLC-08-2024-0142>

10. Riccardi, M., Milani, R., & Camerini, D. Assessing money laundering risk across regions. An application in Italy. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 2019.25(1), 21-43. URL: <https://doi.org/10.1007/s10610-018-9399-9>
11. Xue, Y. W., & Zhang, Y. H. Research on money laundering risk assessment of customers—based on the empirical research of China. *Journal of money laundering control*, 2016. 19(3), 249-263. URL: <https://doi.org/10.1108/JMLC-01-2015-0004>
12. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочин шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України (зі змінами) № 361-IX (2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>
13. Vnukova N. Kavun S., Kolodiziev O. et al Indicators-markers for assessment of probability of insurance companies relatedness in implementation of risk-oriented approach *Economic Studies. Economic research institute Bulgarian academy of sciences*. 2020. Volume 29. Issue 1. P. 151-174. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/25096>
14. Vnukova N., Hontar D., Andriichenko Z. International preconditions for development the basics of a concept of risk-oriented system on combating money laundering and the financing of terrorism and proliferation *Modern management: economy and administration: Monograph*. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2018. P. 37–44. URL: <http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/20095>.
15. Швидка, Т. І., Бабійчук, В. С., & Садонцева, Л. К. Корпоративне зелене відмивання в практиці господарської діяльності: актуальні проблеми та методи протидії. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*, 2021/(2(14)), 224-232. URL: [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2021-2\(14\)-224-232](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2021-2(14)-224-232)
16. «Лісова злочинність». Протидію нелегальній вирубці лісів в Україні обговорили за участю «Інтерполу». URL: <https://bit.ly/3Ti0Fwa>
17. Як користуватися сервісом Google Trends? URL: <https://adwservice.com.ua/uk/yak-korystuvatysya-servisom-google-trends>.

REFERENCES

1. Ofis zelenoho perekhodu. Ofitsiyni sait URL: <https://gto.dixigroup.org/> [in Ukrainian].
2. V Ukraini zapuskaiut Zelenu platformu – katalog finansovykh mozhlyvostei dlia ekolohichnoho rozvytku URL: <https://rubryka.com/2025/05/21/v-ukrayini-zapuskayut-zelenu-platformu-katalog-finansovykh-mozhlyvostej-dlya-ekologichnogo-rozvytku/> [in Ukrainian].
3. Ukraina pidpysala Uhodu pro vidkryte more, yaka posylyt mizhnarodnu ekolohichnu spivpratsiu URL: <https://unn.ua/news/ukraina-pidpysala-uhodu-pro-vidkryte-more-yaka-posylyt-mizhnarodnu-ekolohichnu-spivpratsiu/> [in Ukrainian].
4. Money Laundering National Risk Assessment Toolkit – Annexes A-C. August 2025/ 72 p. URL: <https://www.fatf-gafi.org/content/fatf-gafi/en/publications/Methodsandrends/Money-Laundering-National-Risk-Assessment-Toolkit-Annexes.html#accordion-06b6bb40f6-item-303df6e173> [in English].
5. Money Laundering from Environmental Crime FATF REPORT July 2021 P.70. URL: <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/reports/Money-Laundering-from-Environmental-Crime.pdf> [in English].
6. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 23 bereznia 2021 roku «Pro vyklyky i zahrozy natsionalnii bezpetsi Ukrainy v ekolohichnii sferi ta pershocherhovi zakhody shchodo yikh neitralizatsii». Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 23 bereznia 2021 r. № 111/2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/111/2021#Text/> [in Ukrainian].
7. Vnukova N. M. Zastosuvannia ryzyk oriietovanoho pidkhodu dlia rozvytku systemy finansovoho monitorynhu INFOS-2019: Zbirnyk tez dopovidei uchasykiv Mizhnarodnoho forumu z informatsiinykh system i tekhnolohii, 24-27 kvit. 2019 r., m. Kharkiv. Kh., 2019. S. 18-21. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/22255> [in Ukrainian].

8. Daswanto, D., Manthovani, R., Ali, H., Tarson, E., & Abdurahmonov, F. Authority of the Ministry of Environment in the Investigation of Money Laundering from Environmental Crimes. *Journal of Law, Environmental and Justice*, 2025.3(2), 309-341. URL: <https://journal.iueam.org/index.php/JLEJ/article/view/134> <https://doi.org/10.62264/jlej.v3i2.134> [in English].
9. Sultan, N., Passas, N., Mohamed, N., Hussain, D., & Sulaiman, S. The nexus of environmental crimes and money laundering/terrorist financing: effectiveness of the FATF recommendations against green criminology in developing jurisdictions. *Journal of Money Laundering Control*, 2025.28(3), 485-503. URL: <https://doi.org/10.1108/JMLC-08-2024-0142> [in English].
10. Riccardi, M., Milani, R., & Camerini, D. Assessing money laundering risk across regions. An application in Italy. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 2019.25(1), 21-43. <https://doi.org/10.1007/s10610-018-9399-9> [in English].
11. Xue, Y. W., & Zhang, Y. H. Research on money laundering risk assessment of customers—based on the empirical research of China. *Journal of money laundering control*, 2016. 19(3), 249-263. <https://doi.org/10.1108/JMLC-01-2015-0004> [in English].
12. Pro zapobihannia ta protydiu lehalizatsii (vidmyvanniu) dokhodiv, oderzhanykh zlochyn shliakhom, finansuvanniu teroryzmu ta finansuvanniu rozpovsiudzhennia zbroi masovoho znyshchennia: Zakon Ukrainy (zi zminamy) № 361-IX (2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text/> [in Ukrainian].
13. Vnukova N. Kavun S., Kolodiziev O. et al Indicators-markers for assessment of probability of insurance companies relatedness in implementation of risk-oriented approach *Economic Studies. Economic research institute Bulgarian academy of sciences*. 2020. Volume 29. Issue 1. P. 151-174. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/25096> [in English].
14. Vnukova N., Hontar D., Andriichenko Z. International preconditions for development the basics of a concept of risk-oriented system on combating money laundering and the financing of terrorism and proliferation *Modern management:*

economy and administration: Monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2018. P. 37–44. URL: <http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/20095> [in English].

15. Shvydka, T. I., Babiichuk, V. S., & Sadontseva, L. K. Rorporatyvne zelene vidmyvannia v praktytsi hospodarskoi diialnosti: aktualni problemy ta metody protydii. *Ekspert: paradyhmy yurydychnykh nauk i derzhavnoho upravlinnia*, 2021/(2(14)), 224-232. URL: [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2021-2\(14\)-224-232/](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2021-2(14)-224-232/) [in Ukrainian].

16. «Lisova zlochynnist». Protydiiu nelehalnii vyrubtsi lisiv v Ukraini obhovoryly za uchastiu «Interpolu». URL: <https://bit.ly/3Ti0Fwa/> [in Ukrainian].

17. Iak korystuvatysia servisom Google Trends? URL: <https://adwservice.com.ua/uk/yak-korystuvatysya-servisom-google-trends> [in Ukrainian].

Гетьман Анатолій Павлович

*доктор юридичних наук, професор, ректор НЮУ імені Ярослава Мудрого,
академік НАПрН України, провідний науковий співробітник НДІ правового
забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України*

ORCID 0000-0002-1987-2760,

Бредіхіна Вікторія Леонідівна

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри екологічного права НЮУ імені
Ярослава Мудрого, провідний науковий співробітник НДІ правового
забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України*

ORCID 0000-0002-7983-1098

***АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ
ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ
ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ***

Наукова робота присвячена дослідженню основних критеріїв ефективності реалізації державної екологічної політики з урахуванням сучасних умов та викликів – євроінтеграції, воєнного стану, перспектив повоєнного відновлення України. Авторами здійснено аналіз сучасного стану законодавства, що є основою для формування та реалізації державної екологічної політики. Досліджена інституційна реформа уряду, визначені її основні недоліки, що стосуються вирішення стратегічних екологічних питань. Зроблено висновок про необхідність збереження природоохоронних довіклесвих пріоритетів у програмних державних документах та врахування екологічних інтересів при відбудові національної економіки.

Ключові слова: державна екологічна політика; ефективність реалізації політики; державне управління; відновлення довкілля; євроінтеграція.

Getman Anatoliy

*Doctor of Legal Sciences, Professor, Rector of Yaroslav Mudryi National Law
University, Academician of National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Leading
researcher of Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the
Innovative Development of NALS of Ukraine*

ORCID 0000-0002-1987-2760,

Bredikhina Viktoriia

PhD in Law, Associate professor of the Department of Environmental Law, Yaroslav Mudryi National Law University, Leading researcher of the Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of NALS of

Ukraine

ORCID 0000-0002-7983-1098

***ACTUAL ISSUES OF EFFECTIVENESS OF IMPLEMENTATION OF STATE
ENVIRONMENTAL POLICY IN THE CONTEXT OF CURRENT
TRANSFORMATION PROCESSES***

This scientific work is devoted to researching the main criteria for the effective implementation of state environmental policy, taking into account current conditions and challenges – European integration, martial law, and the prospects for Ukraine's post-war recovery. The authors analyse the current state of legislation, which forms the basis for the formation and implementation of state environmental policy. They looked into the government's institutional reform and figured out its main shortcomings when it comes to solving strategic environmental issues. They concluded that it's important to keep environmental priorities in government programmes and consider environmental interests when rebuilding the national economy.

Keywords: state environmental policy; effectiveness of policy implementation; public administration; environmental restoration; European integration.

В сучасних непростих умовах достойне існування нашої держави, її статус як країни, що поважає та відстоює світові демократичні цінності, дбає про життя теперішнього та майбутніх поколінь, багато в чому залежить від формування виваженої та спрямованої на захист прав і інтересів своїх громадян державної політики, а також її ефективної реалізації. В цьому контексті докільлева сфера є однією із найважливіших напрямів спрямування державних зусиль по досягненню сталого розвитку.

Ще у 1991 р. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» як базовий нормативний акт в екологічній сфері серед невід'ємних

умов сталого економічного та соціального розвитку України визначив охорону довкілля, раціональне використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини. З цією метою, як зазначалося у вказаному законі, наша держава має здійснювати на своїй території екологічну політику, спрямовану на збереження безпечного для існування живої і неживої природи навколишнього середовища, захисту життя і здоров'я населення від негативного впливу, зумовленого забрудненням навколишнього природного середовища, досягнення гармонійної взаємодії суспільства і природи, охорону, раціональне використання і відтворення природних ресурсів [1].

Зазначені орієнтири знайшли своє відображення в багатьох програмних документах державного рівня, починаючи з Постанови Верховної Ради України «Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки» від 05.03.1998 р. та продовжуючись у почергових Основних засадах (стратегіях) державної екологічної політики України відповідно на періоди до 2020 та 2030 років, Національному плані дій з охорони навколишнього природного середовища на період до 2025 року та багатьох інших нормативних актах.

Зокрема, у 2019 році Основними засадами (стратегією) державної екологічної політики (далі – Стратегія - 2030) були поставлені такі стратегічні цілі і завдання для виконання на період до 2030 року: 1) формування в суспільстві екологічних цінностей і засад сталого споживання та виробництва; 2) забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу України; 3) забезпечення інтеграції екологічної політики у процес прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку України; 4) зниження екологічних ризиків з метою мінімізації їх впливу на екосистеми, соціально-економічний розвиток та здоров'я населення; 5) удосконалення та розвиток державної системи природоохоронного управління [2].

Реалізація поставлених завдань намічалася у два етапи: I етап – до 2025 року (передбачалося досягнення реформування системи державного екологічного управління, імплементації європейських екологічних норм і

стандартів, удосконалення систем екологічного обліку та контролю, впровадження: фінансово-економічних механізмів стимулювання екологічно орієнтованого розвитку економіки, енергоефективності, електронного урядування, поширення екологічних знань, а також підвищення екологічної свідомості суспільства, інформатизація сфери охорони навколишнього природного середовища та природокористування) та II етап – до 2030 року (досягнення істотних зрушень щодо покращення стану довкілля шляхом збалансованості між соціально-економічними потребами та завданнями у сфері збереження навколишнього природного середовища, забезпечення розвитку екологічно ефективного партнерства між державою, суб'єктами господарювання та громадськістю, сталого низьковуглецевого розвитку).

Моніторинг та оцінка виконання, а також звітування щодо успішності / неуспішності реалізації поставлених завдань покладалося передусім на центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища та екологічної безпеки (до липня 2025 року це було Міндовкілля), яке щороку мало готувати та оприлюднювати звіт про реалізацію державної екологічної політики України та виконання Національного плану дій з виконання Стратегії - 2030. Результати моніторингу та оцінки виконання мали висвітлюватися у Національній доповіді про реалізацію державної екологічної політики України та подаватися Кабінетом Міністрів України Верховній Раді України кожні п'ять років.

Втім, на успішне втілення зазначених організаційних засад реалізації державної екологічної політики вплинули і продовжують впливати багато чинників. З одного боку – це євроінтеграційні пріоритети, обумовлені статусом кандидата на вступ до ЄС, та відповідно до яких наша держава взяла на себе низку зобов'язань, зокрема й в екологічній сфері, які потрібно виконувати, зокрема, шляхом зміни управлінських підходів та впровадження низки ключових реформ, заснованих на європейських цінностях та стандартах. Приєднавшись до багатьох міжнародних екологічних угод, Україна має ряд додаткових

міжнародних довкіллєвих зобов'язань – кліматичних, енергетичних, мінерально-ресурсних тощо, а також зобов'язань у сфері забезпечення верховенства права, доступу до правосуддя з екологічних питань та до екологічної інформації. Таке прискорення інтеграційних процесів вимагає від нашої країни осучаснення та забезпечення дієвості регуляторних механізмів для впорядкування соціально-економічних та екологічних, зокрема, природоресурсних відносин.

Водночас наша країна з 2022 року потерпає від повномасштабної віроломної збройної агресії РФ, яка призвела не тільки до численних людських жертв, руйнування об'єктів економічної інфраструктури, а й зумовила загострення існуючих та виникнення нових екологічних загроз та ризиків для життя й здоров'я людей, цілісності і сталості екосистем, безпековості довкілля, спричинивши масштабне забруднення атмосферного повітря, земельних, водних та інших природних ресурсів, знищення унікальних природних об'єктів та комплексів. І ця ситуація має тенденцію до погіршення, оскільки ще тривають бойові дії. Отже сьогодні екологічна політика нашої держави має бути як ніколи чітко вираженою та спрямованою на відновлення зруйнованих або знищених екосистем, оптимальне, екологічно збалансоване використання природних ресурсів та максимальне збереження природно-ресурсного потенціалу країни.

Враховуючи надзвичайну актуальність і важливість як євроінтеграційного напрямку розвитку України, так і безпекового, усі питання, пов'язані з їх реалізацією, не можна розглядати інакше, як пріоритетні. Вкрай важливим в сучасних умовах є також і відновлення національної економіки, при чому на засадах її зеленої модернізації. Зазначені процеси безумовно вплинули на реалізацію державної політики в екологічній сфері. Тому питання її ефективності в умовах як воєнного стану, так і в перспективі повоєнного відновлення постають з безперечною актуальністю.

Звичайно, ефективність реалізації державної політики у будь-якій суспільно важливій, зокрема, в екологічній сфері, та особливо в сучасних складних умовах потребує системного та всебічного аналізу і не охоплюється

тільки викладеним матеріалом. До того ж ми не претендуємо в цій роботі на повний аналіз ефективності реалізації екологічної політики держави та виконання всіх поставлених Стратегією-2030 завдань, але спробуємо звернути увагу на деякі показники визначення такої ефективності на тлі трансформаційних процесів, що відбуваються.

З теоретичних наукових позицій ефективність будь-якої діяльності — це відносний показник її результативності, що визначається як співвідношення між досягнутим результатом (ефектом) та витраченими затратами (ресурсами). Це ступінь досягнення поставлених цілей із максимально раціональним використанням матеріальних засобів (ресурсів), часу, людської енергії та інших показників. Враховуючи напрацювання вчених-правників з питань дослідження ефективності екологічного законодавства та політики, можемо виділити загальні критерії для визначення ефективності реалізації державної екологічної політики: 1) досягнення поставленої мети та цілей, результати; 2) наявність реальної можливості (механізмів) реалізації; 3) відповідність політики сучасному стану правовідносин; 4) взаємоузгодженість стратегічних (довгострокових) та тактичних (поточних) напрямів політики; 5) системність та послідовність реалізації [3, с. 200; 4, с. 18]. В свою чергу фактори, від яких може залежати ефективність екологічної політики, можна умовно поділити на нормативні (чітка законодавча база), інституційні (наявність відповідних інституцій та якості роботи державних органів управління), матеріальні (наявність достатніх фінансових, людських, природних, енергетичних та інших ресурсів) і соціальні (рівень задоволеності суспільства досягнутими результатами, ступінь реалізації та захисту прав громадян).

Ефективна законодавча база передбачає наявність чітких, зрозумілих та адекватних законів, нормативних положень і державних програм, що визначають механізми та шляхи досягнення основних напрямів державної політики. Зазначимо, що в рамковому стратегічному форматі відповідне законодавче підґрунтя для реалізації екологічної політики з урахуванням євроінтеграційних процесів навіть в умовах воєнного стану продовжило

формуватися. Так, за період з 2022 по 2025 рік були розроблені та затверджені: Водна стратегія України на період до 2050 року; Стратегія формування та реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2035 року; Енергетична стратегія України на період до 2050 року; Стратегія морської безпеки; Стратегія реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів на період до 2029 року, прийняті євроінтеграційні закони «Про управління відходами», «Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення» та ін. Отже, можемо констатувати, що попри воєнний стан для успішної та ефективної реалізації державної екологічної політики та сталого євроінтегрованого розвитку нашої країни збудована достатня рамкова законодавча платформа. Проте для втілення у життя положень вище вказаних стратегій ще потрібний великий масив нормативних актів різного рівня, які б містили відповідні механізми їх реалізації і узгоджували б між собою затверджені стратегії та напрями роботи уряду.

Водночас у сфері реалізації державної екологічної політики важливою є якість державного управління, відповідність планів, дій уряду та його інституцій поставленим стратегічним цілям. В цьому сенсі викликає певний сумнів правильність і далекоглядність рішення щодо ліквідації у липні 2025 року профільного Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів, яке б мало звітувати про ступінь реалізації екологічної політики, та інтеграції його функцій з економічним та аграрним секторами в об'єднаному Міністерстві економіки, довкілля та сільського господарства [5]. Звернемо увагу, що відповідно до Положення про нього, на дане Міністерство покладається близько 570 (!) повноважень в різновекторних сферах. Навряд чи воно зможе ефективно сконцентруватися на захисті довкілля та на формуванні в суспільстві екологічних цінностей і засад сталого споживання та виробництва. Між іншим, на думку експертів, реформа довкіллевої сфери належить до однієї з трьох

найскладніших реформ в Україні, разом з верховенством права та інституційною реформою [6] і відповідно потребує належної уваги з боку державних інституцій.

Втім, попри заявлене пояснення такої інституційної реформації як прагнення забезпечити цілісне бачення розвитку України, оптимізувати використання наявних ресурсів та підвищити ефективність управління державними активами, існує серйозний ризик відхилення державної політики від природоохоронних пріоритетів, підпорядкування існуючої природоресурсної системи економічним потребам та відступу від намічених стратегічних екологічно та кліматично орієнтованих цілей розвитку. Це підтверджується також практичною відсутністю довкіллевих цілей як стратегічно-пріоритетних як в проєкті Програми діяльності Уряду на 2025 – 2026 роки, так і в затвердженому Плані пріоритетних дій Уряду на 2025 рік [7], не зважаючи на формальне включення екологічної складової як однієї із операційних цілей новоствореного Мінекономіки.

Отже, ми можемо спостерігати зміну пріоритетів, коли навколишнє природне середовище, його природні ресурси та екосистемні послуги сприймаються скоріше як складова економічного зростання, в тому числі й аграрного розвитку, ніж як самостійна стратегічна мета збереження та відновлення довкілля. А забезпечення інтеграції екологічної політики у процес прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку України, як планувалося Стратегією-2030, змінюється на поглинання економічною сферою екологічної, підпорядкування довкіллевих компонентів потребам розвитку економіки та бізнесу. Серед запланованих заходів, що це демонструють, можна назвати дерегуляцію господарської діяльності, обмеження державного екологічного контролю (в т.ч. запровадження мораторію на перевірки), спрощення процедури ОВД, виключення окремих видів діяльності зі сфери її застосування. На думку громадських організацій, запроваджена урядова інституційна реформа та нова Програма дій матимуть наслідком суттєве послаблення інституційного та програмного підґрунтя державної екологічної політики, що може призвести до прискореної втрати і без того порушених

екосистем та погіршення стану здоров'я населення, а також сповільнення наміченого євроінтеграційного курсу [8].

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що сучасні трансформаційні процеси, пов'язані як із євроінтеграцією України, так і з необхідністю її повоєнного, в тому числі й економічного, відновлення вимагають від нашої держави та уряду збалансованих та виважених рішень, які б враховували взаємний вплив та взаємодію всіх векторів сталого розвитку – економічного, екологічного та соціального. Безумовно, перебування нашої країни у стані війни, необхідність укріплення відносин із країнами-партнерами та концентрації всіх наявних ресурсів для здобуття переможного миру визначають сьогодні загальну державну політику. Проте не варто забувати, що відновлення довкілля, збереження його біорізноманіття та екосистем є не тільки умовою євроінтеграційного курсу України, а й запорукою її подальшого розвитку як розвинутої екологічної та правової держави, яка дбає про благополуччя не тільки сьогоднішнього, а й майбутніх поколінь.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>.
2. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019 р. № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>.
3. Краснова Ю.А, Кірін Р.С., Шеховцов В.В. Проблеми ефективності екологічного законодавства та їх вплив на господарську діяльність. *Право і суспільство*. 2025. № 2. С. 190-203.
4. Костицький В.В., Балацька О.Р., Суходольська А.А. Європейські орієнтири правового забезпечення формування екологічної політики в Україні. *Екологічне право*. 2024. Вип. 1-2. С. 16 -20 .

5. Деякі питання Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства: постанова Кабінету Міністрів України від 21 липня 2025 р. № 903. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/903-2025-%D0%BF#Text>.
6. Голубовська-Онісімова Г., Гаврилюк Р., Андрусевич Н., Кравченко О., Малькова Т. Оцінка впровадження екологічної політики в Україні: п'ять системних проблем: аналітичний документ. URL: <https://necu.org.ua/wp-content/uploads/2023/11/assessment-of-ua-environmental-policy-implementation.pdf>
7. Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2025 рік: розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2025 р. № 1003-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1003-2025-%D1%80#n8>.
8. Позиція громадськості щодо проекту Програми діяльності уряду на 2025-2026 роки. URL: <https://epl.org.ua/announces/pozytsiya-gromadskosti-shhodo-proyektu-programy-diyalnosti-uryadu-na-2025-2026-roky/>.

REFERENCES

1. Law of Ukraine On Environmental Protection. № 1264-XII (June, 1991). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> [in Ukrainian].
2. Law of Ukraine On the Basic Principles (Strategy) of the State Environmental Policy of Ukraine for the period up to 2030. № 2697-VIII (February, 2019). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> [in Ukrainian].
3. Krasnova Yu.A., Kirin R.S., Shekhovtsov V.V. (2025) Problems of the effectiveness of environmental legislation and their impact on economic activity. *Pravo i suspilstvo*. 2, 190-203 [in Ukrainian].
4. Kostytskyi V.V., Balatska O.R., Sukhodolska A.A. (2024) European guidelines for legal support for the formation of environmental policy in Ukraine. *Ekolohichne pravo*. 1-2, 16-20 [in Ukrainian].
5. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine Some issues of the Ministry of Economy, Environment and Agriculture №. 903. (July, 2025). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/903-2025-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

6. Holubovska-Onisimova H., Havryliuk R., Andrushevych N., Kravchenko O., Malkova T. Assessment of Environmental Policy Implementation in Ukraine: Five Systemic Problems: Analytical Document. Retrieved from: <https://necu.org.ua/wp-content/uploads/2023/11/assessment-of-ua-environmental-policy-implementation.pdf> [in Ukrainian].
7. Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine On approval of the Government's priority action plan for 2025 № 1003 (September, 2025). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1003-2025-%D1%80#n8> [in Ukrainian].
8. Public position on the draft Government Activity Program for 2025-2026. Retrieved from: <https://epl.org.ua/announces/pozytsiya-gromadskosti-shhodo-proyektu-programy-diyalnosti-uryadu-na-2025-2026-roky/> [in Ukrainian].

Губіна Ганна Леонідівна

*кандидат юридичних наук, провідний науковий співробітник НДІ правового
забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України*

ORCID 0000-0002-7419-3007

**ФУНКЦІОНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ІНСТИТУТУ ПРОМИСЛОВОЇ
ВЛАСНОСТІ В КРАЇНАХ ЄС ТА ВПЛИВ НА СТАН ІННОВАЦІЙ:
ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ**

Напрямок дослідження є окреслення деяких аспектів функціонування Національного інституту промислової власності у Французькій Республіці, Португальській Республіці та відповідний вплив на стан інновацій в країні. Розглядаються наступні аспекти функціонування цього інституту: підпорядкованість та обов'язки. Проводиться порівняльно-правовий аналіз. Здійснюється спроба показати залежність між обов'язками даного інституту та офіційними статистичними даними, пов'язаними з промисловою власністю. Виділяються переваги та недоліки, формуються пропозиції щодо вдосконалення відповідного законодавства.

Ключові слова: Кодекс інтелектуальної власності, Національний інститут промислової власності, Португальська Республіка, Французька Республіка.

Gubina Ganna

*PhD in Law, Leading researcher of the Scientific and Research Institute of Providing
Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine*

ORCID 0000-0002-7419-3007

**FUNCTIONING OF THE NATIONAL INSTITUTE OF INDUSTRIAL
PROPERTY IN EU COUNTRIES AND ITS IMPACT ON THE STATE OF
INNOVATION: A COMPARATIVE LEGAL ASPECT**

The research focuses on identifying certain aspects of the functioning of the National Institute of Industrial Property in the French Republic, the Portuguese Republic and its impact on the state of innovation in the country. The following areas of functioning of this institute are considered: subordination and responsibilities. A comparative legal analysis is being conducted. An attempt is

made to show the relationship between the responsibilities of this institute and official statistical data related to industrial property. Advantages and disadvantages are highlighted. Proposals are made to improve the relevant legislation.

Keywords: the Intellectual Property Code, the National Institute of Industrial Property, the Portuguese Republic, the French Republic.

Стан інновацій в країнах ЄС можна спостерігати на відповідній сторінці ЄС, де вони розташовані за певним ранжуванням в залежності від рівня інновацій [1, 2]. Зрозуміло, що вказаний рівень також забезпечують певні державні органи відповідальні за інтелектуальну власність в кожній країні ЄС. Наприклад, у Французькій Республіці та Португальській Республіці відповідальним за промислову власність є Національний інститут промислової власності (надалі – НІПВ). Вважаємо актуальним проведення порівняльно-правового аналізу такого явища.

У Французькій Республіці його правовий статус врегульовано Кодексом інтелектуальної власності (надалі – КІВ), у Португальській Республіці – Декрет-законом № 132/2007 від 27.04.2007 р. про затвердження органічної структури Національного інституту промислової власності (надалі – Декрет-закон № 132/2007) та Декрет-законом № 110/2018 від 10.12.2018 р. про затвердження нового Кодексу промислової власності, що транспонує Директиви (ЄС) 2015/2436 та (ЄС) 2016/943 (надалі – Декрет-закон № 110/2018) [3-5]. Із аналізу вказаних нормативно-правових актів можна виділити наступні однакові аспекти для НІПВ, пов'язані з його функціонуванням та станом інновацій: державна установа з фінансовою автономією, що підзвітна відповідному міністру. У ст. L411-1 КІВ закріплено зазначене [3]. А португальський законодавець ще наділив свій інститут адміністративною автономією та інтегрував в непряме управління держави (ст. 1 Декрет-закону № 132/2007) [4]. Вбачається, що існування одночасно двох протилежних характеристик НІПВ не є можливим. І у п. 5 ст. 18 Декрет-закону № 32/2024 від 10.05.2024 р. про затвердження організаційного та операційного режиму XXIV Конституційного уряду (надалі – Декрет-закону № 32/2024) міститься конкретна правова норма з новим сучасним формулюванням

щодо підзвітності міністрам: Міністр юстиції здійснює повноваження щодо нагляду та опіки над ним у координації з Міністром освіти, науки та інновацій та Міністром економіки [6]. Отже, у португальському законодавстві спостерігається спроба поєднати протилежні явища, але правові норми у вказаних нормативно-правових актах суперечать між собою. Вважаємо, що НППВ у Португальській Республіці є також підзвітним вказаним міністрам у п. 5 ст. 18 Декрет-закону № 32/2024.

Існуюча підзвітність такого інституту в аналізованих законодавствах країн ЄС, на думку автора, потребує перегляду, бо спостерігається можливість прямого впливу на результати розгляду всілякої заявки, що подається для захисту прав промислової власності. Наслідком, наприклад, є можливість впливати на інші країни, якщо є патент. На наш погляд, більш доцільним є закріплення підзвітності НППВ саме Президенту відповідної країни ЄС.

В аналізованому напрямку ще необхідно розглянути залежність між закріпленими обов'язками за таким інститутом та станом інновацій у країні. У ст.ст. R411-1, R411-1-2, R411-1-4, R411-11 КІВ закріплені різноманітні обов'язки вказаного органу, що представлені закритим переліком та пов'язані виключно з його місією згідно ст. L411-1 КІВ [3]. Вважаємо, що вказані обов'язки є чітко окресленими та прописаними. Однак, оцінити результативність виконання НППВ у Французькій Республіці своїх обов'язків є проблематичним аспектом, бо останні статистичні дані в Євростаті наводяться лише за 2018 р. [7-9]. Поодинокую інформацію щодо патентів у даній країні ЄС можна побачити у патентно-аналітичних звітах: «Охорона навколишнього середовища та сталий розвиток», «Агротехнології», «Технології в галузі охорони здоров'я», «Хімікати та матеріали» [10]. Проте, провести будь-який аналіз залежності обов'язків такого інституту та результатів його діяльності не є можливим. На наш погляд, це може бути пов'язано з тим, що ця країна відноситься до переліку країн ЄС, що є сильними новаторами [1, 2], та небажанням надавати у публічний доступ інформацію про документи для захисту прав промислової власності. Вбачається, що останній час тут НППВ функціонує виключно для певного кола осіб.

У Португальській Республіці обов'язки розглянутого інституту окреслені в п. 2 ст. 3 Декрет-закону № 132/2007 [4]. Із їх аналізу можна зробити висновок, що вони представлені закритим переліком, але є достатньо загально сформульованими, а також відстежується спроба охопити навіть ті напрямки ними, що не є притаманними такому органу (наприклад, «запропонувати Уряду керівні принципи, яким мають бути підпорядковані національні позиції в контексті переговорів щодо створення або вдосконалення міжнародного права або права Співтовариства з питань промислової власності» (п. 2 ст. 3 Декрет-закону № 132/2007)) [4]. Також у Декрет-законі № 110/2018 містяться окремі правові норми, де конкретизовані дії НППВ, які можна вважати його обов'язками (наприклад, ст.ст. 29, п. 4 ст. 42) [5]. Представляється, що розміщені обов'язки по різних нормативно-правових актах потребують постійного відстеження, перегляду з метою їх виконання. Отже, обов'язки португальського інституту доцільно переосмислити, враховуючи досвід французького законодавства з цього питання, закріпити в одній статті певного нормативно-правового акту (наприклад, у Декрет-законі № 132/2007).

Результативність виконання таким НППВ своїм обов'язків можна відстежити на сайті Євростату, в Обсерваторії інтелектуальної власності цього інституту [7-9, 11]. На думку автора, середні показники пов'язані з недосконалістю існуючих обов'язків у португальського інституту, а також тим, що ця країна ЄС є помірним новатором [1, 2].

Таким чином, національне законодавство розглянутих країн ЄС щодо НППВ є різним, але потребує перегляду, бо існує можливість впливу на такий орган щодо прийняття рішення під час розгляду відповідної заявки. Національний законодавець закріпив за своїм інститутом певні обов'язки, що відрізняються за країною ЄС, але провести їх порівняльний аналіз з метою виявлення позитивних та негативних моментів не є можливим, бо Французька Республіка не надала у публічний доступ необхідну статистичну інформацію.

JITEPATYPA

1. European Innovation Scoreboard. Innovation ranking. URL: <https://projects.research-and-innovation.ec.europa.eu/en/statistics/performance-indicators/european-innovation-scoreboard/eis#/eis>.
2. Country profile. Research and Innovation. URL: https://projects.research-and-innovation.ec.europa.eu/en/statistics/performance-indicators/european-innovation-scoreboard/eis#/eis/countries/PT?contextual=innovation&perf_indicators=3.
3. Loi n° 92-597 du 1 juillet 1992 relative au code de la propriété intellectuelle (partie législative) // Journal officiel de la République française du 3 juillet 1992. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006069414?init=true&page=1&query=code+de+la+propri%C3%A9t%C3%A9+intellectuelle&searchField=ALL&tab_selection=all.
4. A orgânica do Instituto Nacional da Propriedade Industrial, I. P. aprovado pelo Decreto-Lei n° 132/2007 de 27.04.2007. URL: <https://diariodarepublica.pt/dr/detalhe/decreto-lei/132-2007-521028>.
5. Portuguese Código da Propriedade Industrial aprovado pelo Decreto-Lei n.º 110/2018 de 10.12.2018. URL: <https://diariodarepublica.pt/dr/detalhe/decreto-lei/110-2018-117279933>.
6. O regime de organização e funcionamento do XXIV Governo Constitucional aprovado pelo Decreto-Lei n.º 32/2024 de 10.05.2024. URL: <https://diariodarepublica.pt/dr/detalhe/decreto-lei/32-2024-864224972>.
7. Enterprises that applied for a patent, registered an industrial design, trade mark or used trade secrets, by NACE Rev. 2 activity and size class (2018). URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/inn_cis11_ipr/default/table?lang=en.
8. Enterprises that applied for a patent, registered an industrial design, trade mark or used trade secrets, by NACE Rev. 2 activity and size class (2020). URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/inn_cis12_ipr/default/table?lang=en.
9. Enterprises that applied for a patent, registered an industrial design, trade mark or used trade secrets, by NACE Rev. 2 activity and size class (CIS2022). URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/inn_cis13_ipr/default/table?lang=en.

10. Explore patent analytics reports by technology. URL: <https://www.wipo.int/web/patent-analytics/index> (дата звернення: 15.09.2025).

11. Estatísticas de propriedade industrial. Observatório da PI. URL: <https://inpi.justica.gov.pt/Documentos/Observatorio-da-PI/Estatisticas-de-propriedade-industrial>.

REFERENCES

1. European Innovation Scoreboard. Innovation ranking. URL: <https://projects.research-and-innovation.ec.europa.eu/en/statistics/performance-indicators/european-innovation-scoreboard/eis#/eis> [in English].

2. Country profile. Research and Innovation. URL: https://projects.research-and-innovation.ec.europa.eu/en/statistics/performance-indicators/european-innovation-scoreboard/eis#/eis/countries/PT?contextual=innovation&perf_indicators=3 [in English].

3. Loi n° 92-597 du 1 juillet 1992 relative au code de la propriété intellectuelle (partie législative) // *Journal officiel de la République française* du 3 juillet 1992. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006069414?init=true&page=1&query=code+de+la+propri%C3%A9t%C3%A9+intellectuelle&searchField=ALL&tab_selection=all [in French].

4. A orgânica do Instituto Nacional da Propriedade Industrial, I. P. aprovado pelo Decreto-Lei n° 132/2007 de 27.04.2007. URL: <https://diariodarepublica.pt/dr/detalhe/decreto-lei/132-2007-521028> [in Portuguese].

5. Portuguese Código da Propriedade Industrial aprovado pelo Decreto-Lei n.º 110/2018 de 10.12.2018. URL: <https://diariodarepublica.pt/dr/detalhe/decreto-lei/110-2018-117279933> [in Portuguese].

6. O regime de organização e funcionamento do XXIV Governo Constitucional aprovado pelo Decreto-Lei n.º 32/2024 de 10.05.2024. URL: <https://diariodarepublica.pt/dr/detalhe/decreto-lei/32-2024-864224972> [in Portuguese].

7. Enterprises that applied for a patent, registered an industrial design, trade mark or used trade secrets, by NACE Rev. 2 activity and size class (2018). URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/inn_cis11_ipr/default/table?lang=en [in English].

8. Enterprises that applied for a patent, registered an industrial design, trade mark or used trade secrets, by NACE Rev. 2 activity and size class (2020). URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/inn_cis12_ipr/default/table?lang=en [in English].

9. Enterprises that applied for a patent, registered an industrial design, trade mark or used trade secrets, by NACE Rev. 2 activity and size class (CIS2022). URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/inn_cis13_ipr/default/table?lang=en [in English].

10. Explore patent analytics reports by technology. URL: <https://www.wipo.int/web/patent-analytics/index> [in English].

11. Estatísticas de propriedade industrial. Observatório da PI. URL: <https://inpi.justica.gov.pt/Documentos/Observatorio-da-PI/Estatisticas-de-propriedade-industrial> [in Portuguese].

Дармофал Елеонора Анатоліївна

*Доцент кафедри екології, Національний аерокосмічний університет
ім. М.Є. Жуковського "Харківський авіаційний інститут"*

ORCID 0000-0001-9868-0486

СТАЛИЙ РОЗВИТОК: ЕКОНОМІЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ УНІВЕРСИТЕТІВ

Економічна нестабільність, зростаюча конкуренція на ринку освітніх послуг, цифровізація та вимоги до екологічної відповідальності змушують заклади вищої освіти переглядати підходи до управління ресурсами та стратегічного планування. Концепція сталого розвитку дозволяє поєднати фінансову ефективність, соціальну місію та екологічну безпеку, що робить її ключовим орієнтиром для сучасних університетів. Автор викреслює актуальність сталого розвитку закладів вищої освіти (ЗВО) у контексті сучасних глобальних викликів. Мета – виявити ключові економічні трансформаційні аспекти сталого розвитку закладів вищої освіти (ЗВО) для формування концепції, яка може слугувати орієнтиром для університетських лідерів та академічних спільнот у контексті сталого розвитку. У сучасних умовах глобалізації та постійних соціально-економічних змін університети стикаються з необхідністю адаптації до нових викликів.

Ключові слова: сталий розвиток, університет, економічна стратегія, фінансова стабільність, соціальна відповідальність, екологічна ефективність, інновації.

Darmofal Eleonora

*Associate professor of the Department of Ecology, National Aerospace
University named after N. E. Zhukovsky "Kharkiv Aviation Institute"*

ORCID 0000-0001-9868-0486

SUSTAINABLE DEVELOPMENT: ECONOMIC APPROACHES TO UNIVERSITY DEVELOPMENT

Economic instability, growing competition in the educational services market, digitalisation and environmental responsibility requirements are forcing higher education institutions to reconsider their approaches to resource management and strategic planning. The concept of sustainable development allows to combine financial efficiency, social mission and environmental safety, which

makes it a key benchmark for modern universities. The author outlines the relevance of sustainable development of higher education institutions (HEIs) in the context of current global challenges. The aim is to identify the key economic transformational aspects of the sustainable development of higher education institutions (HEIs) in order to form a concept that can serve as a guide for university leaders and academic communities in the context of sustainable development. In the current context of globalisation and constant socio-economic changes, universities face the need to adapt to new challenges.

Keywords: sustainable development, university, economic strategy, financial stability, social responsibility, environmental efficiency, innovation.

Університети відіграють провідну роль у формуванні знань, інновацій та суспільного прогресу. В умовах глобальних викликів — економічних криз, зміни клімату, демографічних зрушень — вони змушені шукати нові моделі функціонування. Концепція сталого розвитку відкриває можливість поєднати економічну стабільність, соціальну відповідальність та екологічну свідомість у діяльності закладів вищої освіти.

Економічна складова сталого розвитку університетів передбачає фінансову стабільність та ефективне використання ресурсів. Диверсифікація джерел фінансування, поєднання державних грантів, приватних інвестицій, міжнародних програм і власної підприємницької діяльності дозволяють зменшити залежність від одного джерела доходів. Раціональне управління бюджетом сприяє спрямуванню коштів у стратегічно важливі напрями, зокрема інноваційні дослідження та цифровізацію. Розвиток стартап-інкубаторів, наукових парків і технологічних центрів забезпечує не лише додаткові надходження, а й комерціалізацію наукових розробок.

Разом із економічною ефективністю університети повинні дбати про соціальну відповідальність. Підготовка фахівців, затребуваних на ринку праці, підтримка інклюзивності та забезпечення доступності освіти є важливими аспектами їхньої діяльності. Співпраця з громадами та бізнесом допомагає вирішувати регіональні проблеми, створює можливості для стажування студентів та розвитку викладацьких кадрів.

Екологічна ефективність тісно пов'язана з економічною стратегією. Використання енергоощадних технологій знижує витрати на комунальні послуги, а перехід на відновлювані джерела енергії забезпечує довгострокову економію. Створення «зелених» кампусів формує позитивний імідж університету та сприяє залученню студентів, орієнтованих на екологічні цінності.

Інноваційні підходи, такі як цифровізація навчання, дозволяють оптимізувати витрати та розширити аудиторію через онлайн-програми. Публічно-приватне партнерство дає змогу реалізовувати масштабні інфраструктурні проекти, а міжнародна академічна мобільність підвищує престиж закладу і створює додаткові джерела фінансування.

Отже, сталий розвиток університетів в економічному вимірі — це комплексний процес, який поєднує економічну стабільність, соціальну відповідальність та екологічну ефективність. Реалізація такої стратегії дозволяє закладам вищої освіти зберігати конкурентоспроможність, забезпечувати якісну підготовку кадрів і робити вагомий внесок у досягнення глобальних цілей сталого розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Brundtland, G. H. (1987). *Our Common Future*. World Commission on Environment and Development.
2. Lozano, R., Ceulemans, K., & Seatter, C. S. (2014). Teaching organisational change management for sustainability: Designing and delivering a course at the University of Leeds. *Journal of Cleaner Production*, 106, 205–215.
3. Сухорукова, Л. М., & Падалка, О. І. Сталий розвиток університетів: теоретико-методологічні аспекти. *Вісник Київського національного економічного університету*. 2020. № 1. С. 45–52.
4. UNESCO (2021). *Education for Sustainable Development: A roadmap*. Paris: UNESCO Publishing.

5. Oleksii Lytvynov, Nataliia Vnukova, Iryna Shevchenko, Eleonora Darmofal. Constructing a sustainable development model for universities: mechanisms of integration and efficiency. *EEJET* 2025; 3 (13 (135)) : 47-59; DOI: 10.15587/1729-4061.2025.329997.

REFERENCES

1. Brundtland, G. H. (1987). Our Common Future. World Commission on Environment and Development. [in English].

2. Lozano, R., Ceulemans, K., & Seatter, C. S. (2014). Teaching organisational change management for sustainability: Designing and delivering a course at the University of Leeds. *Journal of Cleaner Production*, 106, 205–215. [in English].

3. Sukhorukova, L. M., & Padalka, O. I. (2020). Sustainable development of universities: theoretical and methodological aspects. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu*, 1, 45-52. [in Ukrainian].

4. UNESCO (2021). Education for Sustainable Development: A roadmap. Paris: UNESCO Publishing [in English].

5. Oleksii Lytvynov, Nataliia Vnukova, Iryna Shevchenko, Eleonora Darmofal. Constructing a sustainable development model for universities: mechanisms of integration and efficiency. *EEJET* 2025; 3 (13 (135)) : 47-59; DOI: 10.15587/1729-4061.2025.329997 [in English].

Дьяченко Максим Юрійович

аспірант кафедри екології та охорони довкілля ОНУ імені І.І. Мечникова

Сафранов Тамерлан Абісалович

доктор г.-м. наук, професор кафедри екології та охорони довкілля ОНУ імені

І.І. Мечникова

ORCID 0000-0001-6667-2457

ПРАВОВА ТА ЕКОНОМІЧНА СКЛАДОВІ ОЦІНКИ ЕКОСИСТЕМНИХ ПОСЛУГ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

В роботі наведені дані щодо нормативно-правових та економічних складових оцінки екосистемних послуг в регіонах України. Зазначено, що «Концептуальні засади державної політики і законодавства про екосистемні послуги» є важливим кроком правового регулювання використання природних ресурсів та охорони довкілля в умовах євроінтеграційних процесів. Екосистемні послуги є безкоштовними, проте лише частину їх можна монетизувати. Монетизація екосистемних послуг потрібна для того, щоб оцінити масштаби втрат, які ми переживаємо, втрачаючи екосистеми й види. На відміну від безкоштовних благ, взятих нами від природи, економічні втрати мають уже цілком реальну грошову оцінку. І усвідомлення цього повинно впливати на ухвалення рішень.

Ключові слова: екосистемні послуги, правові основи, монетизація.

Dyachenko Maksym

Postgraduate Student, Department of Ecology and Environmental Protection,

I.I. Mechnikov Odessa National University,

Safranov Tamerlan

*Doctor of Geological and Mineralogical Sciences, Professor, Department of Ecology
and Environmental Protection, I.I. Mechnikov Odessa National University*

ORCID 0000-0001-6667-2457

LEGAL AND ECONOMIC COMPONENTS OF ECOSYSTEM SERVICES ASSESSMENT IN THE REGIONS OF UKRAINE

The paper presents data on the regulatory, legal, and economic components of ecosystem services assessment in the regions of Ukraine. It is noted that the “Conceptual Foundations of State Policy and Legislation on Ecosystem Services” is an important step in the legal regulation of natural resource use and environmental protection within the framework of European integration processes. Ecosystem services are free, yet only part of them can be monetized. The monetization of ecosystem services is necessary in order to assess the scale of losses we face when ecosystems and species are destroyed. Unlike the free benefits we receive from nature, economic losses already have a tangible monetary value. Realizing this should influence decision-making.

Keywords: ecosystem services, legal framework, monetization

Екосистемні послуги (ЕСП) – це вигоди, які отримує людство або окрема людина від функціонування природних об’єктів, екосистем та їх природних ресурсів. Оцінка ЕСП дозволяє регіонам України: розробляти більш ефективні шляхи реалізації стратегії сталого розвитку, які ґрунтуються на принципах збалансованого природокористування; збільшувати ефективність «м’якого» управління природними екосистемами; сприяти залученню інвестицій в зберігання і відновлення природних екосистем; сприяти підвищенню якості життя населення регіонів України. Відомо, що деякі активи природного капіталу надають людям безкоштовні товари та послуги, які називають «екосистемними послугами», тобто корисними ресурсами та вигодами, які сучасне людство може отримати від біогенних і абіогенних і складових різноманітних природних екосистем. Саме від ЕСП залежить задоволення потреб людства в середовищі існування й продуктах харчування, а також рівень та якість його життя, тому їх називають «прямим та непрямим внеском у добробут людей».

Концепція ЕСП ґрунтується на екосистемному підході як важливому принципі екологічного права [1]. Варто зазначити, що окремим принципом екологічного права має бути екосистемний підхід до природи як до цілісного організму, не заподіяння в процесі використання одного природного ресурсу шкоди іншим природним ресурсам [1]. Принцип екосистемного підходу закріплено і в національному природо-ресурсному законодавстві; зокрема, лісове законодавство ґрунтується на принципі екосистемного підходу, оскільки

закріплює екосистемне розуміння лісу. Актуальність врахування ЕСП у плануванні, управлінні, прийнятті рішень зумовило формування на базі Міндовкілля «Концептуальних засад державної політики і законодавства про екосистемні послуги» [2], що є важливим кроком правового регулювання використання природних ресурсів та охорони довкілля в умовах євроінтеграційних процесів.

У згаданих Концептуальних засадах надана наступна класифікація ЕСП: *регулювання* (якість повітря, клімат, водний стік, ерозія, стихійні лиха); *підтримування* (кругообіг речовин, водообмін, ґрунтоутворення, фотосинтез, запилення); *постачання* (продукція, вода, корми, деревина, паливо, інша сировина); *культурні* (туризм, оздоровлення, відпочинок, культурний, історичний, освітній зв'язок). Крім того, пропонується розробка проєкту Закону України «Про збереження ЕСП».

Нині є два підходу щодо економічних оцінок ЕСП. Перша точка зору має на увазі необхідність постійно вдосконалювати методологію економічних оцінок, визначати цінність ЕСП, створювати механізми включення цих оцінок до економічної політики держави. Друга точка зору, яка заперечує економічні оцінки ЕСП, пояснює це тим, що цінність природних екосистем нескінченна та робити оцінки окремих їх елементів абсурдно. ЕСП є безкоштовними, суспільство не сплачує за їхнє використання або споживання. Проте частину таких послуг можна монетизувати, тобто оцінити у грошовому еквіваленті. Монетизація екосистемних послуг потрібна для того, щоб оцінити масштаби втрат, які ми переживаємо, втрачаючи екосистеми й види. На відміну від безкоштовних благ, взятих нами від природи, економічні втрати мають уже цілком реальну грошову оцінку. І усвідомлення цього повинно впливати на ухвалення рішень. Аналізуючи представлені точки зору, зазначимо, що економічна оцінка ЕСП має важливе значення для покращення ситуації у сфері охорони довкілля, виступаючи основою для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Саме економічні оцінки ЕСП дозволяють визначити збитки від їх нерационального природокористування, обґрунтувати економічну ефективність інвестицій у

природоохоронні засади, зіставити витрати та вигоди від наданих ЕСП, а також розрахувати розмір компенсаційних платежів. На основі економічної оцінки ЕСП розробляються алгоритми підвищення прибутковості та стійкості розвитку територій та корпорацій. Показники економічної цінності відображають прибутковість використання запасів природних ресурсів, прогноз їх виснаження та деградації та вплив цих процесів на стійкість розвитку території та бізнес.

Економічна оцінка ЕСП на місцевому рівні дає можливість оцінити як ринкову вартість і цінність екосистеми від прямого й опосередкованого використання, так і виявити реальні перспективи щодо можливих фінансових потоків від їх експлуатації громадою. Більш того, екосистемний підхід до економічної оцінки дозволяє проявити приховані, але найбільш цінні функції екосистеми на місцевому рівні – водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні, оздоровчі, рекреаційні, естетичні тощо [3].

Незважаючи на те, що ЕСП ще не повною мірою залучені у процес прийняття управлінських рішень у світовому економічному просторі, вже напрацьовано практику створення ринкових природоохоронних механізмів. В Україні розроблено методологічні підходи та здійснено комплексне оцінювання екосистемного активу на основі визначення вартості послуг екосистем, пов'язаних із природоохоронними територіями, водними, ґрунтовими ресурсами.

Якщо монетизація деяких ЕСП [2] (наприклад, послуг постачання) не викликає особливих проблем, то монетизація інших є дуже важким завданням.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковтун Д. Концепція екосистемних послуг та формування правових засад монетизації послуг, що надаються лісовими екосистемами, в умовах збройної агресії Російської федерації проти України. *Юридичний вісник*. 2024. №. 4 С. 225-234.

2. Концептуальні засади державної політики і законодавства про екосистемні послуги». URL: <https://mepr.gov.ua/wp->

[content/uploads/2022/10/Ekosystemni-poslugy_Kruglyj-stil-11lyutogo_Prezentatsiya-proektu-kontseptsii.pdf](https://mepr.gov.ua/wp-content/uploads/2022/10/Ekosystemni-poslugy_Kruglyj-stil-11lyutogo_Prezentatsiya-proektu-kontseptsii.pdf) (дата звернення: 21.08.2025).

3. Колмакова В.М., Патока І.В. Економічна складова втрат екосистемних послуг. *Бізнес, економіка, сталий розвиток, лідерство та інновації*. 2019. №2. С. 51-40.

REFERENCES

1. Kovtun D. (2024). Kontsepsiia ekosystemnykh posluh ta formuvannia pravovykh zasad monetyzatsii posluh, shcho nadaiutsia lisovymy ekosystemamy, v umovakh zbroinoi ahresii Rosiiskoi federatsii proty Ukrainy. *Yurydychnyi visnyk*. №. 4. P. 225-234. [in Ukrainian].

2. Kontseptualni zasady derzhavnoi polityky i zakonodavstva pro ekosystemni posluhy». URL: https://mepr.gov.ua/wp-content/uploads/2022/10/Ekosystemni-poslugy_Kruglyj-stil-11lyutogo_Prezentatsiya-proektu-kontseptsii.pdf [in Ukrainian].

3. Kolmakova V.M., Patoka I.V. (2019). Ekonomichna skladova vtrat ekosystemnykh posluh. *Biznes, ekonomika, stalyi rozvytok, liderstvo ta innovatsii*. № 2. P. 51-40. [in Ukrainian].

Жорнокуй Юрій Михайлович

доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку

Національної академії правових наук України

ORCID 0000-0001-9669-6062

ЗЕЛЕНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО – ОДИН З ОСНОВНИХ ЕЛЕМЕНТІВ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

Наукова робота присвячена дослідженню актуальних питань напрацювання концептуально-правових засад зеленого підприємництва в контексті інноваційного розвитку України, що дозволить мінімізувати споживання енергетичних ресурсів з огляду на їх значний дефіцит, що сприятиме формуванню здорового суспільства та стану природного середовища. Наведене зумовлює розробку плану заходів, що містили б розробку та впровадження зелених технологій (відновлюваних джерел енергії, управління відходами, зменшення вуглецевого забруднення тощо); застосування інноваційних методів енергозбереження та енергоефективних будівельних матеріалів (утеплювачів з високою теплопровідністю, систем енергозбереження тощо).

Ключові слова: зелене підприємництво, інвестиції, технології, захист прав, відповідальність.

Zhornokui Yurii

*Doctor in Law, Professor, senior scientific employee of Scientific and Research
Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of the*

National Academy of Law Sciences of Ukraine

ORCID 0000-0001-9669-6062

GREEN ENTREPRENEURSHIP – ONE OF THE KEY ELEMENTS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT IN THE COUNTRY

The scientific work is devoted to the research of topical issues of developing conceptual and legal foundations of green entrepreneurship in the context of Ukraine's innovative development, which will minimize the consumption of energy resources given their significant shortage, and it will

contribute to the formation of a healthy society and natural environment. This research necessitates the development of an action plan that would include the development and implementation of green technologies (renewable energy sources, waste management, carbon pollution reduction, etc.); the application of innovative energy-saving methods and energy-efficient building materials (high thermal conductivity insulation, energy-saving systems, etc.).

Key words: green entrepreneurship, investments, technologies, protection of rights, responsibility.

Сьогодні у складних соціальних, економічних, політичних та екологічних умовах актуальними залишаються питання напрацювання нових моделей розвитку суспільства в цілому. У світовому масштабі однією з найбільших є проблема стабільного погіршення стану навколишнього середовища, що першочергово пов'язано з шкідливим виробничим підприємництвом. Проте країни у всьому світі не полишають основної мети – сталий розвиток, що має забезпечувати баланс між економічним зростанням, соціальною стабільністю та екологічною безпекою.

За період економічних перетворень у структурі промислового виробництва України різко зросла частка сировинно- та енергомістких галузей, що негативно впливає на якість навколишнього середовища. З огляду на це сьогодні досить важливим для нашої країни є створення таких умов функціонування національної економіки, які б дозволили зменшити рівень шкідливих викидів та обсягів використання невідновлювальних ресурсів, поліпшити екологічну ситуацію в країні, а відтак забезпечити стабільний рівень її економічного зростання. Таким кроком, на думку окремих фахівців, може стати впровадження практики економічного господарювання, спрямованої не лише на отримання прибутку, а й на мінімізацію шкідливого впливу на навколишнє природне середовище, використання енерго- і ресурсозберігаючих технологій та формування ринку екологічних товарів і послуг. У цьому аспекті мова йде про розвиток зеленого підприємництва – діяльності, яка ставить за мету отримання прибутку від продажу екологічних товарів та надання послуг, що передбачають застосування методів та технологій, які зводять до нуля використання

невідновлювальних природних ресурсів, а їх використання максимально сприяє створенню екологічних умов життя для споживачів, а також створює умови для напрацювання екологічної свідомості у суспільстві.

Недосконалість сучасного нормативного регулювання, слабка інтеграція екологічних інвестицій та інновацій, а також недостатнє стимулювання «зеленого» підприємництва вимагають суттєвих змін, спрямованих на розвиток сталої «зеленої» економіки. Ці завдання є не лише викликами для України, а й можливістю продемонструвати прогресивний підхід до вирішення екологічних проблем на основі найкращих міжнародних практик. У такому зрізі «екологізація» економіки та підприємницької діяльності передбачає формування нового екологічно орієнтованого мислення та зумовлює потребу у напрацювання нової екологічної політики держави.

Для більшості західних підприємців процес екологізації є добровільною, але в умовах конкуренції надзвичайно важливою справою, адже впровадження новітніх технологій завжди стимулювало економічні відносини. Така ж сама тенденція спостерігається і в Україні. Проте у нас ще додається мотивування підприємців до утворення окремого «зеленого» підприємництва. Серед низки вдалих прикладів – створення Міжнародної ліги підтримки екологічного підприємництва в Україні та розвиток малого і середнього бізнесу за програмою «Екологічний бізнес Харківщини» тощо. Метою згаданої програми є сприяння екологізації промислового виробництва й розвитку екологічного бізнесу Харківського регіону [1, с. 82–83].

Однак досі залишається невирішеним питання щодо створення окремого напрямку економічної діяльності, що на комерційній основі сприяв би втіленню у нашій країні концепції зеленої економіки – зеленого підприємництва, становленню ринку екологічних товарів і послуг, застосуванню екологічно чистих та енергоефективних технологій і методів виробництва. Саме економіка, основу якої становить інноваційний тип господарювання, дозволяє створювати більше можливостей для формування передових та енергоефективних систем виробництва, надання послуг та споживання, а також забезпечити кардинальне

поліпшення екологічної складової економічної безпеки як важливого фактора підтримання розвитку зеленого підприємництва у нашій країні. У зв'язку з чим постають виклики, пов'язані з проблемою розв'язання питань необхідності впровадження такого виду діяльності як зелене підприємництво в національну економіку України, проаналізувати його сучасний стан в нашій країні, визначити основні напрями його розвитку.

Існує ряд проблем, які можна розв'язати завдяки впровадженню зеленого підприємництва. В науковій літературі до них віднесено: 1) значну енергозалежність України від поставок органічного палива; 2) недосконалу систему утилізації відходів; 3) природомісткий тип виробництва, що призводить до зменшення запасів природних ресурсів та їх неефективного використання; 4) сировинну спрямованість експорту; 5) незбалансовану структуру ВВП, основну частку якого створюють галузі, що є потенційно екологічно небезпечними; 6) високий ступінь зношення основних засобів виробництва; 7) низький рівень екологічної безпеки [2, с. 34].

Зелене підприємництво – вид діяльності, що прагне звести до нуля негативний вплив на навколишнє середовище, при цьому маючи за мету прибутковість економічної діяльності. Можна стверджувати, що такий вид діяльності на пряму пов'язаний з організацією ведення підприємництва, метою якого є зменшення споживання матеріальних ресурсів і зниження негативного впливу діяльності на довкілля. У новітніх умовах кожен суб'єкт, який здійснює підприємницьку діяльність, має, крім потреби у фінансових, матеріальних та трудових ресурсів, розуміти механізми використання існуючих природних ресурсів та вміти їх ефективно використовувати.

Крім зменшення впливу на навколишнє середовище, зелене підприємництво має прагнути до корисності для територіальної громади та національної економіки в цілому, і, як результат, позитивно впливати на світову економіку завдяки своїм новим екологічним бізнес-рішенням. Сучасні підприємства як цілісні майнові комплекси, які, як і раніше, використовують викопне паливо та інші невідновлювальні ресурси, в кінцевому результаті

стануть старими і у будь-якому випадку мають перейти на використання відновлювальних джерел енергії. В цілому, зелене підприємництво є важливим, оскільки воно дозволяє товариствам підвищити імідж своєї діяльності, отримати конкурентні переваги і бути прикладом для інших суб'єктів підприємництва, їх контрагентів та споживачів у діях щодо зменшення власного негативного впливу на навколишнє природне середовище.

Висновок. Впровадження зеленого підприємництва в Україні сприятиме вирішенню багатьох економічних та екологічних питань, що сприятиме ряду економічних переваг – створення нових робочих місць; збільшення надходжень до бюджету за рахунок зростання кількості підприємницьких товариств та обсягів їх виробництва; вихід на нові світові ринки збуту, де ще не сформувалися конкурентні відносини, тощо. До того ж розвиток зеленого підприємництва напряду стимулюватиме залученню іноземних інвестицій у національну економіку України.

У спектрі напрацювання екологічної політики нашої країни, концепція зеленого підприємництва становить один з основних елементів інноваційного розвитку у процесі поствоєнного відновлення зруйнованої чи пошкодженої інфраструктури. Напрацювання концептуально-правових засад зеленого підприємництва в контексті інноваційного розвитку України дозволить мінімізувати споживання енергетичних ресурсів з огляду на їх значний дефіцит, що сприятиме формуванню здорового суспільства та стану природного середовища. Наведене зумовлює розробку плану заходів, що містили б розробку та впровадження зелених технологій (наприклад, відновлюваних джерел енергії, управління відходами, зменшення вуглецевого забруднення тощо); застосування інноваційних методів енергозбереження та енергоефективних будівельних матеріалів (утеплювачів з високою теплопровідністю, систем енергозбереження тощо).

ЛІТЕРАТУРА

1. Кривда О. В., Білова Д. С. Зелений бізнес – нова рушійна сила в економіці. *Сучасні проблеми економіки та підприємництва*. 2011. Вип. 6. С. 81–84.
2. Степаненко Б. В. Зелений бізнес в Україні: становлення та фінансування. *Економічний часопис-XXI*. 2010. № 9–10. С. 33–36.

REFERENCES

1. Kryvda, O. V., & Bielova, D. S. (2011). Green business – new acting force in economics. *Suchasni problemy ekonomiky ta pidpryemnytstvo*, 6, 81–84 [in Ukrainian]
2. Stepanenko, B. V. (2010). Green business in Ukraine: establishment and financing. *Ekonomichnyi chasopys-XXI*, 9–10, 33–36 [in Ukrainian].

Корват Олена Валеріївна

*кандидат економічних наук, доцент, провідний науковий співробітник НДІ
правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України*

ORCID 0000-0002-7977-6957

ЕКОЛОГІЧНІ РИЗИКИ В ЗЕЛЕНІЙ ЕНЕРГЕТИЦІ

Розкрито сутність поняття «зеленої енергетики» порівняно з відновлюваною. Розглянуто помилкове законодавче бачення на відновлювану енергетику як екологічну. Аргументовано актуальність управління екологічними ризиками відновлюваної енергетики на державному рівні. Виявлено прогалини національного законодавства в оцінюванні, попередженні та мінімізації негативного впливу відновлюваної енергетики на екологію, організації заходів з моніторингу та охорони довкілля. Надано пропозиції з удосконалення правового регулювання екологічних ризиків, впровадження інновацій в галузі відновлюваних джерел енергії та моніторингу довкілля.

Ключові слова: екологічний ризик, зелена енергетика, відновлювана енергетика, екологія, довкілля, інновації, моніторинг.

Korvat Olena

*PhD, Associate Professor, Leading researcher of the Scientific and Research Institute
of Providing Legal Framework for the Innovative Development of National Academy
of Legal Sciences of Ukraine*

ORCID 0000-0002-7977-6957

ENVIRONMENTAL RISKS IN GREEN ENERGY

The essence of the concept of "green energy" is revealed in comparison with renewable energy. The erroneous legislative vision of renewable energy as ecological is considered. The relevance of managing the environmental risks of renewable energy at the state level is argued. Gaps in national legislation in assessing, preventing and minimizing the negative impact of renewable energy on the environment, organizing environmental monitoring and protection activities are identified. Proposals are made to improve the legal regulation of environmental risks in the renewable energy industry, the introduction of energy innovations and environmental monitoring.

Keywords: environmental risk, green energy, renewable energy, ecology, monitoring,

environment, innovation.

Поняття «зелена енергетика» у суспільстві зазвичай використовується для позначення виробництва енергії без заподіяння шкоди навколишньому середовищу, у тому числі шкоди у вигляді забруднення чи втрати середовища існування людини або дикої природи [1]. «Зелена» енергія включає не всі, а лише окремі види відновлюваних джерел (сонячну, вітрову, геотермальні джерела енергії, енергію припливів), а також ядерну, оскільки під час її виробництва ядерної енергії не викидаються парникові гази.

Отже, «зелена енергетика», порівняно з відновлюваною, є ширшим поняттям: це зумовлене не тільки тим, що ядерна енергія не відноситься до відновлюваної, але й тим, що остання не завжди є «зеленою». Наприклад, у відновлюваній енергетиці спалювання біомаси може забруднювати повітря, а великі гідроелектростанції – затоплювати території, порушувати міграцію риби, негативно впливати на біорізноманіття, викликати гідрологічні та геологічні зміни.

Нажаль, у законодавстві України термін «зелена енергетика» не визначений, а відновлювана розглядається виключно як екологічна [2 – 3]. У Національному плані з енергетики та клімату до 2030 року [3] та Основних засадах (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 року [4] екологічними визначені ті джерела енергії, які, у першу чергу, сприяють декарбонізації енергетичного сектору. Однак національна система правового регулювання практично не враховує можливі негативні впливи «зелених» інновацій на довкілля. Важливо акцентувати увагу на помилковій позиції законодавця, який для оцінки ефективності реалізації державної екологічної політики використовує показник питомої ваги відновлюваної енергетики у структурі споживання, що має досягти у 2030 році 17 відсотків [3], але не приділяє належної уваги екологічним небезпекам цієї галузі.

Сучасні наукові дослідження [5 – 8] доводять, що використання відновлюваних джерел енергії, навіть тих, які вважаються «зеленими», може

мати суттєві екологічні ризики. Зокрема, робота вітрових електростанцій спричиняє загибель птахів і кажанів, шумове та вібраційне забруднення, яке негативно впливає на здоров'я людей і тварин, деградацію природних територій у разі масової забудови. Ризиками сонячної енергетики є витіснення природних екосистем сонячними парками, забруднення довкілля свинцем, кадмієм і кремнієм під час виробництва, експлуатації та утилізації сонячних панелей. Існують небезпеки пожеж і забруднення ґрунту, повітря і води токсичними металами (літієм, кобальтом і нікелем), пов'язані із виробництвом, експлуатацією та утилізацією акумуляторів.

Таким чином, зелена енергетика без належного управління ризиками може призводити до зниження біорізноманіття, погіршення здоров'я людей, забруднень навколишнього середовища і деградації природних територій. В умовах активного нарощування використання відновлюваних джерел енергії [2] в Україні особливої актуальності набуває оцінювання екологічних небезпек, здійснення заходів з їх мінімізації, постійний екологічний моніторинг та аналіз негативних впливів, починаючи від впровадження та використання «зелених» інновацій до виведення з експлуатації енергетичних об'єктів.

Розвинутими країнами вже давно визнана проблема наявності екологічних ризиків «зеленої» енергетики. Для управління ними держави формують системи правового регулювання, що містять загальні норми екологічного права, екологічні стандарти, спеціалізовані екологічні вимоги в сфері відновлюваної енергетики, контроль життєвого циклу енергетичних проєктів, фінансові стимули виконання екологічних норм і правові механізми відповідальності виробників.

Чинне законодавство України також передбачає окремі положення з регулювання екологічних ризиків у відновлюваній енергетиці. Передусім Закон України «Про альтернативні джерела енергії» [9] створює загальні екологічні засади використання відновлюваних джерел та рамкові норми обов'язковості дотримання вимог екологічної безпеки та протиаварійного захисту, але не регламентує механізмів їх реалізації. У Законі України «Про охорону

навколишнього природного середовища» [10] закріплюються принципи екологічної безпеки та основи організації охорони середовища, зокрема засади спостереження, контролю та нагляду.

Реальні механізми ідентифікації та попередження екологічних ризиків на етапі планування проєктів містяться у Законі України «Про оцінку впливу на довкілля» [11], який встановлює обов'язкову процедуру для планової діяльності, що може мати значний вплив на довкілля, у тому числі для вітрових електростанцій залежно від площі та потужності, гідроелектростанцій на річках і ядерних реакторів. З точки зору регулювання екологічних ризиків оцінка впливу на довкілля повинна бути важливим інструментом оцінювання та попередження ризиків зеленої енергетики. Втім цей Закон звужує сферу регулювання лише великими проєктами та діяльністю, яка може мати значні негативні екологічні наслідки. Крім того, Закон не містить вимоги до обов'язкової оцінки життєвого циклу проєкту за стандартами ISO 14040 та ISO 14044, які широко застосовуються в усьому світі в сфері екологічного менеджменту.

Відносно новий Закон України «Про управління відходами» [12] встановлює сучасну ієрархію управління відходами з метою запобігання їх утворенню, підготовки відходів до повторного використання, рециклінгу, відновлення відходів (у тому числі виробництва енергії) і видалення відходів. Закон запроваджує розширену відповідальність виробника для певних груп продукції, в тому числі акумуляторів і батарей. З точки зору екологічних ризиків «зеленої» енергетики Закон України «Про управління відходами» створює правову основу для мінімізації екологічних ризиків, особливо в частині накопичувачів енергії, сонячних панелей, електронних компонентів, біоенергетичних відходів, лопатей вітрових турбін, які містять композитні матеріали, що важко піддаються переробці. Втім існує потреба у розробці наступних підзаконних актів, спрямованих на деталізацію норм цього закону.

Слід наголосити, що згідно зі статтею 22 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» та відповідно до Положення про

державну систему моніторингу довкілля [13] держава здійснює спостереження, збирання, оброблення, передавання й аналіз інформації про стан довкілля, прогнозування його змін і розроблення науково-обґрунтованих рекомендацій для прийняття рішень про запобігання негативним змінам стану навколишнього середовища та дотримання вимог екологічної безпеки. З точки зору контролю за екологічними ризиками «зеленої» енергетики в державній системі моніторингу існують такі прогалини як відсутність спеціалізованого спостереження за специфічним впливом об'єктів альтернативної енергетики, фрагментарність збирання даних різними службами та міністерствами, недостатня превентивність системи, яка фіксує вже наявні порушення але не попереджує їх.

Отже, суспільству в цілому та органам влади необхідно визнати проблему існування екологічних ризиків «зеленої» енергетики в Україні та намагатись її вирішувати поряд з іншими проблемами впровадження та використання «зелених» інновацій [14]. Незважаючи на те, що національне законодавство має певні інструменти правового регулювання екологічних ризиків, але їх вкрай недостатньо, щоб безпечно збільшувати обсяги споживання відновлюваних джерел енергії, як це заплановано у національних стратегіях і планах [2 – 4], забезпечуючи їх екологічне виробництво.

Для запобігання та зменшення негативного впливу «зеленої» енергетики на екологію доцільно додати у Закони України «Про альтернативні джерела енергії» та «Про оцінку впливу на довкілля» правові норми з обов'язкової оцінки виробниками, інноваторами, замовниками або інвесторами життєвого циклу обладнання, об'єктів й технологій відновлюваної енергетики за стандартами ISO 14040 та ISO 14044. Профільним органам влади слід розробити та запровадити спеціалізовані методики оцінки життєвого циклу і правові механізми відповідальності виробників за екологічну шкоду, заподіяну енергетичними об'єктами та обладнанням. Для зменшення рівня екологічних ризиків «зеленої» енергетики актуальним є також уточнення та деталізація механізмів поводження з відходами, характерними для галузі. Крім того потрібно удосконалити показники оцінки та запровадити спеціалізовані

процедури державного моніторингу довкілля в частині спостереження за забрудненням й біорізноманіттям навколо об'єктів відновлюваної енергетики.

Таким чином, без розробки дієвих інструментів управління екологічними ризиками на державному рівні вкрай небезпечно збільшувати обсяги виробництва та споживання відновлюваної енергії. В умовах неспроможності держави фінансово підтримувати, стимулювати та контролювати енергетичні інновації доцільніше віддати перевагу розвитку ядерної енергетики [15], ніж безконтрольно впроваджувати дорогі й екологічно шкідливі «зелені» технології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Porta M., Last J. M. A Dictionary of Public Health (2nd ed.). Oxford: Oxford University Press. 2018. DOI: <https://doi.org/10.1093/acref/9780191844386.001.0001>.
2. Національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2030 року : затверджено розпорядженням КМУ від 13 серпня 2024 р. № 761-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-2024-%D1%80#Text>.
3. Національний план з енергетики та клімату на період до 2030 року : схвалено розпорядженням КМУ від 25 червня 2024 р. № 587-р. URL : <https://me.gov.ua/view/bb0b9ef5-ea96-4b8a-8f2f-471faf32c9df>.
4. Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року: затверджено Законом України від 28 лютого 2019 року № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>.
5. Лінченко В. В., Жук Д. О., Лисенко Н. В., Степенко С. А., Жук І. Ю. Зелена енергетика: Проблеми охорони навколишнього середовища. *Екологічна безпека та збалансоване ресурсокористування*. 2022. Т. 13. №. 2. С. 58-68. URL: <https://esbur.com.ua/en/journals/tom-26/zyelyena-yenyergyyetika-problyemy-okhoroni-navkolishnogo-syeryedovishcha>. DOI: [https://doi.org/10.31471/2415-3184-2022-2\(26\)-58-68](https://doi.org/10.31471/2415-3184-2022-2(26)-58-68).
6. Condon D., Scott T. A., Smith A. B., Morelli T. L., Ashraf U., Mojica A., Chittanuru H., Luu R., Bear R., Hernandez R. R. Practitioners' perceived risks to

biodiversity from renewable energy expansion through 2050. *Humanities and Social Sciences Communications*. 2025. Vol. 12. 263. DOI: <https://doi.org/10.1057/s41599-025-04558-9>.

7. Sander L., Jung C., Schindler D. Global Review on Environmental Impacts of Onshore Wind Energy in the Field of Tension between Human Societies and Natural Systems. *Energies*. 2024. Vol. 17. Iss. 13. 3098. DOI: <https://doi.org/10.3390/en17133098>.

8. Sayed E. T., Wilberforce T., Elsaid K., Rabaia M. K. H., Abdelkareem M. A., Chae K. J., Olabi A. G. A critical review on environmental impacts of renewable energy systems and mitigation strategies: Wind, hydro, biomass and geothermal. *Science of the Total Environment*. 2021. Vol. 766. 144505. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2020.144505>.

9. Про альтернативні джерела енергії : Закон України від 20 лютого 2003 р. № 555-IV (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-15#Text>.

10. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 р. № 1264-XII (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#n384>.

11. Про оцінку впливу на довкілля : Закон України від 23 травня 2017 р. № 2059-VIII (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text>.

12. Про управління відходами : Закон України від 20 червня 2022 р. № 2320-IX (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#n987>.

13. Положення про державну систему моніторингу довкілля: затверджено постановою КМУ від 30 березня 1998 р. № 391 (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/391-98-%D0%BF#Text>.

14. Корват О. В. Проблеми впровадження та використання інновацій в сфері альтернативної енергетики. *Управління розвитком соціально-економічних систем*: матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції (присвячена пам'яті професора Г. Є. Мазнева). (м. Харків, 06-07 березня 2025 р.). Харків: ДБТУ, 2025. Ч. 2. С. 378-381.

15. *Nuclear Energy Will Play a Vital Role in Europe's Clean Energy Mix*. *Eurasia Review*. 2024. November 13. URL: <https://www.eurasiareview.com/13112024-nuclear-energy-will-play-a-vital-role-in-europes-clean-energy-mix/>.

REFERENCES

1. Porta, M., & Last, J. M. (2018). *A dictionary of public health* (2nd ed.). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acref/9780191844386.001.0001> [in English].
2. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2024, August 13). *National Action Plan for Renewable Energy until 2030: Order No. 761-r*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-2024-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
3. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2024, June 25). *National Energy and Climate Plan for the period up to 2030 : Order No. 587-r*. Retrieved from <https://me.gov.ua/view/bb0b9ef5-ea96-4b8a-8f2f-471faf32c9df> [in Ukrainian].
4. Verkhovna Rada of Ukraine. (2019, February 28). *On the basic principles (strategy) of the state environmental policy of Ukraine until 2030: Law of Ukraine No. 2697-VIII*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> [in Ukrainian].
5. Linchenko, V., Zhuk, D., Lysenko, N., Stepenko, S., & Zhuk, I. (2022). Green energy: Problems of environmental protection. *Ecological Safety and Balanced Use of Resources*, 13(2), 58–68. [https://doi.org/10.31471/2415-3184-2022-2\(26\)-58-68](https://doi.org/10.31471/2415-3184-2022-2(26)-58-68) [in Ukrainian].
6. Condon, D., Scott, T. A., Smith, A. B., Morelli, T. L., Ashraf, U., Mojica, A., Chittanuru, H., Luu, R., Bear, R., & Hernandez, R. R. (2025). Practitioners' perceived risks to biodiversity from renewable energy expansion through 2050. *Humanities and Social Sciences Communications*, 12, 263. <https://doi.org/10.1057/s41599-025-04558-9> [in English].
7. Sander, L., Jung, C., & Schindler, D. (2024). Global review on environmental impacts of onshore wind energy in the field of tension between human

societies and natural systems. *Energies*, 17(13), 3098.
<https://doi.org/10.3390/en17133098> [in English].

8. Sayed, E. T., Wilberforce, T., Elsaid, K., Rabaia, M. K. H., Abdelkareem, M. A., Chae, K. J., & Olabi, A. G. (2021). A critical review on environmental impacts of renewable energy systems and mitigation strategies: Wind, hydro, biomass and geothermal. *Science of the Total Environment*, 766, 144505.
<https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2020.144505> [in English].

9. Verkhovna Rada of Ukraine. (2003, February 20). On alternative energy sources: Law of Ukraine No. 555-IV (as amended). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-15#Text> [in Ukrainian].

10. Verkhovna Rada of Ukraine. (1991, June 25). *On environmental protection: Law of Ukraine No. 1264-XII* (as amended). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#n384> [in Ukrainian].

11. Verkhovna Rada of Ukraine. (2017, May 23). *On environmental impact assessment: Law of Ukraine No. 2059-VIII* (as amended). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text> [in Ukrainian].

12. Verkhovna Rada of Ukraine. (2022, June 20). *On waste management: Law of Ukraine No. 2320-IX* (as amended). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#n987> [in Ukrainian].

13. Cabinet of Ministers of Ukraine. (1998, March 30). *Regulations on the State Environmental Monitoring System: Resolution No. 391* (as amended). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/391-98-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

14. Korvat, O. V. (2025, March 6–7). Problems of implementation and use of innovations in the field of alternative energy. In *Management of the development of socio-economic systems: Proceedings of the 9th International Scientific and Practical Conference (in memory of Professor H. Ye. Mazniev), Part 2* (pp. 378–381). Kharkiv: DBTU [in Ukrainian].

15. Eurasia Review. (2024, November 13). *Nuclear energy will play a vital role in Europe's clean energy mix*. Retrieved from

<https://www.eurasiareview.com/13112024-nuclear-energy-will-play-a-vital-role-in-europes-clean-energy-mix/> [in English].

Кохан Вероніка Павлівна

*кандидат юридичних наук, старший дослідник, завідувач відділу
правового регулювання структурно-технологічного розвитку економіки
Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного
розвитку НАПрН України
ORCID 0000-0002-3129-9266*

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ВЕТЕРАНАМИ ВІЙНИ ПРАВА НА ПРАЦЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті розглядається право на працю ветеранів війни як фундаментальне соціально-економічне право людини в умовах воєнного стану. Проаналізовано нормативно-правові засади його забезпечення в Україні, зокрема Конституцію України, Кодекс законів про працю України, Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». Висвітлено особливості реалізації трудових прав ветеранів в умовах воєнних викликів: скорочення робочих місць, проблеми дискримінації, необхідність соціальної та психологічної адаптації. Визначено ключові проблеми застосування правових гарантій і запропоновано напрями вдосконалення державної політики у сфері працевлаштування та соціальної інтеграції ветеранів.

Ключові слова: право на працю, ветерани війни, воєнний стан, трудові гарантії, соціальна адаптація.

Kokhan Veronika

*PhD in Law, Senior Researcher, Head of the Department of
of legal regulation of structural and technological development of the economy
of the Research & Scientific Institute of Legal Support of Innovative
Development of the NALS of Ukraine
ORCID 0000-0002-3129-9266*

ISSUES WITH WAR VETERANS EXERCISING THEIR RIGHT TO WORK UNDER MARTIAL LAW

The article examines the right to work of war veterans as a fundamental socio-economic human right under martial law. The legal framework in Ukraine is analyzed, including the Constitution of Ukraine, the Labour Code of Ukraine, and the Law of Ukraine "On the Status of War Veterans, Guarantees of Their Social Protection." The study highlights the specific challenges of implementing labor rights during wartime: job losses, risks of discrimination, and the need for social and psychological adaptation. Key problems of applying legal guarantees are identified, and recommendations for improving state policy on employment and social integration of veterans are proposed.

Keywords: right to work, war veterans, martial law, labor guarantees, social adaptation.

Право на працю є одним із основних соціально-економічних прав людини, закріпленим у Конституції України та численних міжнародно-правових актах. Його зміст полягає у забезпеченні кожному громадянину можливості вільно обирати вид діяльності, отримувати гідні умови праці та захист від безробіття. Особливої актуальності право на працю набуває в умовах збройної агресії проти України, коли питання реалізації трудових прав ветеранів війни безпосередньо пов'язане з їх соціальною адаптацією та інтеграцією у мирне життя.

Ветерани війни, повертаючись із зони бойових дій, стикаються не лише з фізичними та психологічними наслідками війни, а й із складнощами працевлаштування. Втрата робочих місць, економічна нестабільність, руйнування підприємств та обмежені можливості регіональних ринків праці створюють додаткові перешкоди. Хоча законодавство України гарантує низку пільг і правових механізмів для підтримки цієї категорії громадян, їх реалізація часто ускладнюється бюрократичними перепонами, нестачею спеціальних програм професійної адаптації і перенавчання та стереотипним ставленням роботодавців.

Отже, дослідження права на працю ветеранів війни в умовах воєнного стану має не лише теоретичне, а й практичне значення. Воно дозволяє виявити прогалини у правозастосуванні, визначити ефективність існуючих гарантій та виробити пропозиції щодо удосконалення державної політики у сфері трудових прав ветеранів.

Тезово виділимо особливості реалізації ветеранами війни права на працю.

По-перше, Конституція України (ст. 43) гарантує кожному право на працю та захист від безробіття [1]. Спеціальні норми щодо ветеранів війни закріплені в Законі України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [2], який визначає систему пільг і преференцій, у тому числі щодо працевлаштування. Додатково застосовуються положення Кодексу законів про працю України [3] та Закону «Про зайнятість населення» [4], які встановлюють квоти для роботодавців у прийнятті на роботу ветеранів.

По-друге, на реалізацію юридичних гарантій, зокрема, і у сфері праці вплинуло запровадження воєнного стану в Україні. Незважаючи на підвищення потреби в кадрах у певних секторах економіки (зокрема у сфері безпеки, логістики, виробництва військового обладнання), що потенційно означає додаткові можливості для працевлаштування ветеранів, масове руйнування підприємств, переміщення бізнесу та скорочення робочих місць обмежують ефективність встановлених державних гарантій.

По-третє, аналіз поточного ринку праці, де суб'єктом трудових відносин виступає ветеран війни, свідчить, що основними проблемами реалізації трудових прав ветеранів війни є:

- (1) формальний характер гарантій. Квотування робочих місць для ветеранів часто виконується формально, без реального забезпечення їх адаптації;
- (2) брак перекваліфікаційних програм. Значна частина ветеранів має військові навички, які не завжди можна застосувати у цивільному житті;
- (3) стереотипи роботодавців. Існує упереджене ставлення до ветеранів, пов'язане з ризиками посттравматичного синдрому або ймовірними труднощами соціальної інтеграції;
- (4) правові прогалини. Законодавство не враховує нові виклики воєнного стану, наприклад, масову міграцію всередині країни чи необхідність віддаленої зайнятості.

І останнє – по-четверте – щодо перспектив вдосконалення законодавства у сфері праці ветеранів війни і практики доцільно:

- (1) створити дієві програми перекваліфікації та професійної адаптації;
- (2) розширити інструменти нестандартної зайнятості, легалізувати види такої праці, наприклад, працю через цифрові платформи;
- (3) передбачити фінансові стимули для роботодавців, які працевлаштовують ветеранів;
- (4) забезпечити психологічний супровід у процесі інтеграції у трудові колективи;
- (5) удосконалити систему контролю за дотриманням квот і гарантій.

Право на працю ветеранів війни – це не лише конституційне право, а й важлива гарантія соціальної справедливості та безпеки. В умовах воєнного стану реалізація цього права стикається з низкою викликів, пов'язаних як із об'єктивними економічними труднощами, так і з недоліками правового регулювання. Подальший розвиток трудового законодавства та державної політики у цій сфері має ґрунтуватися на принципах реальної соціальної підтримки, недискримінації та сприяння адаптації ветеранів до мирного життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 № 3551-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 45. Ст. 425.
3. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1971. Додаток до № 50. Ст. 375.
4. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 24. Ст. 243.

REFERENCES

1. Verkhovna Rada of Ukraine. (1996). Constitution of Ukraine (Law of Ukraine No. 254k/96-VR, June 28, 1996). *Official Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 30, Article 141 [in Ukrainian].
2. Verkhovna Rada of Ukraine. (1993). On the Status of War Veterans, Guarantees of Their Social Protection (Law of Ukraine No. 3551-XII, October 22, 1993). *Official Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 45, Article 425 [in Ukrainian].
3. Verkhovna Rada of Ukraine. (1971). Labour Code of Ukraine (Law of Ukraine No. 322-VIII, December 10, 1971). *Official Bulletin of the Verkhovna Rada of the Ukrainian SSR*, Supplement to 50, Article 375 [in Ukrainian].
4. Verkhovna Rada of Ukraine. (2012). On Employment of the Population (Law of Ukraine No. 5067-VI, July 5, 2012). *Official Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 24, Article 243 [in Ukrainian].

Кохан Вероніка Павлівна

*кандидат юридичних наук, старший дослідник, завідувач відділу
правового регулювання структурно-технологічного розвитку економіки
Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку
НАПрН України
ORCID 0000-0002-3129-9266*

СТРАТЕГІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ТРУДОВИХ ПРАВ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ: ІННОВАЦІЙНІ МОДЕЛІ ПІДТРИМКИ ТА АДАПТАЦІЇ

У статті розглянуто право на працю ветеранів війни як фундаментальне соціальне право та ключовий чинник їхньої соціальної адаптації у мирне життя. Проаналізовано сучасний стан реалізації трудових гарантій, визначених Конституцією України, Кодексом законів про працю та спеціальними законами, а також окреслено основні виклики воєнного часу: зниження попиту на робочу силу, міграційні процеси, нестача програм перекваліфікації, упереджене ставлення роботодавців. Особливу увагу приділено впливу цифровізації та нових форм зайнятості (фріланс, гіг-контракти, самозайнятість), які одночасно відкривають нові можливості та створюють ризики для захисту прав ветеранів. Запропоновано інноваційні моделі підтримки, зокрема програми рескілінгу та апскілінгу, розвиток соціального підприємництва, створення цифрових платформ для працевлаштування, менторські практики. Робиться висновок, що ефективна реалізація трудових прав ветеранів є важливою складовою стратегії відновлення людського потенціалу та сталого розвитку України.

Ключові слова: трудові права ветеранів війни, цифровізація ринку праці, нестандартна зайнятість, інноваційні моделі підтримки ветеранів війни.

Kokhan Veronika

*PhD in Law, Senior Researcher, Head of the Department of legal regulation of
structural and technological development of the economy of the Research &
Scientific Institute of Legal Support of Innovative Development of the NALS of
Ukraine
ORCID 0000-0002-3129-9266*

STRATEGIES FOR REALIZING THE LABOR RIGHTS OF WAR VETERANS: INNOVATIVE MODELS OF SUPPORT AND ADAPTATION

The article examines the right to work of war veterans as a fundamental social right and a crucial element of their reintegration into civilian life. It analyzes the current state of labor guarantees implementation provided by the Constitution of Ukraine, the Labor Code, and special laws, highlighting the main wartime challenges: declining demand for labor, internal migration, lack of retraining programs, and employers' biased attitudes. Special emphasis is placed on the impact of labor market digitalization and new forms of employment (freelancing, gig contracts, self-employment), which simultaneously create opportunities and risks for the protection of veterans' rights. Innovative support models are proposed, including reskilling and upskilling programs, social entrepreneurship initiatives, digital employment platforms, and mentorship practices. The conclusion emphasizes that ensuring veterans' labor rights is a key component of rebuilding human potential and fostering Ukraine's sustainable development.

Keywords: labour rights of war veterans, labour market digitalization, non-standard employment, innovative support models for war veterans.

Право на працю є фундаментальним соціальним правом, закріпленим у Конституції України [1] та міжнародних правових актах, таких як Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права [2], Конвенції МОП [3]. У контексті збройної агресії проти України особливого значення набуває забезпечення трудових прав ветеранів війни, адже саме ця категорія громадян стикається з низкою бар'єрів: станом здоров'я, психологічними наслідками бойових дій, дискримінаційними практиками роботодавців, браком доступу до сучасних цифрових сервісів та обмеженою кількістю програм ресоціалізації. Водночас ефективна реалізація трудових прав ветеранів розглядається як важливий елемент політики сталого розвитку, адже сприяє соціальній інтеграції, зміцненню економіки та відновленню людського потенціалу.

1. Стан реалізації трудових прав ветеранів війни в Україні

Правові гарантії ветеранів війни в частині працевлаштування містяться у Законі України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [4]. Водночас реальна імплементація цих гарантій є обмеженою: відсутні дієві

механізми контролю з боку держави, а роботодавці часто уникають виконання встановлених квот на працевлаштування ветеранів. За даними Мінсоцполітики, рівень зайнятості серед ветеранів залишається нижчим, ніж серед інших соціальних груп. Це зумовлено як економічними причинами (зниження попиту на робочу силу у регіонах бойових дій), так і структурними (недостатність програм професійної перекваліфікації) [5].

2. Виклики воєнного часу та трансформація ринку праці

В умовах воєнного стану ринок праці зазнав істотних змін: поширилися дистанційна зайнятість, гіг-економіка, тимчасова міграція працівників. Для ветеранів війни це відкриває нові можливості, проте також створює додаткові ризики. Наприклад, цифровізація ринку праці дозволяє спростити доступ до вакансій через електронні сервіси, але ветерани, які мають обмежені цифрові навички, можуть залишатися поза межами цих процесів. Крім того, нестандартні форми праці (фріланс, гіг-контракти, самозайнятість) в Україні поки що не мають належного правового регулювання, що ускладнює реалізацію соціальних гарантій.

3. Інноваційні моделі підтримки працевлаштування ветеранів [6]

Ефективні стратегії реалізації трудових прав ветеранів мають поєднувати:

- Програми рескілінгу та апскілінгу – курси перекваліфікації, спрямовані на здобуття нових професій у сфері ІТ, логістики, охорони здоров'я, безпеки.

- Цифрові платформи працевлаштування – створення спеціалізованих електронних бірж праці для ветеранів, де можна поєднати освітні ресурси, консультації та базу вакансій.

- Соціальне підприємництво – розвиток бізнес-ініціатив ветеранів, які створюють робочі місця як для себе, так і для інших колишніх військових.

- Програми менторства та наставництва – залучення бізнесу до підтримки ветеранів через наставників, які допомагають адаптуватися в цивільному середовищі.

4. Проблеми правового регулювання та необхідність модернізації законодавства

Законодавство України [7, 8] потребує оновлення у частині регулювання нестандартних форм зайнятості. Відсутність чітких норм щодо соціального страхування для самозайнятих ветеранів чи гіг-працівників фактично обмежує їх у реалізації трудових прав. Важливим напрямом є адаптація трудового законодавства до сучасних реалій: гнучких графіків, дистанційної роботи, комбінованих моделей праці. Необхідно запровадити податкові стимули для роботодавців, які активно працевлаштовують ветеранів, та створити дієві механізми контролю за виконанням квот.

5. Цифровізація як гарантія реалізації трудових прав ветеранів

Цифрові інструменти можуть стати дієвим механізмом захисту прав ветеранів. Це, зокрема:

- електронні кабінети ветерана з можливістю відстеження заявок на працевлаштування;
- онлайн-платформи для участі в програмах перекваліфікації;
- мобільні додатки з підтримкою кар'єрного консультування.

Важливо, щоб цифровізація не посилювала цифрову нерівність, а тому паралельно мають діяти освітні програми з цифрової грамотності для ветеранів.

Висновки

Забезпечення права на працю ветеранів війни є не лише питанням соціальної справедливості, але й ключовим чинником сталого розвитку держави. Інноваційні моделі підтримки – від цифрових платформ до соціального підприємництва – здатні ефективно сприяти професійній адаптації ветеранів та зменшити їх соціальну вразливість. Водночас реалізація трудових прав ветеранів потребує системних змін у законодавстві, підвищення відповідальності роботодавців та розвитку міжсекторального партнерства. Успішна інтеграція ветеранів у ринок праці означає не лише розв'язання індивідуальних проблем, але й посилення економічного потенціалу України в умовах війни та післявоєнної відбудови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 р. *Офіційний вісник України*. 2006. № 12. Ст. 83.
3. International Labour Organization. (1985). Vocational rehabilitation and employment (disabled persons) Convention, 1983 (No. 159). ILO. URL: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_ILO_CODE:C159
4. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22 жовтня 1993 р. № 3551-XII (із змінами і доповненнями). *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 45. Ст. 425.
5. Міністерство соціальної політики України. (2022). Звіт про реалізацію державної політики у сфері соціального захисту ветеранів. Київ: МСПУ.
6. Kharytonov, E., Kharytonova, O., Tolmachevska, Y., Fasii, B., & Tkalych, M. (2021). New trends in development of labour law in the conditions of globalization. *Amazonia Investiga*, 10(39), 38–45. <https://doi.org/10.34069/AI/2021.39.03.4>
7. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 р. № 322-VIII (із змінами і доповненнями). *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1971. Додаток до № 50. Ст. 375.
8. Про зайнятість населення: Закон України від 5 липня 2012 р. № 5067-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 24. Ст. 243.

REFERENCES

1. Constitution of Ukraine. (1996). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy* (No. 30, Art. 141). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-B> [in Ukrainian].
2. United Nations. (1966). International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. OHCHR. <https://www.ohchr.org/en/instruments->

[mechanisms/instruments/international-covenant-economic-social-and-cultural-rights](#)
[in Ukrainian].

3. International Labour Organization. (1985). Vocational rehabilitation and employment (disabled persons) Convention, 1983 (No. 159). ILO. URL: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_ILO_CODE:C159 [in English].

4. *Law of Ukraine on the Status of War Veterans and Guarantees of Their Social Protection* (No. 3551-XII, as amended). Verkhovna Rada of Ukraine. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12> [in Ukrainian].

5. Ministry of Social Policy of Ukraine. (2022). *Report on the implementation of state policy in the field of social protection of veterans*. Kyiv: MSPU [in Ukrainian].

6. Kharytonov, E., Kharytonova, O., Tolmachevska, Y., Fasii, B., & Tkalych, M. (2021). New trends in development of labour law in the conditions of globalization. *Amazonia Investiga*, 10(39), 38–45. <https://doi.org/10.34069/AI/2021.39.03.4> [in English].

7. Labour Code of Ukraine (No. 322-VIII, as amended). *Vidomosti Verkhovnoi Rady URSR*, (50), 375. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> [in Ukrainian].

8. Law of Ukraine on Employment of the Population. (2012). *Vidomosti Verkhovnoi Rady* (No. 29, Art. 345). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17> [in Ukrainian].

Краснова Юлія Андріївна

*доктор юридичних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу
проблем модернізації господарського права та законодавства Державної
установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова
Національної академії наук України»*

ORCID 0000-0001-7898-9603

**ЗЕЛЕНЕ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ ЯК ПРАВОВА, СОЦІАЛЬНА Й
ЕКОЛОГІЧНА ОСНОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ:
ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВЧИХ ІНІЦІАТИВ**

У представлений роботі аналізується законопроект «Про засади зеленого відновлення України» та його зв'язок з європейським законодавством. Зазначається, що законопроект, який мав би інтегрувати широкий спектр положень ЄС, по суті, обмежується імплементацією лише Регламенту ЄС 2020/852 про таксономію сталих видів економічної діяльності. Аналіз виявляє низку недоліків: нечітку мету, відсутність конкретних правових механізмів та недостатню інтеграцію з існуючим вітчизняним законодавством. В роботі наводяться рекомендації для вдосконалення законопроекту.

Ключові слова: зелене відновлення країни, сталий розвиток, екологічна безпека, законодавчі ініціативи, євроінтеграція.

Krasnova Yuliia

Dr. Sc. (Law), Associate Professor, Leading Researcher

*Department of Economic Law and Legislation Modernization V. K. Mamutov
Institute of Economic and Legal Research National Academy of Sciences of Ukraine*

ORCID 0000-0001-7898-9603

**GREEN RENOVATION OF UKRAINE AS A LEGAL, SOCIAL AND
ENVIRONMENTAL BASIS FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT: LEGAL
ANALYSIS OF LEGISLATIVE INITIATIVES**

The presented work analyzes the draft law «On the principles of green recovery of Ukraine» and its connection with European legislation. It is noted that the draft law, which should integrate a wide range of EU provisions, is essentially limited to the implementation of only EU Regulation 2020/852 on the taxonomy of sustainable economic activities. The analysis reveals a number of shortcomings: an unclear goal, the absence of specific legal mechanisms, and insufficient integration with existing domestic legislation. The work provides recommendations for improving the draft law.

Keywords: green recovery of the country, sustainable development, environmental safety, legislative initiatives, European integration.

Після початку повномасштабної агресії російської федерації, Україна зіткнулась із безпрецедентними викликами, що охоплюють усі сфери суспільного життя. Відновлення країни потребує не лише фізичної реконструкції, а й переосмислення стратегічних засад розвитку. У цьому контексті концепція зеленого відновлення постає як інтегрована модель, що поєднує екологічні, соціальні та економічні принципи сталого розвитку.

Слід нагадати, що «сталий розвиток», як концепт, сформувався на перетині екологічної, соціальної та економічної політики. Відповідно до Декларації Ріо-де-Жанейро (1992), сталий розвиток розглядається, як розвиток, який задовольняє потреби сучасного покоління, не ставлячи під загрозу можливості майбутніх поколінь. У контексті України, ця парадигма знайшла відображення в Законі України «Про основні засади державної екологічної політики на період до 2030 року», а також у національних цілях сталого розвитку, адаптованих до Цілей ООН.

Отже, концепція зеленого відновлення країни має включати в усі сфери такого відновлення принцип екологізації, передбачений в статті 3 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» та розкритий в усьому екологічному законодавстві України та який ще називають принципом забезпечення екологічної безпеки.

За таким же принципом будується й законодавство Європейського Союзу з цього питання [1]. Серед ключових нормативних актів ЄС з питань зеленого розвитку останніх років можна назвати Європейський зелений курс, який містить політичну стратегію досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року [2],

Регламент ЄС 2020/852 про таксономію сталих видів економічної діяльності [3], Директиву 2022/2464/ЄС щодо звітності про корпоративний сталий розвиток [4], Директиву 2024/1760/ЄС про належну перевірку корпоративної стійкості [5], Делегований Регламент ЄС 2023/2772 щодо стандартів звітності про сталий розвиток [6], Регламент ЄС 2023/956 про створення Механізму вуглецевого коригування на кордоні [7], Регламент ЄС 2019/2088 про розкриття інформації, пов'язаної зі стійкістю у секторі фінансових послуг [8], Директива 2003/87/ЄС про створення системи торгівлі квотами на викиди парникових газів у межах Європейського Союзу [9] та ін.

Тому, при вивченні положень законопроекту «Про засади зеленого відновлення України» (далі – Законопроект) були проаналізовані й усі вищенаведені документи ЄС.

З проведеного аналізу випливає наступне. Анонсований 30 червня 2025 року Законопроект представлений Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України, як нормативна реалізація пункту 8 «Екологічна безпека» Формули миру Президента України, мав би включати усі вищенаведені положення, і не тільки, але незважаючи на підтримку ПРООН, виявився лише джерелом інтеграції у вітчизняне правове поле Регламенту ЄС 2020/852 про таксономію сталих видів економічної діяльності.

Слід відзначити, що названий Регламент встановлює технічні критерії оцінки «екологічної сталості» інвестиційних проєктів. Зокрема, Регламентом визначається необхідність створення єдиної класифікації економічної діяльності, яка вважається екологічно сталою з метою: а) спрямувати капітал у проєкти, що підтримують екологічні цілі; б) забезпечити прозорість для інвесторів; в) запобігти «зеленому грінвошингу» (маніпулятивній практиці створення образу екологічно відповідального підприємства, не маючи для цього реальних екологічних підстав).

Регламентом визначається шість екологічних цілей, яким має відповідати економічна діяльність задля отримання інвестування, зокрема: 1) пом'якшення зміни клімату; 2) адаптація до зміни клімату; 3) стаке використання та охорона

водних і морських ресурсів; 4) перехід до циркулярної економіки; 5) запобігання забрудненню; 6) охорона та відтворення біорізноманіття та екосистем.

Для кожної з шести екологічних цілей встановлюються технічні скринінгові критерії, які визначають, яка діяльність вважається екологічно сталою.

Ці критерії розробляються та оновлюються Європейською комісією у вигляді делегованих актів. Наприклад:

- 04.06.2021 р. Європейською комісією прийнятий Делегований акт щодо кліматичних цілей (2021/2139) (*Commission Delegated Regulation (EU) 2021/2139*) [10], яким встановлюються технічні критерії для діяльності, яка суттєво сприяє пом'якшенню зміни клімату та адаптації до неї (може застосовуватися для сфери будівництва енергоефективних будівель, виробництва електроенергії з сонячної енергії);

- 06.07.2021 р. Європейською комісією прийнятий Делегований акт щодо розкриття інформації (2021/2178) (*Commission Delegated Regulation (EU) 2021/2178*) [11], який встановлює формати та вимоги до звітності для компаній щодо відповідності їхньої діяльності таксономії в частині звітування про частку обороту, капітальних та операційних витрат, які відповідають критеріям екологічної сталості у сфері природного газу та ядерної енергетики;

- 27.06.2023 р. Європейською комісією приймається Делегований акт щодо нефінансових екологічних цілей (2023/2486) (*Commission Delegated Regulation (EU) 2023/2486*) [12], яким визначаються критерії для діяльності, що сприяє: раціональному використанню водних ресурсів; переходу на циркулярну економіку; запобіганню забрудненню та відновленню біорізноманіття. Ці критерії є важливими для видів діяльності, пов'язаних з переробкою відходів, оскільки вимагають мінімального рівня їх повторного використання та утилізації, а також для сфери водопостачання та очищення стічних вод, через встановлення вимоги забезпечити ефективність такої діяльності у понад 90% при видаленні забруднюючих речовин.

При співвідношенні представленого Регламенту ЄС 2020/852 та Законопроєкту, перш за все, привертає увагу мета, задля якої розроблені обидва документи:

– мета Регламенту (ЄС) 2020/852 – створення єдиної системи класифікації екологічно сталих видів економічної діяльності в межах ЄС з метою сприяння сталому інвестуванню, забезпечення прозорості, підтримання бізнесу, знищення ринкової фрагментації;

– мета Законопроєкту – врахування та інтеграція екологічних та кліматичних міркувань у процес комплексного відновлення України від наслідків російської збройної агресії та з метою переходу України до зеленої економіки.

Зазначене підтверджує той факт, що Регламент (ЄС) 2020/852 має вужчу мету ніж Законопроєкт, а тому останній має містити більш розширений перелік заходів для належного повоєнного відновлення країни.

Наприклад, «врахування та інтеграція» включають в себе вбудову екологічних і кліматичних критеріїв в усі етапи планування, фінансування, реалізації та моніторингу відновлення. «Комплексне відновлення» – охоплює інфраструктуру, промисловість, агросектор, міське планування, екосистеми. Тобто, «екологічні міркування» мають бути наскрізними. «Перехід до зеленої економіки» означає: декарбонізацію енергетики; ресурсощадні технології в промисловості; екологічну модернізацію міст; кліматично нейтральні рішення у транспорті, будівництві, сільському господарстві.

Враховуючи таке, Законопроєкт має містити чіткі вимоги до кожного з перерахованих напрямів господарської діяльності за прикладом Розділу XI «Заходи щодо забезпечення екологічної безпеки» Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» та відповідні механізми забезпечення їх належної реалізації.

Натомість, детальний аналіз положень Законопроєкту, змушує зупинитися на наступних питаннях:

1) чи може бути метою будь-якого нормативно-правового акта «міркування»?

Як вже зазначалося, мета Законопроєкту визначена як: «врахування та інтеграція екологічних та кліматичних міркувань у процес комплексного відновлення України від наслідків російської збройної агресії та з метою переходу України до зеленої економіки». Тобто, по факту, метою нормативно-правового акта є «роздуми про відновлення», що, як мінімум, суперечить техніці нормопроектування;

2) чи можливе подолання гуманітарних, соціальних, економічних та інших наслідків російської збройної агресії за допомогою цілей зеленого відновлення, передбачених у статті 5 (цілі зеленого відновлення) представленою Законопроєкту?

Вбачається, що представлені цілі мають важливе значення лише для подолання екологічних наслідків збройної агресії та не стосуються інших наведених наслідків;

3) чи розкриває представлений Законопроєкт систему заходів, обов'язкових для здійснення зеленого відновлення?

В статті 2 (визначення термінів) Законопроєкту автори надають визначення терміну «сталі (зелені) заходи з відновлення», розкриваючи його як (заходи, предметом (об'єктом) яких є економічна діяльність, що за результатами оцінки сталості, відповідно до положень цього Закону, відповідає вимогам положень статті 8 цього Закону», яка в свою чергу має назву «Умови сталості економічної діяльності». При цьому, до таких «умов» сталості економічної діяльності належать: а) вона робить значний внесок у досягнення однієї чи більше цілей, визначених у статті 5 (цілі зеленого відновлення) цього Закону; б) не завдає значної шкоди жодній із цілей, визначених у статті 5 цього Закону; в) відповідає технічним критеріям, встановленим згідно зі статтею 17 цього Закону; г) відповідає мінімальним соціальним гарантіям, зазначеним у статті 18 цього Закону. Хоча, напевно це «умови», скоріше «критерії» відповідності діяльності, як то визначено в делегованих актах. Крім того, чи можна назвати заходи із зеленого відновлення країни належними, якщо вони мають відповідати мінімальним соціальним гарантіям?

Таке означає, що вже на етапі нормопроєктування в документ, який збираються назвати «Законом» навмисно закладається положення, що суперечить принципу сталого розвитку та принципам правотворчої діяльності, викладених в Законі України «Про правотворчу діяльність», що нівелює всі інші напрацювання з цього питання.

Також, в ст. 35 Законопроєкту для реалізації державної політики у сфері зеленого відновлення, передбачається створення Національної ради з питань зеленого відновлення України, повноваження якої розкриті в частині 2 цієї статті. Частиною 3 цієї ж статті визначається, що до складу Ради будуть входити представники центральних органів виконавчої влади, асоціацій органів місцевого самоврядування та їх добровільних об'єднань, громадських об'єднань, саморегулювних організацій, організацій, які здійснюють професійне самоврядування, благодійних та релігійних організацій. В цьому ракурсі цікавим питанням постає співвідношення діяльності цієї Ради в межах існуючої реформи децентралізації, розпочатої вже за часів війни з РФ у 2014 році.

З наведеного випливає, що, як в Регламенті (ЄС) 2020/852, так і в представленому Законопроєкті, крім загальних лозунгів про врахування цілей зеленого відновлення, не міститься жодних конкретних правових та інших заходів, які б формували процес відновлення країни за усіма сферами і напрямками суспільного життя. Натомість, в статті 33 Законопроєкту вказується, що зазначені питання будуть вирішені в Національній стратегії зеленого відновлення України, яку буде розробляти «Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики зеленого відновлення», тобто Національна рада з питань зеленого відновлення України.

Законопроєктом також вводяться ряд оціночних понять, зокрема: «значний внесок», «суттєве сприяння», «значна шкода», «спільнотворення» та ін. В статтях 10-16 Законопроєкту автори намагаються сформулювати межі такого «внеску» та «сприяння», однак з наведеного випливає, що вони є умовними і контроль за їх невиконанням не передбачений.

Крім того, Законопроект не містить жодних посилань на інші нормативно-правові акти, які напрацьовувались десятиліттями в Україні в частині формування сталого розвитку країни, з урахуванням вимог до його економічної, екологічної та соціальної складових та які вже включають широкий спектр, зокрема, правових засобів забезпечення екологічної безпеки, які перетинаються з питаннями зеленого відновлення країни.

За словами Голови громадської організації «Всеукраїнська екологічна ліга» Тетяни Тимочко: «Зелене відновлення країни має відповідати таким принципам, як: 1) наскрізності, кроссекторальності природоохоронної та кліматичної політики для всіх галузей економіки під час зеленої відбудови країни, 2) збалансованого розвитку зеленої відбудови; 3) відповідності відбудови екологічним стандартам; 4) прозорості залучення громадськості та громад до прийняття рішень; 5) ефективного функціонування і використання цільових/донорських фондів для післявоєнного відновлення і розбудови зеленої економіки; 6) гендерної рівності та інклюзії» [13].

Однак представлений Законопроект не містить чіткості формулювань у дотриманні цих принципів.

Таким чином, Законопроект «Про засади зеленого відновлення України» є важливим кроком у напрямі нормативного оформлення екологічної складової післявоєнного відновлення. Водночас його поточна редакція не забезпечує правової визначеності, системності та повної відповідності принципам сталого розвитку. Для підвищення ефективності законодавчої ініціативи, на нашу думку, доцільно: 1) конкретизувати мету та завдання акта відповідно до нормопроєктувальної техніки; 2) розширити перелік цілей, включивши соціальні та економічні аспекти; 3) встановити чіткі правові механізми реалізації заходів; 4) інтегруватися з положеннями вітчизняного законодавства; 5) закріпити принципи прозорості, інклюзії, участі громадськості; 6) забезпечити відповідність Законопроекту європейським стандартам зеленого розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Європейський зелений курс і кліматична політика України: аналіт. доп. / С.П. Іванюта, Л.М. Якушенко; за заг. ред. А.Ю. Сменковського. Київ: НІСД, 2022. 95 с. <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2022.12>
2. Європейський Зелений Курс. Представництво України при Європейському Союзі. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobitnictvo/klimat-yevropejska-zelena-ugoda>.
3. Regulation (EU) 2020/852 of the European Parliament and of the Council of 18 June 2020 on the establishment of a framework to facilitate sustainable investment, and amending Regulation (EU) 2019/2088. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2020/852/oj/eng>.
4. Directive (EU) 2022/2464 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 amending Regulation (EU) No 537/2014, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Directive 2013/34/EU, as regards corporate sustainability reporting. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2022/2464/oj/eng>.
5. Directive (EU) 2024/1760 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 on corporate sustainability due diligence and amending Directive (EU) 2019/1937 and Regulation (EU) 2023/2859. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1760/oj/eng>.
6. Commission Delegated Regulation (EU) 2023/2772 of 31 July 2023 supplementing Directive 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council as regards sustainability reporting standards. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg_del/2023/2772/oj/eng.
7. Regulation (EU) 2023/956 establishing a Carbon Border Adjustment Mechanism. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/carbon-border-adjustment-mechanism.html>.
8. Regulation (EU) 2019/2088 of the European Parliament and of the Council of 27 November 2019 on sustainability-related disclosures in the financial services sector. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2019/2088/oj/eng>.

9. Directive 2003/87/EC establishing a system for greenhouse gas emission allowance trading within the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/eu-emissions-trading-system.html>.

10. Consolidated text: Commission Delegated Regulation (EU) 2021/2139 of 4 June 2021 supplementing Regulation (EU) 2020/852 of the European Parliament and of the Council by establishing the technical screening criteria for determining the conditions under which an economic activity qualifies as contributing substantially to climate change mitigation or climate change adaptation and for determining whether that economic activity causes no significant harm to any of the other environmental objectives. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg_del/2021/2139/2025-01-08/eng.

11. Commission Delegated Regulation (EU) 2021/2178 of 6 July 2021 supplementing Regulation (EU) 2020/852 of the European Parliament and of the Council by specifying the content and presentation of information to be disclosed by undertakings subject to Articles 19a or 29a of Directive 2013/34/EU concerning environmentally sustainable economic activities, and specifying the methodology to comply with that disclosure obligation. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg_del/2021/2178/oj/eng.

12. Commission Delegated Regulation (EU) 2023/2486 of 27 June 2023 supplementing Regulation (EU) 2020/852 of the European Parliament and of the Council by establishing the technical screening criteria for determining the conditions under which an economic activity qualifies as contributing substantially to the sustainable use and protection of water and marine resources, to the transition to a circular economy, to pollution prevention and control, or to the protection and restoration of biodiversity and ecosystems and for determining whether that economic activity causes no significant harm to any of the other environmental objectives and amending Commission Delegated Regulation (EU) 2021/2178 as regards specific public disclosures for those economic activities. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg_del/2023/2486/oj/eng.

13. Платформа зеленого відновлення України: від декларацій до дій. *Екологія. Право. Людина*. URL: <https://epl.org.ua/announces/platforma-zelenogo-vidnovlennya-ukrayiny-vid-deklaratsij-do-dij/>.

REFERENCES

1. Yevropeiskyi zelenyi kurs i klimatychna polityka Ukrainy: analit. dop. / S. P. Ivaniuta, L. M. Yakushenko; za zah. red. A.Iu. Smenkovskoho. Kyiv: NISD, 2022. 95 s. <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2022.12> [in Ukrainian].
2. Yevropeiskyi Zelenyi Kurs. *Predstavnytstvo Ukrainy pry Yevropeiskomu Soiuzi*. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobitnictvo/klimat-yevropejska-zelena-ugoda> [in Ukrainian].
3. Regulation (EU) 2020/852 of the European Parliament and of the Council of 18 June 2020 on the establishment of a framework to facilitate sustainable investment, and amending Regulation (EU) 2019/2088. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2020/852/oj/eng> [in English].
4. Directive (EU) 2022/2464 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 amending Regulation (EU) No 537/2014, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Directive 2013/34/EU, as regards corporate sustainability reporting. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2022/2464/oj/eng> [in English].
5. Directive (EU) 2024/1760 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 on corporate sustainability due diligence and amending Directive (EU) 2019/1937 and Regulation (EU) 2023/2859. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1760/oj/eng> [in English].
6. Commission Delegated Regulation (EU) 2023/2772 of 31 July 2023 supplementing Directive 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council as regards sustainability reporting standards. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg_del/2023/2772/oj/eng [in English].
7. Regulation (EU) 2023/956 establishing a Carbon Border Adjustment Mechanism. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/carbon-border-adjustment-mechanism.html> [in English].
8. Regulation (EU) 2019/2088 of the European Parliament and of the Council of 27 November 2019 on sustainability-related disclosures in the financial services sector. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2019/2088/oj/eng> [in English].

9. Directive 2003/87/EC establishing a system for greenhouse gas emission allowance trading within the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/eu-emissions-trading-system.html> [in English].

10. Consolidated text: Commission Delegated Regulation (EU) 2021/2139 of 4 June 2021 supplementing Regulation (EU) 2020/852 of the European Parliament and of the Council by establishing the technical screening criteria for determining the conditions under which an economic activity qualifies as contributing substantially to climate change mitigation or climate change adaptation and for determining whether that economic activity causes no significant harm to any of the other environmental objectives. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg_del/2021/2139/2025-01-08/eng [in English].

11. Commission Delegated Regulation (EU) 2021/2178 of 6 July 2021 supplementing Regulation (EU) 2020/852 of the European Parliament and of the Council by specifying the content and presentation of information to be disclosed by undertakings subject to Articles 19a or 29a of Directive 2013/34/EU concerning environmentally sustainable economic activities, and specifying the methodology to comply with that disclosure obligation. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg_del/2021/2178/oj/eng [in English].

12. Commission Delegated Regulation (EU) 2023/2486 of 27 June 2023 supplementing Regulation (EU) 2020/852 of the European Parliament and of the Council by establishing the technical screening criteria for determining the conditions under which an economic activity qualifies as contributing substantially to the sustainable use and protection of water and marine resources, to the transition to a circular economy, to pollution prevention and control, or to the protection and restoration of biodiversity and ecosystems and for determining whether that economic activity causes no significant harm to any of the other environmental objectives and amending Commission Delegated Regulation (EU) 2021/2178 as regards specific public disclosures for those economic activities. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg_del/2023/2486/oj/eng [in English].

13. Platforma zelenoho vidnovlennia Ukrainy: vid deklaratsii do dii. *Ekolohiia. Pravo. Liudyna*. URL: <https://epl.org.ua/announces/platforma-zelenogo-vidnovlennya-ukrayiny-vid-deklaratsij-do-dij/> [in Ukrainian].

Туліна Ельбіс Євгенівна

*кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри екологічного права,
спеціаліст Центру права сталого розвитку та охорони довкілля,
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ORCID 0000-0002-8780-5682,

Лозо Олена Вячеславівна

*кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри екологічного права,
спеціаліст Центру права сталого розвитку та охорони довкілля,
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ORCID 0000-0002-2789-533X,

Оніщенко Олексій Юрійович

*доктор філософії в галузі права, асистент кафедри екологічного права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ORCID 0000-0002-0369-9334

***ЦИФРОВІЗАЦІЯ БІОБЕЗПЕКИ: ВИКЛИКИ ІНТЕГРАЦІЇ ТА ПРАВОВОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ***

У науковій роботі розглянуто Стратегію біобезпеки та біологічного захисту України, схвалену рішенням РНБО у 2021 році, крізь призму впровадження цифрових інструментів моніторингу біологічних загроз. Показано, що сучасні виклики вимагають використання електронних систем епідеміологічного нагляду, баз даних, геоінформаційних технологій та цифрових реєстрів патогенів. Акцент зроблено на ключових правових проблемах: фрагментованість законодавства, інтеграція даних, захист персональної інформації та кібербезпека. Обґрунтовано потребу у комплексному законодавчому підході, який врахує принцип «Єдине здоров'я» та забезпечить ефективне функціонування цифрових моніторингових платформ. Автори роблять висновки, що цифровізація біобезпеки за належного правового забезпечення здатна суттєво підвищити національну безпеку України та її стійкість до біологічних ризиків.

Ключові слова: біобезпека, біологічний захист, біологічні загрози, цифрові інструменти моніторингу, принцип «Єдине здоров'я», стратегія біобезпеки України.

Tuliha Elbis

PhD in Law, Associate Professor, Associate Professor of the Environmental Law Department, Specialist at the Sustainable Development and Environmental Law Center, Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID 0000-0002-8780-5682,

Lozo Olena

PhD in Law, Associate Professor, Associate Professor of the Environmental Law Department, Specialist at the Sustainable Development and Environmental Law Center, Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID 0000-0002-2789-533X,

Onishchenko Oleksii

PhD in Law, Assistant Professor of the Environmental Law Department, Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID 0000-0002-0369-9334

**DIGITALIZATION OF BIOSECURITY: CHALLENGES OF INTEGRATION AND
LEGAL FRAMEWORK**

The paper examines the Strategy on Biosecurity and Biological Protection of Ukraine, approved by the decision of the National Security and Defense Council in 2021, through the lens of implementing digital tools for monitoring biological threats. It demonstrates that current challenges require the use of electronic epidemiological surveillance systems, databases, geographic information technologies, and digital pathogen registries. The emphasis is placed on key legal issues: fragmentation of legislation, data integration, protection of personal information, and cybersecurity. The need for a comprehensive legislative approach is substantiated, one that incorporates the “One Health” principle and ensures the effective functioning of digital monitoring platforms. The authors conclude that the digitalization of biosecurity, provided with appropriate legal support, can significantly strengthen Ukraine’s national security and resilience to biological risks.

Keywords: biosecurity, biological protection, biological threats, digital monitoring tools, One Health principle, Ukraine's biosecurity strategy.

Проблеми біологічної безпеки та біологічного захисту набули особливої актуальності в умовах пандемії COVID-19 та зростання глобальних біологічних загроз. Усвідомлюючи це, Рада національної безпеки і оборони України (РНБО) 15 жовтня 2021 року схвалила Стратегію біобезпеки та біологічного захисту – комплексний документ, що визначає пріоритети державної політики у цій сфері. Відповідно до цього рішення, 17 грудня 2021 року Указом Президента № 668/2021 Стратегію було введено в дію [1]. Стратегія позиціонує біобезпеку як складову національної безпеки та окреслює шляхи зміцнення спроможності держави протистояти біологічним загрозам.

Пропонуємо більш детально проаналізувати, які саме цифрові інструменти передбачені Стратегією та суміжним Планом заходів (2022–2025) [2]. Першим таким інструментом є електронні системи епідеміологічного нагляду. Хоча у тексті Стратегії безпосередньо не названі конкретні системи, на практиці Україна вже запроваджує такі інструменти. Наприклад, ще з 2011 р. за підтримки міжнародних партнерів в Україні впроваджується Electronic Integrated Disease Surveillance System (EIDSS) – електронна інтегрована система спостереження за хворобами [3]. Це програмне забезпечення збирає та поширює дані про інфекційні захворювання й формує сповіщення про небезпечні події в режимі наближеному до реального часу. У 2020 р. Міністерство охорони здоров'я навіть зобов'язало усі відповідні установи використовувати EIDSS для реєстрації випадків COVID-19. Таким чином, Стратегія спирається на вже наявний фундамент цифрового епіднагляду і стимулює його подальший розвиток.

Наступним інструментом є цифрові бази даних та реєстри біологічних чинників. План заходів на виконання Стратегії (розпорядження КМУ №573-р від 7.07.2022) передбачає формування нових державних баз даних у сфері біобезпеки. Зокрема, йдеться про бази даних інвазійних чужорідних видів тваринного і рослинного світу, інтегровані в існуючі державні кадастри.

Впровадження таких баз даних дозволить централізовано накопичувати інформацію про біологічні загрози для екосистем, що є важливою складовою біобезпеки. Вони стануть частиною ширшої цифрової інфраструктури моніторингу довкілля (синхронізованої, наприклад, з Єдиною екологічною платформою “ЕкоСистема”) [4].

Ще одним цифровим інструментом виступають геоінформаційні системи та засоби дистанційного моніторингу. В Плані заходів передбачено проведення інвентаризації та картографування ареалів поширення інвазійних видів на місцевому, регіональному та державному рівнях. Це передбачає використання ГІС-технологій, дистанційного зондування та інших цифрових інструментів для відстеження біологічних загроз у режимі реального часу. Наприклад, моніторинг міграції диких птахів (переносників грипу) чи відстеження спалахів хвороб тварин по геолокації сьогодні неможливі без відповідних цифрових картографічних систем.

Також Стратегія ставить задачу посилити контроль за небезпечними біологічними агентами, зокрема шляхом аудиту колекцій патогенних штамів мікроорганізмів і запровадження їх “паспортизації”. Реалізація цього завдання можлива через створення електронного реєстру чи цифрової платформи для обліку патогенних біоматеріалів (аналогічно до міжнародної практики ведення реєстрів патогенів – наприклад, система PACS, що використовується для контролю колекцій небезпечних збудників). Цифровий реєстр забезпечить прозорість переміщення та зберігання небезпечних матеріалів, а також оперативний доступ уповноважених органів до цієї інформації.

Серед очікуваних результатів Стратегії – створення ефективної системи інформування широких верств населення з питань біобезпеки. Вже у 2022 році було започатковано систему інформування: на офіційних веб-сайтах міністерств регулярно публікується актуальна інформація, проводяться консультації з громадськістю, круглі столи тощо. В перспективі ця система може мати мобільні додатки або сервіси розсилки оповіщень про спалахи хвороб чи інші біозагрози.

Таким чином держава прагне використовувати цифрові канали комунікації для швидкого доведення критичної інформації до населення і запобігання паніці.

Отже, Стратегія 2021 р. закладає підґрунтя для широкого впровадження цифрових технологій у біобезпеку – від епідеміологічного нагляду в режимі реального часу до електронних екосистемних моніторингових платформ. Наступним кроком стає адаптація законодавства до цих інструментів, про що докладніше буде зазначено далі.

Використання цифрових технологій для моніторингу біологічних загроз стикається з низкою викликів. Історично нормативно-правова база України з біобезпеки складалася з окремих актів, що регулюють різні аспекти (санітарно-епідеміологічний нагляд, ветеринарний контроль, поводження з ГМО тощо). Відсутність єдиного всеосяжного закону ускладнювала координацію зусиль, що породжує фрагментарність законодавства. Стратегія 2021 року вперше на високому рівні поставила завдання розробити комплексний підхід. На виконання цього завдання у 2021–2023 роках різні відомства підготували проекти закону «Про біологічну безпеку та біологічний захист» [5], однак жоден з них поки що не був ухвалений через недоліки і відомчі розбіжності. Ця ситуація демонструє складність узгодження інтересів різних секторів та потребує подальшого вдосконалення законопроектної роботи.

Ефективний цифровий моніторинг вимагає об'єднання даних від систем охорони здоров'я, ветеринарії, екологічного моніторингу, прикордонного контролю тощо. Впровадження принципу «Єдине здоров'я» вимагає налагодження обміну інформацією між усіма цими секторами. Нині взаємодія часто ускладнена бюрократичними бар'єрами або технічною несумісністю інформаційних систем різних відомств. Правовий виклик полягає у визначенні чітких процедур збору, обміну та використання таких даних, аби забезпечити як оперативність, так і законність (зокрема, дотримання законодавства про захист персональних даних).

Цифрові системи епіднагляду можуть обробляти великі масиви чутливої інформації про здоров'я громадян. Це породжує ризики несанкціонованого

доступу, витоку даних або їх неправомірного використання. Одним із правових викликів є баланс між потребою держави у швидкому отриманні епідеміологічних даних та правом громадян на конфіденційність. Законодавство має чітко окреслити, які дані збираються і на яких підставах, хто має до них доступ, як довго вони зберігаються, та передбачити відповідальність за порушення прав людини під час здійснення біомоніторингу.

Ще одним викликом є те, що впровадження цифрових інструментів потребує сучасної ІТ-інфраструктури (серверів, мереж, програмних комплексів) та захисту її від кібератак. Біологічні дані та системи раннього попередження можуть стати об'єктом кібернетичних атак або саботажу, що само по собі становитиме загрозу національній безпеці. Тому паралельно з розбудовою систем моніторингу потрібне правове регулювання кібербезпеки цих систем, встановлення стандартів захисту інформації та протоколів реагування на інциденти.

І наостанок, сучасні цифрові системи потребують кваліфікованих кадрів – епідеміологів, біостатистиків, ІТ-спеціалістів, які вміють працювати з великими даними і моделями. Підготовка таких фахівців повинна спиратися на оновлені освітні програми. Стратегія передбачає підвищення кадрового потенціалу, але нормативне закріплення нових кваліфікацій і спеціальностей – окремий виклик. Як зазначають дослідники, варто офіційно запровадити нову спеціальність з біобезпеки та біозахисту у закладах вищої освіти, щоби мати відповідних експертів [6].

Отже, Рішення РНБО від 15 жовтня 2021 року про Стратегію біобезпеки та біологічного захисту стало важливим кроком у формуванні системної відповіді України на сучасні біологічні загрози. Стратегія окреслила комплекс заходів – від законодавчих реформ до впровадження новітніх технологій – покликаних зміцнити національну стійкість до біологічних ризиків. У контексті цифрових інструментів моніторингу Стратегія підкреслює їхню ключову роль у завчасному виявленні небезпек та реагуванні. Разом з тим, досвід реалізації цих підходів висвітлив низку викликів: необхідність оновлення та узгодження законодавства,

забезпечення захисту даних, розвиток кадрового потенціалу та технічної інфраструктури.

Перспективи правового регулювання у сфері біобезпеки та біозахисту вказують на рух до комплексного законодавства, що врахує принцип «Єдине здоров'я» і цифрову трансформацію системи епіднагляду. Подальше вдосконалення нормативної бази – від ухвалення рамкового закону до деталізації підзаконних актів – створить умови для ефективного використання цифрових моніторингових платформ. Це дозволить своєчасно виявляти біологічні загрози та адекватно на них реагувати, не порушуючи прав і свобод людини. Таким чином, інтеграція сучасних технологій у сферу біобезпеки за підтримки належного правового регулювання є запорукою посилення національної безпеки України в біологічному вимірі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стратегія біобезпеки та біологічного захисту : Указ Президента України від 17.12.2021 р. № 668/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/668/2021#n11> (дата звернення: 15.09.2025).
2. Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії біобезпеки та біологічного захисту на 2022–2025 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.07.2022 р. № 573-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2022-p#Text> (дата звернення: 15.09.2025).
3. Global Health Security Index. Ukraine. A compilation of all questions, justifications, and sources used to determine the 2021 Global Health Security Index scores for Ukraine [Електронний ресурс] / Global Health Security Index, 2021. URL: <https://ghsindex.org/wp-content/uploads/2021/12/Ukraine.pdf> (дата звернення: 15.09.2025).
4. Вихрист, С. М. Нормативно-правове регулювання цифровізації моніторингу довкілля в Україні / С. М. Вихрист // Legal Bulletin. – 2024. – №14. – С. 105–112. DOI: <https://doi.org/10.31732/2708-339X-2024-14-A14>

5. Проєкт Закону України «Про біологічну безпеку та біологічний захист». URL: <https://moz.gov.ua/article/public-discussions/proekt-zakonu-ukraini-pro-biologichnu-bezpeku-ta-biologichnij-zahist?fbclid=IwAR3qYerp3scOvVPCJ8MwYAzoqLeDaFmWnZdRSFKzxY5jgBboiAQJqZ2NBQU> (дата звернення: 15.09.2025).
6. Радченко, В. Г., Величко, М. В. Щодо удосконалення нормативно-правового регулювання біологічної безпеки в Україні / В. Г. Радченко, М. В. Величко // Юридична Україна. – 2025. – № 3(267). DOI: 10.37749/2308-9639-2025-3(267)-1.

REFERENCES

1. Stratehiia biobezpeky ta biolohichnoho zakhystu: Ukaz Prezidenta Ukrainy vid 17.12.2021 r. № 668/2021. Retrieved September 15, 2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/668/2021#n11> [in Ukrainian].
2. Pro zatverdzhennia planu zakhodiv z realizatsii Stratehii biobezpeky ta biolohichnoho zakhystu na 2022–2025 roky: rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 07.07.2022 r. № 573-r. Retrieved September 15, 2025, from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2022-r#Text> [in Ukrainian].
3. Global Health Security Index. (2021). Ukraine. A compilation of all questions, justifications, and sources used to determine the 2021 Global Health Security Index scores for Ukraine. Retrieved September 15, 2025. URL: <https://ghsindex.org/wp-content/uploads/2021/12/Ukraine.pdf>
4. Vykhryst, S. M. (2024). Normatyvno-pravove rehuliuвання tsyfrovizatsii monitorynhu dovkillia v Ukraini. Legal Bulletin, (14), 105–112. <https://doi.org/10.31732/2708-339X-2024-14-A14> [in Ukrainian].
5. Proekt Zakonu Ukrainy «Pro biolohichnu bezpeku ta biolohichniy zakhyst». (n.d.). Ministry of Health of Ukraine. Retrieved September 15, 2025, from <https://moz.gov.ua/article/public-discussions/proekt-zakonu-ukraini-pro-biologichnu-bezpeku-ta-biologichnij-zahist> [in Ukrainian].

6. Radchenko, V. H., & Velychko, M. V. (2025). Shchodo udoskonalennia normatyvno-pravovoho rehuliuвання biolohichnoi bezpeky v Ukraini. Yurydychna Ukraina, 3(267). [https://doi.org/10.37749/2308-9639-2025-3\(267\)-1](https://doi.org/10.37749/2308-9639-2025-3(267)-1) [in Ukrainian].

Любич Анна Миколаївна

*кандидат юридичних наук, старший дослідник, учений секретар НДІ
правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України*

ORCID 0000-0002-6492-4179

ЕКОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ: ЯК ЗАБЕЗПЕЧИТИ ЕКОЛОГІЧНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У НАУКОВИХ ПРОЄКТАХ

Перед обличчям нагальних екологічних викликів, таких як зміна клімату, забруднення довкілля та втрата біорізноманіття, наукова спільнота має звернути увагу на свій вплив на довкілля. У цій публікації досліджується концепція екологічної сталості в науково-дослідницькій інфраструктурі, підкреслюється важливість інтеграції екологічної відповідальності в дослідницьку практику. Вона окреслює стратегії сталого проектування, енергоефективності, управління ресурсами та освіти для сприяння культурі сталості в науковій діяльності.

Ключові слова: дослідження, екологічна стійкість, наукова діяльність, наукові проєкти.

Liubchych Anna

*PhD, Scientific Secretary of Scientific and Research Institute of Providing
Legal Framework for the Innovative Development NALS of Ukraine*

ORCID 0000-0002-6492-4179

ECOLOGICAL SUSTAINABILITY OF SCIENTIFIC RESEARCH INFRASTRUCTURE: HOW TO ENSURE ENVIRONMENTAL RESPONSIBILITY IN SCIENTIFIC PROJECTS

In the face of pressing environmental challenges such as climate change, pollution, and biodiversity loss, the scientific community must address its ecological footprint. This article explores the concept of ecological sustainability within scientific research infrastructure, emphasizing the importance of integrating environmental responsibility into research practices. It outlines strategies

for sustainable design, energy efficiency, resource management, and education to foster a culture of sustainability in scientific endeavors.

Keywords: research, environmental sustainability, scientific activities, scientific projects.

Scientific research plays a crucial role in advancing knowledge and addressing global challenges. However, the infrastructure that supports this research — laboratories, research facilities, and equipment — often has significant environmental impacts. The ecological footprint of scientific projects can be substantial, contributing to energy consumption, waste generation, and resource depletion. Therefore, it is imperative to adopt a framework of ecological sustainability that prioritizes environmental responsibility in scientific research infrastructure.

Understanding Ecological Sustainability

Ecological sustainability refers to the capacity of ecosystems to maintain their functions and processes over time, despite external pressures. In the context of scientific research, it involves minimizing negative environmental impacts while maximizing the benefits of research activities. This includes reducing carbon emissions, conserving resources, and protecting biodiversity.

The Role of Scientific Research Infrastructure

Research infrastructure serves as the backbone for scientific inquiry across various disciplines. However, its operation can lead to high energy consumption and significant waste production. To mitigate these impacts, researchers and institutions must implement sustainable practices that align with ecological principles.

Strategies for Ensuring Environmental Responsibility

1. Sustainable Design and Construction

Green Building Practices

Sustainable design begins with green building practices that prioritize energy efficiency and resource conservation. Utilizing environmentally friendly materials, renewable energy sources, and efficient building systems can significantly reduce the ecological footprint of research facilities. For instance, Leadership in Energy and

Environmental Design (LEED) certification provides a framework for designing sustainable buildings that minimize energy use and environmental impact.

Life Cycle Assessment (LCA)

Conducting Life Cycle Assessments (LCA) helps researchers understand the environmental consequences of their infrastructure from material extraction through construction, operation, and eventual decommissioning. By evaluating the entire life cycle of research facilities, institutions can identify opportunities for reducing waste and improving sustainability.

2. Energy Efficiency and Renewable Energy

Energy Management Systems

Implementing energy management systems enables research institutions to monitor and optimize energy consumption effectively. Automated lighting controls, energy-efficient heating and cooling systems, and smart grid technologies can lead to substantial energy savings while maintaining operational efficiency.

Investment in Renewable Energy

Transitioning to renewable energy sources — such as solar, wind, or geothermal — can significantly reduce the carbon footprint of research facilities. By investing in on-site renewable energy generation or purchasing green energy credits, institutions can align their operations with sustainability goals.

3. Resource Management

Water Conservation Strategies

Water conservation is essential for reducing the environmental impact of research activities. Implementing rainwater harvesting systems, low-flow fixtures, and water recycling technologies can help institutions minimize water usage while maintaining necessary research operations.

Waste Reduction Initiatives

Developing comprehensive waste reduction programs is critical for promoting sustainability within research infrastructure. Initiatives such as recycling, composting organic waste, and transitioning to digital resources can significantly decrease the volume of waste generated by research activities.

4. Integrating Sustainability into Research Practices

Sustainable Research Approaches

Researchers should adopt sustainable methodologies that minimize environmental impact. This includes using non-toxic materials, reducing sample sizes, and employing virtual simulations when possible. By prioritizing sustainable practices in their research design, scientists can contribute to ecological responsibility.

Interdisciplinary Collaboration

Encouraging collaboration among scientists, engineers, and sustainability experts can lead to innovative solutions that address both research objectives and environmental concerns. Interdisciplinary teams can identify synergies between scientific inquiry and sustainable practices, fostering a holistic approach to research.

5. Education and Training

Training Programs on Sustainability

Educational initiatives aimed at researchers and staff can enhance awareness of sustainable practices within scientific research infrastructure. Training programs that cover topics such as energy efficiency, waste management, and sustainable design principles can empower individuals to make informed decisions that promote ecological sustainability.

Integration of Sustainability into Academic Curricula

Incorporating principles of sustainability into academic curricula prepares future researchers to consider environmental impacts in their work. By emphasizing the importance of ecological responsibility in scientific education, institutions can cultivate a generation of scientists committed to sustainability.

6. Monitoring and Reporting

Key Performance Indicators (KPIs)

Establishing Key Performance Indicators (KPIs) related to energy consumption, waste generation, and resource use allows institutions to track their progress toward sustainability goals. Regular monitoring enables researchers to identify areas for improvement and implement corrective actions as needed.

Transparency and Accountability

Publishing sustainability reports enhances transparency and accountability within research institutions. By sharing progress on sustainability initiatives with stakeholders, institutions can demonstrate their commitment to environmental responsibility and encourage continuous improvement.

Conclusion

Ensuring ecological sustainability in scientific research infrastructure is not only an ethical obligation but also a necessity for the long-term viability of scientific inquiry. By adopting sustainable design practices, enhancing energy efficiency, managing resources responsibly, integrating sustainability into research methodologies, providing education on sustainable practices, and establishing monitoring mechanisms, the scientific community can significantly reduce its environmental footprint. As stewards of knowledge and innovation, researchers must lead by example in fostering a culture of sustainability that prioritizes the health of our planet alongside scientific advancement. Through collective efforts, we can create a future where science not only expands the boundaries of human understanding but also protects the environment for generations to come.

REFERENCES

1. United Nations Environment Programme (UNEP). (2021). "Sustainable Development Goals."
2. U.S. Green Building Council. (2020). "LEED Certification."
3. International Institute for Environment and Development (IIED). (2019). "Life Cycle Assessment."
4. National Renewable Energy Laboratory (NREL). (2020). "Renewable Energy Data Book."
5. World Resources Institute (WRI). (2018). "Water Resources Management."
6. American Association for the Advancement of Science (AAAS). (2019). "Integrating Sustainability into Science Education."

Макаров Михайло В'ячеславович

*Доктор філософії (PhD), науковий співробітник інституту правового
забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України*

ORCID 0000-0001-9524-9092

ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ ІНФРАСТРУКТУР ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Наукова доповідь присвячена аналізу формування дослідницьких інфраструктур в Україні як ефективного інструменту правового регулювання екологічних відносин. Розглянуто роль інфраструктур у зборі, обробці та аналізі екологічних даних, що дозволяє забезпечувати дотримання законодавства, впровадження стандартів сталого розвитку та оптимізацію використання природних ресурсів. Наведено приклади впровадження дослідницьких інфраструктур у різних галузях економіки та зазначено їх економічну ефективність. Проаналізовано нормативно-правові акти України, які регулюють функціонування інфраструктур та контроль за станом довкілля.

Ключові слова: дослідницькі інфраструктури, правове регулювання, екологічні відносини, сталий розвиток, законодавчі акти, економічна ефективність.

Makarov Mykhailo

*PhD, Research Fellow at the Institute of Legal Support of Innovative
Development of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*

ORCID 0000-0001-9524-9092

FORMATION OF RESEARCH INFRASTRUCTURES AS A TOOL FOR LEGAL REGULATION OF ENVIRONMENTAL RELATIONS IN UKRAINE

The scientific report is devoted to the analysis of the development of research infrastructures in Ukraine as an effective tool for the legal regulation of environmental relations. It examines the role of infrastructures in the collection, processing, and analysis of environmental data, which ensures compliance with legislation, implementation of sustainable development standards, and optimization of natural resource use. Examples of the implementation of research infrastructures in various

economic sectors are provided, highlighting their economic efficiency. Ukrainian legal acts regulating the functioning of infrastructures and environmental monitoring are also analyzed.

Keywords: research infrastructures, legal regulation, environmental relations, sustainable development, legislative acts, economic efficiency.

Формування дослідницьких інфраструктур в Україні набуває особливої актуальності в умовах зростаючих екологічних викликів та потреби у науково обґрунтованому правовому регулюванні екологічних відносин. Наукові лабораторії, центри моніторингу, бази даних та інші дослідницькі платформи виступають важливим інструментом, який дозволяє забезпечити контроль за станом довкілля, прогнозувати потенційні ризики та розробляти ефективні нормативно-правові акти. Ефективне використання результатів наукових досліджень сприяє не лише підвищенню якості законодавства, а й інтеграції української практики з міжнародними стандартами у сфері охорони навколишнього середовища. Формування таких інфраструктур включає планування, фінансування, підготовку кадрів та створення сучасного наукового обладнання, що забезпечує безперервний потік даних для державних органів та громадськості. Таким чином, дослідницькі інфраструктури виступають ключовим механізмом правового регулювання екологічних відносин, поєднуючи наукову основу з практичними потребами законодавства.

Формування дослідницьких інфраструктур в Україні відбувається через поєднання організаційних, фінансових та нормативно-правових механізмів. На організаційному рівні створюються спеціалізовані наукові установи та центри, які забезпечують проведення екологічних досліджень, моніторинг стану довкілля, накопичення та аналіз даних. Важливим аспектом є підготовка кваліфікованих кадрів, які здатні працювати з сучасними технологіями збору й обробки інформації, а також розробляти практичні рекомендації для органів державної влади.

На нормативно-правовому рівні формування інфраструктур передбачає визначення правового статусу наукових установ, регламентування збору та обробки екологічних даних, а також створення механізмів їхнього використання

у процесі ухвалення рішень у сфері охорони довкілля. Дослідницькі інфраструктури стають інструментом правового регулювання, оскільки результати наукових досліджень формують основу для прийняття законів, підзаконних актів та локальних нормативних документів, спрямованих на захист природного середовища.

Ключовими етапами формування інфраструктур є: визначення пріоритетних напрямів наукових досліджень, планування ресурсів, створення лабораторій та центрів збору даних, забезпечення відкритого доступу до результатів досліджень для наукової спільноти та органів влади, а також інтеграція національних інфраструктур у міжнародні наукові проєкти.

Процес формування інфраструктур включає визначення пріоритетних напрямів досліджень, планування ресурсів, створення лабораторій та центрів збору даних, забезпечення відкритого доступу до результатів для наукової спільноти та органів влади, а також інтеграцію національних інфраструктур у міжнародні проєкти. Завдяки цьому створюється науково-правова база для прийняття ефективних рішень у сфері екології, підвищується прозорість та обґрунтованість екологічної політики, забезпечується відповідність національних нормативних актів міжнародним стандартам.

Таким чином, дослідницькі інфраструктури виконують подвійне завдання: вони не лише генерують наукову інформацію, необхідну для обґрунтування екологічної політики, але й безпосередньо впливають на правове регулювання екологічних відносин, сприяючи підвищенню прозорості, ефективності та відповідності національних нормативних актів міжнародним стандартам.

Дослідницькі інфраструктури в Україні виступають ефективним інструментом правового регулювання екологічних відносин, оскільки вони забезпечують наукову основу для розробки, впровадження та контролю екологічного законодавства. Через наукові центри, лабораторії та інформаційні платформи здійснюється систематичний збір, обробка та аналіз даних про стан довкілля, що дозволяє органам влади приймати обґрунтовані нормативні рішення.

Формування таких інфраструктур відбувається за допомогою нормативно-правових механізмів, організаційних рішень і фінансового забезпечення. На нормативному рівні законодавство визначає статус наукових установ, регламентує збір і використання екологічних даних та порядок їх інтеграції у процес ухвалення рішень. На організаційному рівні створюються лабораторії, центри збору та обробки інформації, а також програми підготовки фахівців, які можуть працювати з сучасними технологіями та забезпечувати наукове супроводження екологічної політики. Фінансування інфраструктур – державне, приватне та міжнародне – дозволяє підтримувати сучасне обладнання та інтегрувати українські дослідження у глобальні наукові мережі.

Використання результатів досліджень у правотворчому процесі дозволяє науковій спільноті безпосередньо впливати на розробку законів та підзаконних актів, контроль за дотриманням екологічних норм і оцінку ефективності регуляторних механізмів. Таким чином, дослідницькі інфраструктури виступають інструментом правового регулювання, оскільки вони перетворюють наукові дані у законодавчі та адміністративні рішення, забезпечують прозорість і обґрунтованість політики у сфері охорони довкілля та сприяють сталому розвитку країни.

Дослідницькі інфраструктури відіграють ключову роль як інструмент правового регулювання екологічних відносин в Україні, оскільки вони забезпечують наукову основу для розробки, впровадження та оцінки ефективності екологічного законодавства.

Формування таких інфраструктур передбачає створення наукових центрів, лабораторій та мереж моніторингу, які здатні збирати, систематизувати та аналізувати дані про стан довкілля, включаючи якість води, повітря, ґрунтів, рівень шумового та хімічного забруднення, а також стан біорізноманіття. Ці дані дозволяють органам державної влади приймати обґрунтовані рішення щодо встановлення гранично допустимих концентрацій шкідливих речовин, зон санітарної охорони, обмежень на промислову діяльність та заходів щодо збереження природних ресурсів.

Формування дослідницьких інфраструктур включає також впровадження сучасних інформаційних систем, таких як Екологічна інформаційна система Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, яка дозволяє інтегрувати наукові дані в процес розробки законодавчих актів та екологічних програм. Через це наукові дослідження стають безпосередньою основою для правового регулювання, дозволяючи встановлювати нормативи, що відповідають реальному стану довкілля та враховують ризики для здоров'я населення. Наприклад, на основі даних моніторингу в Київській та Дніпропетровській областях приймаються рішення про обмеження промислових викидів та санітарну охорону водних об'єктів. Так, на основі цих даних у 2022–2023 роках було прийнято нормативи щодо зменшення викидів діоксиду азоту та пилу, які відповідають стандартам ЄС: максимально допустимі концентрації NO₂ встановлені на рівні 40 мкг/м³ на рік, PM₁₀ – 50 мкг/м³ на день.

Міжнародна інтеграція також є важливим аспектом формування інфраструктур. Українські наукові центри беруть участь у глобальних програмах моніторингу якості повітря та води, таких як Європейська мережа довкілля (EIONET), що дозволяє узгоджувати національні стандарти з європейськими та міжнародними нормами. Це підвищує ефективність та легітимність національного правового регулювання.

Крім того, дослідницькі інфраструктури забезпечують контроль і підзвітність органів влади. Наприклад, дані Національної екологічної академії використовуються при підготовці звітів про виконання програм з охорони довкілля, оцінюються наслідки правових рішень та прогнозуються ризики для природних ресурсів. Таким чином, формування дослідницьких інфраструктур є науковою та практичною основою для правового регулювання екологічних відносин, що дозволяє Україні ефективно реалізовувати міжнародні стандарти охорони довкілля, сприяти сталому розвитку та захисту природних ресурсів для майбутніх поколінь.

Дослідницькі інфраструктури не лише забезпечують наукові дані для ухвалення екологічних рішень, але й мають безпосередній економічний вплив.

Вони дозволяють державі і бізнесу зменшувати витрати, пов'язані з екологічними ризиками та штрафами за порушення законодавства. Наприклад, впровадження системи автоматичного моніторингу викидів підприємств металургійного комплексу Дніпропетровської області дозволило у 2023 році виявити 15 випадків перевищення допустимих норм, що дало змогу уникнути потенційних фінансових санкцій на суму понад 3 млн грн.

Також дослідницькі інфраструктури сприяють оптимізації використання природних ресурсів. Лабораторні дослідження якості води та ґрунтів на території Херсонської та Одеської областей дозволили підприємствам агропромислового сектору точніше розраховувати необхідну кількість добрив і пестицидів, що скоротило витрати на хімікати в середньому на 12–15% і зменшило негативний вплив на довкілля.

Ще одним прикладом економічного ефекту є розвиток «зелених» технологій. Дані, отримані через дослідницькі інфраструктури, дозволили Київському заводу з переробки відходів оптимізувати процес сортування та утилізації сміття, що зменшило витрати на енергоспоживання та матеріали на 8% на рік. Завдяки цьому законодавчі акти щодо поводження з відходами (Закон України № 187/98-ВР «Про відходи») можна реалізовувати ефективніше, з меншими економічними втратами для підприємств та місцевих бюджетів.

Крім того, формування національної мережі екологічних лабораторій створює робочі місця та стимулює розвиток ринку наукових послуг. За даними Міністерства освіти і науки України, у 2023 році було створено понад 120 нових робочих місць у сфері екологічних досліджень, що забезпечило економічну активність у регіонах і збільшило надходження до місцевих бюджетів.

Таким чином, дослідницькі інфраструктури відіграють економічну роль через:

1. Зменшення витрат підприємств на штрафи та екологічні ризики.
2. Оптимізацію використання природних ресурсів і зниження операційних витрат.

3. Підтримку розвитку «зелених» технологій та ефективного впровадження законодавства.

4. Створення робочих місць і стимулювання місцевої економіки.

Висновки: Формування дослідницьких інфраструктур в Україні є ключовим інструментом реалізації правового регулювання екологічних відносин. Вони забезпечують збір, обробку та аналіз даних, необхідних для ухвалення ефективних екологічних рішень, контролю за дотриманням законодавства та впровадження стандартів сталого розвитку.

Дослідницькі інфраструктури дозволяють поєднувати екологічні та економічні інтереси: вони сприяють зменшенню витрат на екологічні порушення, оптимізації використання природних ресурсів, підвищують ефективність «зелених» технологій та створюють нові робочі місця. Приклади реальних проектів у металургійній, агропромисловій та переробній сферах демонструють, що інфраструктури не лише підвищують екологічну безпеку, але й економічно вигідні для держави та підприємств.

Законодавчі акти України, зокрема Закон України «Про управління відходами» (№ 2320-IX), Податковий кодекс щодо екологічних платежів, а також стратегічні документи Кабінету Міністрів і Національної академії наук, створюють нормативну базу для ефективного функціонування цих інфраструктур. Закон «Про управління відходами» встановлює ієрархію поводження з відходами, систему розширеної відповідальності виробника та вимоги до створення сучасної інфраструктури для збирання та оброблення відходів. Це дозволяє формувати об'єктивну картину стану довкілля, оцінювати економічні наслідки екологічних рішень та впроваджувати інноваційні технології управління відходами.

Таким чином, дослідницькі інфраструктури в Україні виконують подвійне завдання: вони є науково-технічним інструментом контролю та розвитку екологічної політики і водночас економічно ефективним механізмом, який підтримує розвиток підприємств та місцевих громад. Їхнє подальше формування та модернізація сприятиме підвищенню екологічної безпеки, економічної

стабільності та міжнародної конкурентоспроможності України у сфері сталого розвитку.

Рекомендації включають подальший розвиток інфраструктур, створення єдиних стандартів збору та обробки даних, інтеграцію результатів у правотворчий процес та зміцнення міжнародної співпраці, що посилить ефективність екологічного регулювання через наукову підтримку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про відходи». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text>.
2. Податковий кодекс України: Закон України № 2755-VI (2010, 2 грудня). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
3. Кабінет Міністрів України. Розпорядження «Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку дослідницьких інфраструктур в Україні на період до 2026 року» № 322-р (2021, 14 квітня). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-2021-p#Text>.
4. Протасов С. В., Литвиненко О. М. Дослідницькі інфраструктури в Україні: роль у правовому регулюванні екологічних процесів. *Наукові записки Національної академії правових наук України*, 2(45), 55–63, 2022.
5. Дмитрик О. О., Токарева К. О., Колісник А. С. Цифрові технології та їхній вплив на державну фінансову діяльність. *Проблеми реалізації концепції «Індустрія 4.0» в Україні*, 63–93. Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України, 2021.
6. Чудак О. М. Вплив цифровізації на адміністрування податків та зборів в Україні. *Право та інновації*, 2, 71–77, 2022. URL: <https://pti.org.ua/index.php/ndipzir/article/view/843/653>.
7. Чудак О. М. Трансформація правового регулювання адміністрування податків і зборів в умовах цифровізації. *Наукові записки ТНУ ім. В. І. Вернадського. Серія: Правові науки*, 1(34), 106–113, 2023. URL: https://juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2023/1_2023/1_2023.pdf.

REFERENCES

1. Law of Ukraine “On Waste”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text> [in Ukrainian].
2. Tax Code of Ukraine: Law of Ukraine No. 2755-VI (2010, December 2). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> [in Ukrainian].
3. Cabinet of Ministers of Ukraine. Order “On Approval of the Concept of the State Target Program for the Development of Research Infrastructures in Ukraine for the Period until 2026” No. 322-p (2021, April 14). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-2021-p#Text> [in Ukrainian].
4. Protasov, S. V., & Lytvynenko, O. M. (2022). Research infrastructures in Ukraine: the role in legal regulation of environmental processes. *Scientific Notes of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 2(45), 55–63 [in Ukrainian].
5. Dmytryk, O. O., Tokarieva, K. O., & Kolisnyk, A. S. (2021). Digital technologies and their impact on public financial activity. *Problems of implementation of the “Industry 4.0” concept in Ukraine*, 63–93. Kharkiv: NDI PZIR NAPrN Ukrainy [in Ukrainian].
6. Chudak, O. M. (2022). The impact of digitalization on the administration of taxes and fees in Ukraine. *Law and Innovation*, 2, 71–77. URL: <https://pti.org.ua/index.php/ndipzir/article/view/843/653> [in Ukrainian].
7. Chudak, O. M. (2023). Transformation of legal regulation of tax and fee administration in the context of digitalization. *Scientific Notes of Taurida National V. I. Vernadsky University. Series: Law Sciences*, 1(34), 106–113. URL: https://juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2023/1_2023/1_2023.pdf [in Ukrainian].

Мамаєв Ілля Олександрович

Молодший науковий співробітник НДІ правового забезпечення

інноваційного розвитку НАПрН України,

ORCID 0000-0001-7683-0180

РОЛЬ ГАРАНТІЙ ПОХОДЖЕННЯ ДЛЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ ВІДНОВЛЮВАЛЬНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ

У тезах розглянуто значення гарантій походження для виходу українських відновлюваних джерел енергії на ринок ЄС. Досліджено ключові юридичні бар'єри та заходи, що вживаються для їх усунення. Наголошено на ризиках CBAM для конкурентоспроможності національних виробників, негативному впливу обмеження довгострокових прав на перетин міждержавних перетинів, а також на необхідності врахування тенденції до розширення вимог щодо гарантій походження (часової й географічної деталізації).

Ключові слова: енергетичний ринок, зелена енергетика, електрична енергія, міждержавний перетин, механізм вуглецевого коригування імпорту (CBAM).

Mamaiev Illia

*Junior Researcher of Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework
for the Innovative Development of NALS of Ukraine*

ORCID 0000-0001-7683-0180

THE ROLE OF GUARANTEES OF ORIGIN FOR THE COMPETITIVENESS OF NATIONAL RENEWABLE ENERGY SOURCES

The theses examine the significance of guarantees of origin for the entry of Ukrainian renewable energy sources into the EU market. The key legal barriers and the measures undertaken to address them are analyzed. Emphasis is placed on the risks posed by the CBAM mechanism to the competitiveness of national producers, the negative impact of restrictions on long-term cross-border transmission rights, as well as on the need to take into account the emerging trend towards enhanced requirements for guarantees of origin (temporal and geographical granularity).

Keywords: energy market, green energy, electricity, cross-border transmission, Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM).

Відповідно до Національного плану дій з відновлюваної енергетики на період до 2030 року використання відновлюваних джерел енергії (далі – ВДЕ) офіційно визнається «одним із найбільш важливих напрямів енергетичної політики України» [1]. Запорукою розвитку ВДЕ є як належна державна підтримка таких проектів, так й самостійне досягнення ними фінансової ефективності та інвестиційної привабливості. Перспективним напрямком для цього є вихід вітчизняних ВДЕ на спільний енергетичний ринок ЄС. Експерти відзначають, що експорт «зеленої» генерації в Європу може принести значні прибутки [2]. Разом з тим налагодження ширших експортних відносин з ЄС стикається з низкою перешкод, які необхідно ідентифікувати та усунути.

Частина цих перешкод знаходиться в економічній та політичній площині, однак є ті, що пов’язані з юридичним фактором. Серед таких бар’єрів окремої уваги заслуговує відсутність повноцінного взаємного визнання гарантій походження (Guarantees of Origin, далі – GO) між Україною та ЄС. Наявність офіційного підтвердження «зеленого» походження енергії надає бізнесу можливість виконувати вимоги щодо дотримання EGS-стандартів, виробникам – отримувати додатковий дохід від продажу екологічного атрибута енергії, а державі – стимулювати інвестиції у ВДЕ [3]. Таким чином, цей фактор безпосередньо впливає на спроможність українських виробників продавати «зелену» електроенергію до Європи як відновлювану, а отже й зацікавленість європейського бізнесу у ній.

Правове регулювання обігу GO в Європейському Союзі здійснюється відповідно до статті 19 Директиви (ЄС) 2018/2001 (RED II), яка зобов’язує держави-члени визнавати сертифікати, видані іншими юрисдикціями ЄС. Так RED II закладає юридичні основи уніфікованого ринку, у межах якого, наприклад, 1 МВт·год електроенергії, виробленої з відновлюваних джерел в Іспанії, може бути зарахований у баланс відновлюваного споживання компанією в Німеччині. Координація та технічна інфраструктура такої системи

забезпечуються Європейською асоціацією органів-емітентів (далі – АІВ), яка встановлює єдині правила та адмініструє електронну платформу для обміну ГО на рівні Союзу.

В Україні механізм гарантій походження електроенергії є доволі новим та був уперше запроваджений у серпні 2024 року. Перші сертифікати було видано вже в жовтні 2024-го, однак усі вони обертаються та погашаються лише всередині країни. Забезпечення повноцінного взаємного визнання гарантій походження між Україною та ЄС потребує виконання низки правових та технічних кроків. З цією метою НКРЕКП приєдналася до АІВ та працює над виконанням необхідних вимог для підписання угоди про взаємне визнання ГО з ЄС.

На законодавчому рівні було прийнято за основу проект закону № 13219, метою якого є удосконалення механізму видачі та обігу гарантій походження електричної енергії з ВДЕ у відповідності до вимог Європейського законодавства [4]. Очікується, що після повноцінного запуску національного реєстру і виконання юридичних умов у 2026 році може стартувати транскордонний обіг сертифікатів, а до 2027 року відбудеться повна інтеграція українського ринку ГО з європейським [5]. В межах цього процесу Україна повинна підключитися до АІВ Hub для інтеграції національного реєстру ГО до єдиної загальноєвропейської платформи [6].

Разом із тим одного лише взаємного визнання гарантій походження недостатньо для забезпечення конкурентоспроможності національних ВДЕ на європейському ринку. Автором пропонується звернути увагу на три тенденції, що можуть справити негативний вплив на вітчизняного виробника:

По-перше, із 1 січня 2026 року в ЄС розпочинає дію Механізм коригування вуглецевого кордону (СВАМ, Регламент (ЄС) 2023/956), вимогам якого Україна досі не відповідає. Відповідно до СВАМ у разі відсутності ринкової інтеграції з ЄС (market coupling) або еквівалентної системи ціноутворення на викиди (порівнянної з EU ETS), експорт ВДЕ з України супроводжуватиметься

додатковими «вуглецевими стягненнями», що прямо знижує цінову привабливість національних виробників на європейському ринку.

По-друге, договори купівлі-продажу електричної енергії (Power Purchase Agreement, PPA) зазвичай передбачають довгостроковий характер. Довіра покупців до стабільного експорту залежить від наявності довгострокових прав на перетин міждержавних перетинів (LTTR), що у праві ЄС врегульовані Регламентом (ЄС) 2016/1719 (FCA Guideline). В Україні Постанова НКРЕКП від 03.04.2020 року № 763 формально дозволяє проведення довгострокових аукціонів щодо використання LTTR. Однак фактично вони обмежені добовими аукціонами та планами запуску місячних аукціонів, у той час як річні не реалізуються [7].

По-третє, корпоративна практика поступово підвищує вимоги до ГО для покращення прозорості та боротьби з фіктивним ESG-звітуванням («greenwashing»). Базові сертифікати ГО розширюється «часовою деталізацією» (temporal granularity), що дає змогу засвідчити відповідність виробництва та споживання у певні часові інтервали, та «географічною деталізацією» (geographical granularity), яка підтверджує фізичну можливість постачання енергії в межах конкретних зон мережі. Хоча наразі ці ініціативи мають добровільний характер, Європейська комісія вже розглядає можливість їхньої подальшої обов'язкової імплементації [8].

Висновки. Взаємне визнання гарантій походження електроенергії є необхідною, але лише базовою умовою для забезпечення конкурентоспроможності національних ВДЕ на ринку ЄС. Подальше забезпечення стійкої позиції вітчизняних виробників потребує здійснення комплексу додаткових заходів: 1) виконання вимог СВАН для уникнення додаткових «вуглецевих стягнень»; 2) фактичне забезпечення довгострокових прав на використання міждержавних перетинів (LTTR); 3) завчасне проведення поступової адаптації стандартів гарантій походження до розширених вимог, які враховують часову та географічну деталізацію (temporal/geographical granularity).

ЛІТЕРАТУРА

1. Про затвердження Національного плану дій з відновлюваної енергетики на період до 2030 року та плану заходів з його виконання : Розпорядження Кабінету Міністрів України; План від 13.08.2024 № 761-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-2024-%D1%80#Text>
2. Омельченко В. Сектор відновлюваної енергетики України до, під час та після війни. Разумков центр, 11.11.2022. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/sektor-vidnovlyuvanoyi-energetyky-ukrayiny-do-pid-chas-ta-pislya-viyny>
3. Україна почала продавати «зелені» сертифікати, однак ринок поки не активний. Як пожвавити торги? DiXi Group, 04.08.2025. URL: <https://dixigroup.org/ukrayina-pochala-prodavaty-zeleni-sertyfikaty-odnak-rynok-poky-ne-aktyvnyj-yak-pozhvavyty-torgy>
4. Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення конкурентних умов виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії від 28.04.2025 р. № 13219. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/56245>
5. Долінчук С. Зелені гарантії. Що відбувається на ринку електроенергії. *Українська енергетика*, 26.05.2025. URL: <https://ua-energy.org/uk/posts/zeleni-perspektyvy-shcho-vidbuvaetsia-na-rynku-elektroenerhii>
6. Україна видала понад 8 млн гарантій походження електроенергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії – звіт АІВ. НКРЕКП, 09.07.2025. URL: <https://www.nerc.gov.ua/news/ukrayina-vidala-ponad-8-mln-garantij-pohodzhennya-elektroenergiyi-viroblenoyi-z-vidnovlyuvanih-dzherel-energiyi-zvit-aiv>
7. Незабаром очікується запуск довгострокових аукціонів на перетин. ExPro Consulting, 12.06.2025. URL: <https://expro.com.ua/novini/nezabarom-ochkutsya-zapusk-dovgostrokovih-aukconv-na-peretin->
8. Technical assistance to monitor functioning of the guarantees of origin (GO) system: Final report. European Commission, June 2025. URL:

<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/200c329e-5240-11f0-a9d0-01aa75ed71a1/language-en>

REFERENCES

1. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2024, August 13). *On the approval of the National Action Plan on renewable energy for the period up to 2030 and the plan of measures for its implementation* (Order No. 761-r). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-2024-%D1%80#Text> [in English].
2. Omelchenko, V. (2022, November 11). *Renewable energy sector of Ukraine before, during and after the war*. Razumkov Centre. Retrieved from <https://razumkov.org.ua/statti/sektor-vidnovlyuvanoyi-energetyky-ukrayiny-do-pid-chas-ta-pislya-viyny> [in Ukrainian].
3. DiXi Group. (2025, August 4). *Ukraine has started selling "green" certificates, but the market is still inactive. How to boost trading?* Retrieved from <https://dixigroup.org/ukrayina-pochala-prodavaty-zeleni-sertyfikaty-odnak-rynok-poky-ne-aktyvnyj-yak-pozhavyty-torgy> [in Ukrainian].
4. Verkhovna Rada of Ukraine. (2025, April 28). *Draft Law on Amendments to Certain Laws of Ukraine to Improve Competitive Conditions for the Production of Electricity from Alternative Energy Sources* (No. 13219). Retrieved from <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/56245> [in Ukrainian].
5. Dolinchuk, S. (2025, May 26). *Green guarantees. What is happening in the electricity market*. Ukrainska Enerhetyka. Retrieved from <https://ua-energy.org/uk/posts/zeleni-perspektyvy-shcho-vidbuvaietsia-na-rynku-elektroenerhii> [in Ukrainian].
6. NERC (2025, July 9). *Ukraine issued more than 8 million guarantees of origin of electricity produced from renewable energy sources – AIB report*. Retrieved from <https://www.nerc.gov.ua/news/ukrayina-vidala-ponad-8-mln-garantij-pohodzhennya-elektroenergiyi-viroblenoyi-z-vidnovlyuvanih-dzherel-energiyi-zvit-aiv> [in Ukrainian].

7. ExPro Consulting. (2025, June 12). *Long-term cross-border auctions are expected to launch soon*. Retrieved from <https://expro.com.ua/novini/nezabarom-ochkutsya-zapusk-dovgostrokovih-aukconv-na-peretin-> [in Ukrainian].

8. European Commission. (2025, June). *Technical assistance to monitor functioning of the guarantees of origin (GO) system: Final report*. Retrieved from <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/200c329e-5240-11f0-a9d0-01aa75ed71a1/language-en> [in English].

Матюшенко Ігор Юрійович

доктор економічних наук, професор, кафедра міжнародних економічних відносин, Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна; провідний науковий співробітник НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку

НАПрН України

ORCID 0000-0001-9866-9025

ЗЕЛЕНА ЕКОНОМІКА КРАЇН ЄС ТА УКРАЇНИ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Наукова доповідь присвячена аналізу основних стратегічних підходів та відповідних положень законодавства ЄС та окремих країн ЄС у сфері переходу економік до «зеленого» етапу. Окрему увагу приділено компаративному аналізу як регулювання, так і практики впровадження «зеленої» економіки в ЄС з Україною.

Ключові слова: зелена економіка, зелена конвергенція, ЄС, Україна.

Matyushenko Igor

Professor, Dr.Sc. of Economics, Department of International Economic Relations, V.N. Karazin Kharkiv National University; Leading researcher of the Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of the National Academy of Legal Science of Ukraine

ORCID 0000-0001-9866-9025

THE GREEN ECONOMY OF EU COUNTRIES AND UKRAINE: PROSPECTS FOR DEVELOPMENT

This scientific report is devoted to the analysis of the main strategic approaches and relevant provisions of EU legislation and individual EU countries in the field of transitioning economies to the ‘green’ stage. Particular attention is paid to a

comparative analysis of both the regulation and practice of implementing a 'green' economy in the EU and Ukraine.

Keywords: green economy, green convergence, EU, Ukraine.

Аналіз територіально-секторальних аспектів розвитку «зеленої економіки» в країнах Європейського Союзу та в Україні засвідчив наявність глибоких структурних і динамічних відмінностей у темпах, масштабах та результативності реалізації «зеленого» переходу. У межах ЄС цей процес має системний і стратегічно орієнтований характер, що ґрунтується на багаторівневій політиці сталого розвитку, інтегрований у загальноєвропейські програми — зокрема Європейський зелений курс, пакет реформ «Fit for 55», Європейський план промислового переходу до нульових викидів та стратегію «REPowerEU» [1; 2; 3]. Ці ініціативи формують єдину рамку для екологізації економіки, підвищення енергоефективності, підтримки зеленої індустрії та розвитку інноваційних технологій.

Натомість в Україні становлення «зеленої економіки» має фрагментарний характер і обмежується окремими галузевими або регіональними проектами, що не інтегровані у всеохопну державну політику. Такий стан зумовлений низкою факторів: недостатнім фінансуванням, інституційною слабкістю, неузгодженістю між органами влади та нестабільністю законодавчої бази [4; 5].

Доведено, що у державах-членах ЄС «зелена економіка» функціонує як багатовимірна система, у якій економічні, екологічні та соціальні чинники взаємодіють у межах єдиного стратегічного простору. Ця взаємодія забезпечується через інтеграцію екологічної політики у всі галузі — від енергетики й транспорту до сільського господарства, освіти й науки. Для ЄС характерна послідовна реалізація принципу «зеленої конвергенції», коли економічне зростання стає сумісним із низьковуглецевим розвитком і підвищенням якості життя [6]. Ключовим є поєднання екологічних імперативів із соціальною справедливістю: перехід до нових енергетичних і виробничих

моделей супроводжується заходами із соціального захисту, перекваліфікації працівників і створення «зелених» робочих місць [7].

У більшості країн Західної та Північної Європи «зелена» модель розвитку вже стала невід’ємною складовою економічної стратегії. Наприклад, Данія і Швеція реалізують політику «Green Transition 2030», спрямовану на повну відмову від викопного палива до 2050 року [8]; Німеччина послідовно впроваджує програму «Energiewende», яка поєднує розвиток відновлюваних джерел енергії з поступовим згортанням вугільної генерації [9]; Фінляндія розвиває модель циркулярної економіки, що базується на мінімізації відходів і повторному використанні ресурсів [10]. У країнах Південної Європи — Італії, Іспанії та Португалії — пріоритетом є поєднання «зеленої» енергетики з відновленням сільських територій та розвитком сталого туризму.

Порівняльний аналіз підтверджує, що країни ЄС демонструють високий рівень секторальної диверсифікації у «зеленій» економіці: значні частки відновлюваної енергетики, розвиток ринку «зелених» фінансових інструментів, масштабний експорт екологічної продукції та розширена зайнятість у відповідних секторах [5; 9]. Європейський зелений курс стимулює створення нових напрямів бізнесу — зокрема у сферах водневої енергетики, екоматеріалів, електромобільності, цифрових технологій моніторингу викидів та управління ресурсами. Сьогодні ЄС не лише формує стандарти «зеленого» зростання, а й експортує відповідні технології та моделі управління у країни Азії, Латинської Америки та Східного партнерства.

Україна, попри наявність значного природно-ресурсного потенціалу, поки що не може забезпечити системного розвитку «зеленої економіки». Проблеми зумовлені низьким рівнем інноваційної активності, дефіцитом інвестицій, невідповідністю нормативно-правової бази європейським стандартам та слабким залученням приватного сектора [11; 12]. Експорт «зеленої» продукції є незначним, переважає сировинна орієнтація економіки, а високотехнологічні рішення впроваджуються лише у поодиноких випадках — переважно за участю міжнародних фінансових інституцій. Додатковим викликом є територіальні

диспропорції: у центральних і західних регіонах спостерігається відносно вищий рівень екологічної модернізації, тоді як східні області мають значно більший вуглецевий слід і нижчий рівень інвестиційної активності [13].

Окремим чинником, що визначає ефективність «зеленого» переходу, є рівень цифровізації економіки. В ЄС цифрові технології відіграють роль каталізатора сталого розвитку, забезпечуючи нові підходи до управління енергетичними, транспортними та виробничими системами. Використання технологій штучного інтелекту, Інтернету речей, «розумних» мереж та великих даних сприяє підвищенню ефективності виробництва, скороченню енергоспоживання та зменшенню забруднення довкілля [14]. У Франції впровадження «смарт-грид» дозволило знизити втрати електроенергії на 10 %, а у Нідерландах системи цифрового моніторингу забезпечують оптимізацію логістики та зниження викидів CO₂ у транспортному секторі [15].

В Україні цифровізація використовується обмежено, здебільшого у вигляді пілотних проєктів. Хоча державна програма «Дія. Цифрова держава» має значний потенціал для інтеграції з екологічними ініціативами, поки що відсутні комплексні механізми для поєднання цифрових технологій із завданнями «зеленої» економіки [16]. Недостатня координація між міністерствами, відсутність довгострокових «зелених» ІТ-стратегій та слабка участь бізнесу у проєктах цифрової екологізації знижують ефективність потенційних інновацій.

Варто також зазначити, що країни поза межами ЄС демонструють різні моделі «зеленого» розвитку, які можуть бути корисними для України. У Південній Кореї реалізується «Framework Act on Low Carbon, Green Growth», що поєднує державну підтримку інноваційних кластерів, цифрову модернізацію промисловості та екологічні стандарти виробництва [9]. У Китаї стратегія «14-й п'ятирічний план» спрямована на поступове скорочення викидів і розвиток «зелених» фінансів [8]. Канада активно розвиває політику «Just Transition», яка поєднує декарбонізацію з підтримкою працівників, що переходять із традиційних галузей до «зелених» секторів [17]. Такі приклади демонструють, що успіх «зеленої економіки» безпосередньо залежить від балансу між

технологічними інноваціями, інституційною спроможністю та соціальною справедливістю.

Отже, у порівнянні з країнами ЄС, українська модель «зеленої економіки» перебуває на етапі формування, що характеризується фрагментарністю, слабкою міжсекторальною координацією та недоліком фінансових і цифрових механізмів підтримки. Для подолання цього розриву необхідно забезпечити гармонізацію національної політики з європейськими стандартами, розширити співпрацю з міжнародними організаціями, активізувати розвиток «зелених» інвестицій і створити стимули для інноваційного бізнесу. Особливо важливими є інституційне зміцнення, підвищення прозорості екологічного управління, формування «зелених» компетенцій у системі освіти та стимулювання участі місцевих громад у проектах сталого розвитку. Реалізація цих завдань дозволить Україні послідовно інтегруватися у загальноєвропейський простір «зеленої економіки» та сформувані передумови для довгострокового екологічно збалансованого зростання [18].

ЛІТЕРАТУРА

1. Європейська Комісія. Європейський зелений курс: Комюніке Комісії до Європейського парламенту, Ради, Європейського економічного і соціального комітету та Комітету регіонів. Брюссель, 2019.
2. European Commission. Fit for 55 Package: Delivering the EU's 2030 Climate Target on the Way to Climate Neutrality. Brussels, 2021.
3. European Commission. REPowerEU Plan. Brussels, 2022.
4. Зелена економіка. Шлях до сталого розвитку та викорінення бідності: синтез звіту Програми ООН з навколишнього середовища. Київ: Глобальний договір ООН в Україні, 2012. 48 с.
5. OECD. Green Growth Indicators 2017. Paris: OECD Publishing, 2017. DOI: <https://doi.org/10.1787/9789264268586-en>.
6. United Nations. The Future We Want: Outcome Document of the United Nations Conference on Sustainable Development (Rio+20), 2012.

7. European Environment Agency. Europe's Environment – The Eighth Environment Action Programme. Copenhagen: EEA, 2022.
8. China's 14th Five-Year Plan (2021–2025) for National Economic and Social Development. URL: https://www.gov.cn/xinwen/2021-03/13/content_5592681.htm.
9. Ministry of Strategy and Finance (Republic of Korea). Framework Act on Low Carbon, Green Growth, 2009. URL: https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=19898&lang=ENG.
10. Eurostat. Sustainable development in the European Union — Monitoring report on progress towards the SDGs in an EU context. Luxembourg: Publications Office of the EU, 2023.
11. Інститут економіки та прогнозування НАН України. Зелена трансформація економіки України : аналітична доповідь. Київ, 2023.
12. Мазаракі А. А., Колот А. М., Філіпенко А. С. та ін. Глобальна економіка: підручник / за ред. А. А. Мазаракі. Київ : КНТЕУ, 2011. 678 с.
13. OECD. Digitalisation and the Green Transition. Paris: OECD Publishing, 2022.
14. European Environment Agency. Digitalisation and sustainability in Europe. Copenhagen, 2023.
15. Swedish Climate Act, 2017. URL: <https://www.government.se/articles/2017/06/the-climate-policy-framework/>.
16. Міністерство цифрової трансформації України. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2030 роки. Київ, 2018.
17. Government of Canada. Just Transition Framework, 2022. URL: <https://www.canada.ca/en/environment-climate-change/services/climate-change/just-transition.html>.
18. UNEP. Green Economy Progress Measurement Framework. Nairobi: United Nations Environment Programme, 2018.

REFERENCES

1. Yevropeiska Komisiia. Yevropeyskyi zelenyi kurs : Komunikatsiia Komissii do Yevropeiskoho parlamentu, Rady, Yevropeiskoho ekonomichnoho i sotsialnoho komitetu ta Komitetu rehioniv. Briussel, 2019 [in Ukrainian].
2. European Commission. Fit for 55 Package: Delivering the EU's 2030 Climate Target on the Way to Climate Neutrality. Brussels, 2021 [in English].
3. European Commission. REPowerEU Plan. Brussels, 2022 [in English].
4. Zelena ekonomika. Shliakh do staloho rozvytku ta vykorinennia bidnosti: syntez zvitu Prohramy OON z navkolyshnoho seredovyscha. Kyiv: Hlobalnyi dohovir OON v Ukraini, 2012. 48 s. [in Ukrainian].
5. OECD. Green Growth Indicators 2017. Paris: OECD Publishing, 2017. DOI: <https://doi.org/10.1787/9789264268586-en> [in English].
6. United Nations. The Future We Want: Outcome Document of the United Nations Conference on Sustainable Development (Rio+20), 2012 [in English].
7. European Environment Agency. Europe's Environment – The Eighth Environment Action Programme. Copenhagen: EEA, 2022 [in English].
8. China's 14th Five-Year Plan (2021–2025) for National Economic and Social Development. URL: https://www.gov.cn/xinwen/2021-03/13/content_5592681.htm [in English].
9. Ministry of Strategy and Finance (Republic of Korea). Framework Act on Low Carbon, Green Growth, 2009. URL: https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=19898&lang=ENG [in English].
10. Eurostat. Sustainable development in the European Union — Monitoring report on progress towards the SDGs in an EU context. Luxembourg: Publications Office of the EU, 2023 [in English].
11. Instytut ekonomiky ta prohnozuvannia NAN Ukrainy. Zelena transformatsiia ekonomiky Ukrainy : analitychna dopovid. Kyiv, 2023 [in Ukrainian].
12. Mazaraki A. A., Kolot A. M., Filipenko A. S. ta in. Hlobalna ekonomika: pidruchnyk / za red. A. A. Mazaraki. Kyiv : KNTEU, 2011. 678 s. [in Ukrainian].

13. OECD. Digitalisation and the Green Transition. Paris: OECD Publishing, 2022 [in English].
14. European Environment Agency. Digitalisation and sustainability in Europe. Copenhagen, 2023 [in English].
15. Swedish Climate Act, 2017. URL: <https://www.government.se/articles/2017/06/the-climate-policy-framework/> [in English].
16. Ministerstvo tsyfrovoy transformatsii Ukrainy. Kontseptsiiia rozvytku tsyfrovoy ekonomiky ta suspilstva Ukrainy na 2018–2030 roky. Kyiv, 2018 [in Ukrainian].
17. Government of Canada. Just Transition Framework, 2022. URL: <https://www.canada.ca/en/environment-climate-change/services/climate-change/just-transition.html> [in English].
18. UNEP. Green Economy Progress Measurement Framework. Nairobi: United Nations Environment Programme, 2018 [in English].

Павлютін Юрій Миколайович

*доктор юридичних наук, доцент, провідний науковий співробітник,
Науково-дослідний інститут правового забезпечення інноваційного розвитку*

Національної академії правових наук України, м. Харків, Україна

ORCID 0000-0001-7501-2557

**ФУНКЦІОНУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ ІНФРАСТРУКТУР В
УКРАЇНІ: СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ
ЦИФРОВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ФОРМУВАННЯ
ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ**

В тезах розглянуті окремі правові аспекти відображення питань функціонування дослідницьких інфраструктур у стратегічних напрямках реалізації державної політики цифровізації інноваційної діяльності та відтворення людського капіталу. Проаналізовані положення документів стратегічного планування у сферах людського розвитку, як напряму забезпечення національної безпеки України та цифрового розвитку інноваційної діяльності. Зроблено висновок щодо важливості висококваліфікованих людських ресурсів для підтримки науково-дослідницького та інноваційного потенціалу та конкурентоспроможності національної економіки, а також для забезпечення ефективного цифрового розвитку інноваційної діяльності, що детермінує необхідність формування цілісної системи дослідницької інфраструктури.

Ключові слова: державна політика, дослідницька інфраструктура, інноваційна діяльність, людський капітал, правове регулювання, цифровізація.

Pavliutin Yurii

*Doctor in Law, Associate Professor, Leading researcher of Scientific and
Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of*

NALS of Ukraine

ORCID 0000-0001-7501-2557

FUNCTIONING OF RESEARCH INFRASTRUCTURES IN UKRAINE: STRATEGIC GUIDELINES OF STATE POLICY FOR DIGITALIZATION OF INNOVATIVE ACTIVITIES AND FORMATION OF HUMAN CAPITAL

The theses consider certain legal aspects of reflecting the issues of functioning of research infrastructures in strategic directions of implementation of the state policy of digitalization of innovative activities and reproduction of human capital. The provisions of strategic planning documents in the areas of human development, as a direction of ensuring the national security of Ukraine and the digital development of innovative activities, are analyzed. A conclusion is drawn on the importance of highly qualified human resources for supporting the scientific, research and innovation potential and competitiveness of the national economy, as well as for ensuring effective digital development of innovative activities, which determines the need to form a holistic system of research infrastructure.

Keywords: public policy, research infrastructure, innovation, human capital, legal regulation, digitalization.

Умови сьогодення вимагають активізації процесів інвестування в розвиток та відбудову дослідницької інфраструктури та формування відповідних стратегічних орієнтирів, разом з цим сучасний стан стратегічного планування сфери дослідницьких інфраструктур демонструє фрагментарність визначення та відсутність єдиного комплексного стратегічного бачення зазначеної сфери попри те, що стратегічна та нормативна регламентація питань розвитку дослідницьких інфраструктур відіграє ключову роль в забезпеченні належного рівню їх функціонування [1, с. 50].

Стратегія людського розвитку, яка затверджена Указом Президента України від 2 червня 2021 року № 225/2021, визначає, що причинами слабого зв'язку між закладами вищої освіти та науково-дослідними установами є, зокрема, незадовільний стан матеріально-технічної бази, в тому числі дослідницької інфраструктури; недостатні можливості залучення українських науковців до міжнародних наукових програм і проектів, доступу до участі в дослідженнях міжнародних об'єднань дослідницької інфраструктури; низький рівень впровадження прикладних досліджень; консервативні системи

управління та оплати праці у державному секторі досліджень та розробок, що не стимулює наукових працівників до продуктивної роботи та професійного розвитку [2]. Водночас слід зазначити, що продуктивність наукової діяльності має безпосередній вплив на зростання ефективності реалізації наукового потенціалу. Правильно зазначено, що перспективи нарощування продуктивного наукового потенціалу України визначатимуться ефективністю реалізації напрямів зростання продуктивності науково-дослідної діяльності, до яких, зокрема, належать: підвищення якості наукових розробок зі стратегічно важливих сфер економіки, зростання фондоозброєності наукових організацій, розвиток інноваційної інфраструктури, розширення міжнародної співпраці, співробітництва науки і бізнесу, підвищення вартості робочої сили науковців, оновлення основних засобів, упровадження прогресивних форм організації праці [3, с. 188].

Також Стратегія людського розвитку серед стратегічних цілей встановлює ціль 2: «Розбудова освіченого, доброчесного, інклюзивного та інноваційного суспільства, в якому кожен громадянин має рівні можливості для навчання та розвитку, а наука є складовою економічного зростання», основними завданнями для реалізації якої визначені:

- забезпечення розвитку дослідницької та інноваційної інфраструктури, стан якої забезпечує проведення досліджень на високому рівні та комерціалізацію наукових результатів;
- надання вченим доступу до багатоканального фінансування наукових досліджень, яке розподіляється за прозорими процедурами на основі незалежної експертизи;
- забезпечення розвитку інструментів грантового фінансування науки, зокрема збільшення фінансування Національного фонду досліджень України;
- створення Єдиної наукової платформи України, що обумовлено потребою вчених, бізнесу, здобувачів вищої освіти та інших заінтересованих сторін у зручній, зрозумілій та упорядкованій системі цифрових сервісів наукового

призначення із мережею взаємозв'язків між ними, а також у єдиній точці доступу до цієї системи;

- долучення України до міжнародних наукових програм та організацій;
- реформування механізму проведення наукової експертизи та розроблення правових засад мотивації експертної діяльності вітчизняних вчених;
- забезпечення фінансування наукової діяльності закладів вищої освіти та наукових установ за результатами державної атестації наукової та науково-технічної діяльності;
- розширення обсягу фінансування та диверсифікація інструментів підтримки молодих вчених (грантові, стипендіальні програми тощо);
- удосконалення механізму та інструментів реалізації права здобувачів освіти, педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників на академічну мобільність.

Разом з цим, одним з індикаторів результативності досягнення зазначеної цілі визначено зростання частки дослідницької інфраструктури (зокрема, е-інфраструктури), наукових даних та академічних текстів, доступ до яких є відкритим або прозоро регламентованим, що підкреслює важливість акумулювання ресурсів для забезпечення ефективного функціонування дослідницької інфраструктури.

Стратегія цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року, яка схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31 грудня 2024 р. № 1351-р. вказує на основну сучасну проблему сфери науки та інновацій, якою є неможливість провадження наукової та інноваційної діяльності на високому рівні як повністю (у тимчасово окупованих чи постраждалих від бойових дій регіонах), так і частково (в інших регіонах України) внаслідок руйнування або пошкодження дослідницької та інноваційної інфраструктури [4].

Також Стратегія цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року визначає наступні основні напрями державної політики підтримки інноваційної діяльності:

1) розвиток людського капіталу, адже забезпечення якісної освіти у сфері науки, технологій та інженерії є важливим елементом політики підтримки інновацій, оскільки навчені та кваліфіковані фахівці, їх креативність та здатність мислити системно є передумовою інноваційного розвитку;

2) створення інклюзивних та доступних інноваційних продуктів та програм, що задовольняють потреби різних груп населення, в тому числі окремих груп населення та потреби людей в сільській місцевості;

3) побудова інфраструктури, що включає розвиток мережі інноваційної інфраструктури, зокрема науково-дослідних центрів, інкубаторів, акселераторів наукових, індустріальних та інноваційних парків, створює сприятливе середовище для інноваційних компаній і дослідницьких груп;

4) здійснення ефективного менеджменту державних установ, зокрема зміни до підходів управління закладами вищої освіти чи інших суб'єктів національної інноваційної екосистеми;

5) розвиток наукоємних інновацій, що включає заходи для розвитку наукової основи для інновацій;

6) захист прав інтелектуальної власності для захисту здобутків інноваційної діяльності та стимулювання її розвитку;

7) вжиття заходів до дерегуляції інноваційної діяльності для забезпечення її розвитку та створення сприятливого інвестиційного клімату;

8) створення нових напрямів та можливостей міжнародного співробітництва;

9) покращення доступу до фінансування, зокрема до грантів, субсидій, податкових пільг та кредитів під низький відсоток для досліджень і розробок, а також для підприємств, що інвестують в інноваційні проекти.

Отже, розглянуті стратегічні напрями підкреслюють важливість висококваліфікованих людських ресурсів для підтримки науково-дослідницького потенціалу та конкурентоспроможності національної економіки, а також для забезпечення ефективного цифрового розвитку інноваційної діяльності, що детермінує необхідність формування цілісної системи

дослідницької інфраструктури, орієнтованої на інтеграцію освіти, науки й бізнесу, а також забезпечення сприятливого середовища для впровадження цифрових технологій та комерціалізації результатів інноваційної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Правові механізми нової науково-дослідницької інфраструктури: монографія / [А. П. Гетьман, Г. Л. Губіна, М. О. Лукань та ін.]; за ред. А. М. Любич та Г. Л. Губіної. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2024. 277 с. URL: <https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2024/12/isbn-978-617-7806-58-4.pdf>.
2. Стратегія людського розвитку: затв. Указом Президента України від 02 червня 2021 року № 225/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/225/2021#top>.
3. Дяконенко О. І. Продуктивність наукової діяльності та її вплив на економіку України. *Демографія та соціальна економіка*. 2017. № 2 (30). С. 177–190. URL: <https://dse.org.ua/arhcive/30/13.pdf>.
4. Стратегія цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року: схв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31 грудня 2024 р. № 1351-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1351-2024-%D1%80#Text>.

REFERENCES

1. Getman A., Lukan M. & Gubina G. et al. (2024). Legal mechanisms of the new research infrastructure: monograph. In A. Liubchych & G. Gubina (Ed.). Kharkiv: Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of National Academy of Legal Sciences of Ukraine. 277 p. Retrieved from: <https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2024/12/isbn-978-617-7806-58-4.pdf> [in Ukrainian].

2. Human development strategy: approved by Decree of the President of Ukraine dated June 2, 2021 No. 225/2021. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/225/2021#top>. [in Ukrainian].
3. Dyakonenko O. I. (2017). Productivity of scientific activity and its impact on the economy of Ukraine. *Demography and Social Economy*. No. 2 (30). P. 177–190. Retrieved from: <https://dse.org.ua/arhcive/30/13.pdf>. [in Ukrainian].
4. Strategy for the digital development of innovative activity in Ukraine for the period until 2030: approved by the order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated December 31, 2024 No. 1351-r. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1351-2024-%D1%80#Text>. [in Ukrainian].

Подрез-Ряполова Ірина Валеріївна

*кандидат юридичних наук, завідувач наукового відділу правового забезпечення
інноваційної діяльності НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку*

НАПрН України

ORCID 0000-0002-8802-1441

**ДО ОКРЕМИХ ПРАВОВИХ ПИТАНЬ УЗГОДЖЕННЯ НАПРЯМІВ
ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ТА ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИК З МЕТОЮ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ**

У тезах досліджено окремі правові питання узгодження напрямів екологічної, енергетичної та економічної політик з метою сталого розвитку України. Розглянуто положення Національного плану з енергетики та клімату на період до 2030 року та Національного плану дій з відновлюваної енергетики на період до 2030 року. Зроблений висновок, що таке узгодження є інтегрованою основою переходу до збалансованої моделі інноваційного розвитку національної економіки, що забезпечує гармонійне врахування потреб енергетичного сектору, економічного зростання та охорони довкілля.

Ключові слова: енергетична система, екологічна політика, енергетична політика, правове забезпечення, сталий розвиток, стратегічне планування.

Podrez-Riapolova Iryna

*Ph.D, acting Head of the scientific Department of legal support of innovative
activity of the Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the
Innovative Development of NALS of Ukraine*

ORCID 0000-0002-8802-1441

**ON CERTAIN LEGAL ISSUES OF HARMONIZATION OF ENERGY
AND ENVIRONMENTAL POLICIES WITH THE PURPOSE OF ENSURING
SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF UKRAINE**

The theses examine certain legal aspects of harmonizing environmental, energy, and economic policies to ensure the sustainable development of Ukraine. The provisions of the National Energy and Climate Plan for the period until 2030 and the National Action Plan on Renewable Energy for the period until 2030 are analyzed. It was concluded that such coordination forms an integrated foundation for the transition to a balanced model of innovative development of the national economy, ensuring a harmonious balance between the needs of the energy sector, economic growth, and environmental protection.

Keywords: energy system, environmental policy, energy policy, legal support, sustainable development, strategic planning.

Сталий розвиток національної економіки є головним пріоритетом у межах усіх стратегічних напрямів державної політики, які повинні мати ефективне узгодження, в тому числі шляхом імплементації норм чинного законодавства до європейських стандартів та виконання зобов'язань України щодо набуття членства в ЄС.

Стратегічне планування розвитку енергетичної системи нині виступає визначальним інструментом формування енергетичної політики і забезпечення переходу до сталих джерел енергії та спрямоване на модернізацію інфраструктури, інтеграцію відновлюваних джерел та підвищення енергоефективності.

Прикладом ефективного узгодження екологічної, енергетичної та економічної політик з метою сталого розвитку України є Національний план з енергетики та клімату на період до 2030 року від 25 червня 2024 р. № 587-р [1], який розроблено на підставі провідного європейського досвіду з урахуванням п'яти основних вимірів, а саме: енергоефективності; енергетичної безпеки; внутрішнього енергетичного ринку; досліджень, інновацій та конкурентоспроможності; розвитку відновлюваних джерел енергії.

Варто підкреслити, що як зазначається Національним планом з енергетики та клімату на період до 2030 року, основними документами, що встановлюють законодавчу рамку для відновлюваних джерел енергії є закони України «Про альтернативні джерела енергії» від 20.02.2003 № 555-IV (у редакції від 09.02.2025) та «Про альтернативні види палива» від 14.01.2000 № 1391-XIV (у редакції від 05.07.2025). Ними транспоновано в чинне національне законодавство частину положень Директиви (ЄС) 2018/2001 від 11 грудня 2018 р. про стимулювання використання енергії з відновлюваних джерел. Водночас, система підтримки за моделлю «зеленого» тарифу, через відсутність зворотних зв'язків та ринкових механізмів ціноутворення, не сформувала сталого підходу до розвитку відновлюваної енергетики в Україні.

У цьому контексті доречно зазначити, що Національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2030 року, який схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 серпня 2024 р. № 761-р [2], є складовою Національного плану з енергетики та клімату на період до 2030 року в частині сектору відновлюваних джерел енергії. Цей план визначає, що частка енергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії, у структурі валового кінцевого споживання енергії повинна становити не менше 27 відсотків у 2030 році, також під час формування національної індикативної цілі у відновлюваній енергетиці до 2030 року, враховані ключові положення (планові показники та завдання) наступних стратегічних документів:

1) рішення Ради Міністрів Енергетичного Співтовариства від 15 грудня 2022 р. № 2022/02/MC-EnC (Decision of the Ministerial Council of the Energy Community No 2022/02/MC-EnC on amending Ministerial Council Decision No 2021/14/MC- EnC amending Annex I to the Treaty Establishing the Energy Community and incorporating Directive (EU) 2018/2001, Directive (EU) 2018/2002, Regulation (EU) 2018/1999, Delegated Regulation (EU) 2020/1044, and Implementing Regulation (EU) 2020/1208 in the Energy Community acquis communautaire);

2) Енергетичної стратегії України на період до 2050 року від 21 квітня 2023 р. № 373;

3) Звіту з оцінки відповідності (достатності) генеруючих потужностей для покриття прогнозованого попиту на електричну енергію та забезпечення необхідного резерву у 2023 році, що затверджений постановою НКРЕКП від 20 лютого 2024 р. № 337;

4) Концепції реалізації державної політики у сфері теплопостачання, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 серпня 2017 р. № 569;

5) Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 травня 2018 р. № 430 та передбачає збільшення рівня застосування альтернативних видів палива;

6) міжнародних договорів, а саме: Конвенції про охорону біологічного різноманіття від 05.06.1992 р. (яку ратифіковано Законом України від 29.11.1994 р. № 257/94-ВР); Конвенції про збереження мігруючих видів диких тварин від 23.06.1979 р. (до якої Україна приєдналася на підставі Закону України від 19.03.1999 р. № 535-XIV); Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі від 19.09.1979 р. (до якої Україна приєдналася на підставі Закону України від 29.10.1996 р. № 436/96-ВР), а також резолюцій і рішень їх керівних органів та угод, укладених в рамках цих конвенцій.

Перелічені стратегічні документи містять важливі положення для розвитку використання відновлюваних джерел енергії як одного з пріоритетних напрямів енергетичної політики України, що спрямована на заощадження паливно-енергетичних ресурсів, покращення стану навколишнього природного середовища, запобігання зміні клімату та забезпечення енергетичної незалежності держави.

Враховуючи вищезазначене, узгодження енергетичної, економічної та екологічної політик для досягнення цілей сталого розвитку є ключовими

завданнями держави, виконання яких сприяє забезпеченню збалансованого розвитку суспільства, підвищенню енергоефективності та збереженню довкілля. До того ж слід наголосити, що згідно з Завданнями щодо досягнення Цілей сталого розвитку на період до 2030 року та індикаторами їх досягнення, які затверджені розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2024 р. № 1190-р [3] також узгоджуються напрями енергетичної, економічної та екологічної політики, так, у межах цілі 7 «Доступна та чиста енергія» визначені завдання щодо забезпечення безпеки постачання енергетичних ресурсів та зменшення залежності від їх імпорту; покращення якості постачання енергетичних ресурсів; сприяння декарбонізації паливно-енергетичного комплексу та розвитку відновлюваної енергетики; сприяння раціоналізації споживання енергетичних ресурсів, стимулювання до енергоефективності та підвищення рівня обізнаності споживачів щодо функціонування паливно-енергетичного комплексу; сприяння зниженню рівня енергетичної бідності населення; забезпечення захисту вразливих споживачів енергетичних ресурсів, водночас у межах цілі 11 «Сталий розвиток міст і громад» визначено завдання щодо підвищення рівня енергетичної ефективності будівель.

Отже, реалізація основних стратегічних напрямів у контексті узгодження енергетичної, економічної та екологічної політик є необхідною умовою забезпечення сталого розвитку України, що передбачає конвергенцію між раціональним використанням енергетичних ресурсів, створенням конкурентоспроможної економіки та зменшенням негативного впливу на довкілля. Таким чином, таке узгодження є інтегрованою основою переходу до збалансованої моделі інноваційного розвитку національної економіки, що забезпечує гармонійне врахування потреб енергетичного сектору, економічного зростання та охорони довкілля.

ЛІТЕРАТУРА

1. Національний план з енергетики та клімату на період до 2030 року: схв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25 червня 2024 р. № 587-р URL: <https://me.gov.ua/view/bb0b9ef5-ea96-4b8a-8f2f-471faf32c9df>.

2. Національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2030 року: затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 серпня 2024 р. № 761-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-2024-%D1%80#top>.

3. Завдання щодо досягнення Цілей сталого розвитку на період до 2030 року та індикатори їх досягнення: затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2024 р. № 1190-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1190-2024-%D1%80#Text>.

REFERENCES

1. National Energy and Climate Plan for the period until 2030: approved by the order of the Cabinet of Ministers of Ukraine (dated June 25, 2024 No. 587-r). Retrieved from: <https://me.gov.ua/view/bb0b9ef5-ea96-4b8a-8f2f-471faf32c9df> [in Ukrainian].

2. National action plan on renewable energy for the period until 2030: approved by the order of the Cabinet of Ministers of Ukraine (dated August 13, 2024 No. 761-r). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-2024-%D1%80#top> [in Ukrainian].

3. Task for achieving the Sustainable Development Goals for the period up to 2030 and indicators of their achievement: approved by the order of the Cabinet of Ministers of Ukraine (dated November 29, 2024 No. 1190-r). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1190-2024-%D1%80#Text> [in Ukrainian].

Розгон Ольга Володимирівна

*кандидат юридичних наук, доцент, провідний науковий співробітник НДІ
правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України*

ORCID 0000-0001-6739-3927

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОКЛАСТЕРІВ У СФЕРІ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В ЄС: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Наукова робота присвячена вивченню досвіду функціонування екокластерів у сфері альтернативної енергетики в ЄС. Наразі посилюється поширення процесів кластеризації у сфері альтернативної енергетики. Викликано це перш за все необхідністю активізувати практику сталого розвитку, економічної стійкості для МСП щодо сприяння впровадженню «зелених» технологій через екокластери. Крім того, завдяки зусиллям інтернаціоналізації МСП України стосовно розробки інноваційних продуктів можна здійснити інтеграцію українських кластерних об'єднань в умовх глобальної конкуренції у країнах ЄС. Активізація цих процесів у діяльності МСП у сфері альтернативної енергетики зумовлює необхідність збільшення потенціалу еко-інновацій та інтернаціоналізації МСП. Реалізації цього підходу мають сприяти формування і розвиток екокластерів і створення кластерних об'єднань.

Ключові слова: екокластер, МСП, інтернаціоналізація, Європейський Зелений Курс, альтернативна енергетика, пріоритети ЄС, еко-інновації.

Rozghon Olha

*PhD in Law, Associate Professor, Leading Researcher of the Scientific and
Research Institute of Providing Legal Framework
for the Innovative Development of NALS of Ukraine*

ORCID 0000-0001-6739-3927

FUNCTIONING OF ECO-CLUSTERS IN THE SPHERE OF ALTERNATIVE ENERGY IN THE EU: EXPERIENCE FOR UKRAINE

The scientific work is devoted to studying the experience of functioning of eco-clusters in the sphere of alternative energy in the EU. Currently, the spread of clustering processes in the sphere of alternative energy is increasing. This is caused primarily by the need to intensify the practice of

sustainable development, economic sustainability for SMEs in promoting the implementation of "green" technologies through eco-clusters. In addition, thanks to the efforts of internationalization of Ukrainian SMEs in the development of innovative products, it is possible to integrate Ukrainian cluster associations in the conditions of global competition in the EU countries. The activation of these processes in the activities of SMEs in the sphere of alternative energy necessitates the need to increase the potential of eco-innovations and the internationalization of SMEs. The implementation of this approach should be facilitated by the formation and development of eco-clusters and the creation of cluster associations.

Keywords: eco-cluster, SMEs, internationalization, European Green Deal, alternative energy, EU priorities, eco-innovation.

Європейський зелений курс (ЄЗК) є стратегією ЄС, спрямованою на досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року. Однією з ключових форм інноваційного розвитку учасників *національної інноваційної системи* є *класстеризація*.

Кластерна політика ЄС використовує кластери для реалізації пріоритетів ЄС, які є драйверами *інноваційного розвитку підприємств*, якими можуть бути МСП.

Madaleno M. та ін. [1] стверджують, що підвищена увага приділяється *класстеризації та кластерній політиці*, щоб зрозуміти і використовувати *географічну концентрацію*. Вони також вважають, що географічна концентрація сприяє прискоренню творчості, обміну ідеями і позитивному внеску в *інновації та підприємництво*. Сталий розвиток *МСП*, на думку Kurniasih J. та ін. [2], має важливе значення для зміцнення і забезпечення економічного зростання, підвищення добробуту громадян, ефективного розподілу ресурсів та управління впливом на *навколишнє природне середовище*.

Служба підтримки зеленого переходу (Green Transition Support) Європейської платформи кластерної співпраці (European Cluster Cooperation Platform) допомагає МСП підвищити конкурентоспроможність шляхом зменшення викидів, а також їх *енерго- та ресурсоефективність*. Вона пропонує базу знань з інноваційними рішеннями, прикладами від лідерів галузі та практичними інструментами для навігації в процесі зеленого переходу.

Індустрія *екотехнологій* у Європі в основному складається з МСП, які характеризуються високим рівнем спеціалізації та гнучкості. За останні кілька років було створено *багато кластерів і мереж*, щоб збільшити потенціал інновацій та інтернаціоналізації. Ідея проєкту «Еко-інноваційне кластерне партнерство для зростання та інтернаціоналізації» (EcoCluP) полягала в об'єднанні цих кластерів на європейському рівні. Багатогранна кластерна мережа EcoCluP була розроблена, щоб бути зручною, практичною та створювати реальний бізнес-вплив для МСП [3].

Припускаємо, що *екокластери* («зелені» кластери) — це кластери, які належать до групи галузевих кластерів (на кшталт «Безпечне екологічне середовище для громади/населення»), орієнтовані на певні цілі своєї діяльності щодо створення «зелених» робочих місць, реалізації в господарській діяльності підходів «циркулярної» економіки (наприклад, придбання обладнання для виробництва електроенергії з *відновлюваних джерел енергії* суб'єктам МСП) тощо.

Як правило, *кластери спрямовані на досягнення таких цілей* [4]: підвищення конкурентоспроможності *учасників кластера* за рахунок упровадження нових технологій; зниження витрат і підвищення якості відповідних наукомістких послуг за рахунок ефекту синергії та уніфікації підходів до якості, логістики, інжинірингу, інформаційних технологій тощо; забезпечення зайнятості в умовах реформування великих підприємств і аутсорсингу; консолідоване лобіювання інтересів учасників кластера в різних органах влади.

Об'єднання у кластерні екосистеми є одним із найбільш реальних для МСП напрямів виходу зі складної ситуації. Воно дозволить отримувати *синергетичний ефект* за рахунок *концентрації знань, економії часу* для оцінки перспектив розвитку експорту товарів і послуг, використання спільних ресурсів для розвитку експортних контрактів, розширення доступу до міжнародних кластерних об'єднань та їх учасників тощо [5, с. 72]. Отже, кластери покладаються на зусилля, щоб матеріалізувати свої цілі, та налаштовуються з

передбачуваним навколишнім природним середовищем через співпрацю між учасниками кластеру.

Проблема протидії негативним змінам клімату на планеті об'єднала різні країни навколо спільних концептуальних ідей, однією з яких є невідворотність енергетичного переходу, тобто відмова від використання традиційних, *вуглецевих джерел енергії* та заміна їх іншими, більш екологічно дружніми [6]. Поширення процесів *кластеризації у сфері альтернативної енергетики* дасть змогу активізувати практику *сталого розвитку*, економічної стійкості для МСП щодо сприяння впровадження «зелених» технологій.

Європейські екокластери («зелені» кластери) співпрацюють у різних секторах з іншими кластерами, з якими працює Генеральний директорат із питань внутрішнього ринку, промисловості, підприємництва та малих і середніх підприємств (Directorate General for Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SME's of the European Commission) в Європі та за її межами, зареєстрованих у межах *Європейської платформи співпраці кластерів*. Ця потужна європейська інфраструктура для кластерів, що співпрацюють, допомагає як екокластерам (зеленим кластерам), так і іншим кластерам ділитися знаннями, компетенціями та новими еко-інноваціями між секторами й галузями. Ці кластери є ключовими факторами зеленої трансформації МСП у бік циркулярності та втілення зеленої політики в дії та підвищення конкурентоспроможності МСП.

EIT Climate-KIC є провідною європейською *інноваційною агенцією* та спільнотою кліматичних інновацій, яка підтримує міста, регіони, країни та індустрії в досягненні їхніх кліматичних амбіцій через *системні інновації та локальні трансформації*. Їх мета — змінити ландшафт підтримки стартапів, переконавшись, що вплив клімату глибоко вкорінено у структуру *підприємницької екосистеми*.

EIT Climate-KIC разом із благодійним фондом IKEA Foundation, GrowthAfrica (провідний африканський акселератор із підтримки підприємців і екосистем), SecondMuse (компанія, що займається впливом та інноваціями, яка працює з громадами, які зосереджені на кліматі, справедливості та технологіях,

щоб побудувати стійку економіку, приносить користь людям і захищає планету) оголосили про *стратегічне партнерство* для вирішення нагальних проблем управління *відходами і сталого розвитку* міст у швидко зростаючих містах Найробі (Кенія) та Бенгалуру (Індія). Партнерство впроваджуватиме підхід «Інноваційного кластера» EIT Climate-KIC для сприяння співпраці та розвитку інноваційних рішень і підприємництва. *Інноваційні кластери* є платформами для співпраці, які об'єднують різноманітні зацікавлені сторони, включаючи підприємства, університети, громадян, інвесторів, державні установи та неурядові організації.

Зокрема, доєдналися до «Інноваційного кластера» EIT Climate-KIC Інноваційний кластер Найробі (Східна Африка) та Інноваційний кластер Бенгалуру (Індія). Оскільки для створення стійкої інноваційної екосистеми потрібна добре пов'язана *мережа підприємців, приватних підприємств, установ, інвесторів, бізнес-інкубаторів*, а також менторів у сфері технологій і бізнесу. Ці інноваційні екокластери об'єднали не тільки інноваторів і підприємців, а й ресурси, досвід для сприяння впровадженню «зелених» технологій, які мають вплив на навколишнє природне середовище.

Кластерна політика є частиною політики МСП. Це означає, що розглядаються переважно кластери для МСП із метою *подолання бар'єрів масштабу*. МСП забезпечують численні *переваги* диверсифікації послуг і продуктів. Їхні послуги адаптовані до найконкретніших потреб. Вони підтримують місцевий ринок праці та місцевий розвиток загалом. Однією з основних *перешкод*, з якою зіштовхуються *екокластери*, є транзакційні витрати, з якими вони стикаються при виході на ринки, відсутність мереж і наявність інформаційної асиметрії в ланцюжках поставок [7].

Так, *екокластери підтримують МСП* у переосмисленні бізнес-моделей, надаючи доступ до необхідних нових знань, пов'язаних із «зеленим» венчурним капіталом через:

— допомогу МСП у розробці нових процесів, що підтримують циклічні перетворення, зелену промисловість;

— передання МСП нових знань про циркулярну економіку, допомогу в розробці нових інноваційних продуктів або послуг, пов'язаних з економікою замкнутого циклу, зеленим виробництвом;

— надання низку послуг для МСП, пропозицію співпраці та налагодження зв'язків між дослідницькими установами та компаніями, які надають МСП можливості для впровадження екоінновацій і «зелених» технологій;

— зниження суспільних ризиків із державними замовниками, підтримуючи МСП у «зеленому» виробництві;

— пошук фінансування від інноваційних ваучерів до розумних інвесторів для МСП щодо впровадження «зелених» технологій.

Під час створення *інноваційних бізнес-моделей в екокласстерах* важливо включити *ресурсоефективність*, циркулярну економіку і чисте виробництво як аспекти, запропоновані *екоінноваціями*, щоб зменшити витрати та, як наслідок, *створити компанії, які беруть на себе позитивні екологічні зобов'язання* [8].

Таким чином, створюється *не тільки тісний зв'язок із загальною метою підвищення конкуренції*, але й *висока співпраця між сторонами*, що веде до розвитку технологій, комерціалізації, отриманої від досліджень, створення нових сфер попиту і збільшення потенціалу, та як система стає адаптивною до змін зовнішньої економіки. Завдяки його високому ступеню зростання та інновацій це призводить до успіху кластера [9].

Відповідно для економічного виживання *українського бізнесу*, особливо МСП і формування майбутнього зростання вагомим значення набувають процеси *інтернаціоналізації*. *Інтернаціоналізація МСП* розглядається через феномен «born globals» («народжені глобальними») та доводиться можливість нестадійної інтернаціоналізації малих фірм, орієнтованих на розробку *інноваційних продуктів на базі новітніх технологій*, які вже від моменту свого створення активно шукають можливості міжнародної експансії [10].

З огляду на це вирішальні детермінанти для посилення *екоінноваційної діяльності в межах МСП* пов'язані з: 1) установленням політики підтримки; 2)

посиленим сприйняттям його стратегічної важливості; 3) технологічною консультативною підтримкою; 4) аналізуванням еко-інновації продуктів і процесів; 5) співпрацею в мережах постачання [11].

Таким чином, ефективне забезпечення *інтернаціоналізації МСП України* щодо розробки еко-інноваційних продуктів, у тому числі у сфері альтернативної енергетики, можна розглядати через *інтеграцію української кластерних об'єднань* в умовах глобальної конкуренції у країнах ЄС.

Прикладом цього є Запорізький кластер ІАМ, який підтримує такий підхід і продовжує працювати для розвитку кластерного руху, консолідації бізнес-спільноти, науковців, інноваторів у Запорізькому регіоні. Так, серед напрямів *інтернаціоналізації в межах кластерного альянсу* можна виокремити програму підтримки інтеграції українських підприємств «Integration into Global value chains». Це сприяє *інтеграції МСП України в європейські та міжнародні ланцюги* доданої вартості шляхом запровадження діалогу провідних кластерів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Madaleno M., Nathan M., Overman H., Waights S. Incubators, accelerators and urban economic development. *Urban Studies*. 2021.Vol. 59(1). P. 281–300. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/00420980211004209>. DOI: <https://doi.org/10.1177/0042098021100420>.
2. Kurniasih J., Abal Abas Z., Asmai S.A., Wibowo A. B. System Dynamics Approach in Supporting the Achievement of the Sustainable Development on MSMEs: A Collection of Case Studies. (*IJACSA*) *International Journal of Advanced Computer Science and Applications*. 2023. Vol. 14 (6). P. 990-998. URL: <https://thesai.org/Publications/ViewPaper?Volume=14&Issue=6&Code=IJACSA&SerialNo=106>. DOI: <https://doi.org/10.14569/ijacsa.2023.01406106>.
3. Eco-clusters for a green economy. Outcomes of a European partnership for internationalisation and growth. 2012. URL: https://greenovate-europe.eu/wp-content/uploads/2020/08/Ecoclup_booklet.pdf.

4. Прохорчук С. В. Функціонування інноваційного кластеру в регіоні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 6. Ч. 3. С. 12-16.
5. Інтеграція освіти, науки і бізнесу: монографія. Том 11 / за ред. А. В. Череп. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 245 с.
6. Павлига А. В. Правове регулювання використання альтернативних джерел енергії в Україні: дис...доктора філос. / Павлига, Анастасія Вадимівна; Національний університет «Одеська юридична академія» Одеса, 2023. 231 с. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ad5a7bd3-e7cb-4d9c-8c5e-6f6dfb79d9ff/content>.
7. Barsoumian S., Severin A., Spek van der T. Eco-innovation and national cluster policies in Europe – a qualitative review, Greenovate! Europe EEIG European Cluster Observatory Brussels. 2011. URL: <https://ru.scribd.com/document/562831465/ECO-Greenovate-Europe-eco-innovation-in-clusters-2011>.
8. Peiró-Signes Á., Segarra-Oña M. How past decisions affect future behavior on eco-innovation: An empirical study. *Business Strategy and the Environment*. 2018. Vol. 27, no. 8. P. 1233–1244. URL: <https://ideas.repec.org/a/bla/bstrat/v27y2018i8p1233-1244.html>. DOI: <https://doi.org/10.1002/bse.2071>.
9. López Jiménez, J., Martínez Gutiérrez, B., Hernández Malpica, P.E., Rodríguez Barquero R. Factores determinantes del desempeño del Clúster: Caso aplicado al sector de muebles en Barranquilla, Colombia. Determinants of performance cluster: Case applied to furniture industry in Barranquilla, Colombia. *TEC Empresarial*. 2016. Vol. 10, no. 1. P. 29-38. URL: https://www.scielo.sa.cr/scielo.php?pid=S1659-33592016000100029&script=sci_abstract. DOI: <https://doi.org/10.18845/te.v10i1.2532>.
10. Hollensen S. Global marketing. Edinburgh: Pearson Education. 2007. URL: <https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=1411656>.

11. D. A. de. J. Pacheco et al. Eco-innovation determinants in manufacturing SMEs: Systematic review and research directions. *Journal of Cleaner Production*. 2017. Vol. 142. P. 2277–2287. URL: <https://novaresearch.unl.pt/en/publications/eco-innovation-determinants-in-manufacturing-smes-systematic-revi>. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.11.049>.

REFERENCES

1. Madaleno M., Nathan M., Overman H., Waights S. (2021). Incubators, accelerators and urban economic development. *Urban Studies*, 59(1), 281–300. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/00420980211004209>. DOI: <https://doi.org/10.1177/0042098021100420>. [in English].

2. Kurniasih J., Abal Abas Z., Asmai S.A., Wibowo A. B. (2023). System Dynamics Approach in Supporting the Achievement of the Sustainable Development on MSMEs: A Collection of Case Studies. (*IJACSA*) *International Journal of Advanced Computer Science and Applications*, 14, 6, 990-998. URL: <https://thesai.org/Publications/ViewPaper?Volume=14&Issue=6&Code=IJACSA&SerialNo=106>. DOI: <https://doi.org/10.14569/ijacsa.2023.01406106>. [in English].

3. Eco-clusters for a green economy. Outcomes of a European partnership for internationalisation and growth. 2012. URL: https://greenovate-europe.eu/wp-content/uploads/2020/08/Ecoclup_booklet.pdf. [in English].

4. Prokhorchuk S. V. (2016). Functioning of the innovation cluster in the region. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University*, Issue 6, Part 3, 12-16. [in Ukrainian].

5. Integration of education, science and business: monograph. Volume 11 / edited by A. V. Cherep. Zaporizhzhia: Helvetica Publishing House, 2022. 245 p. [in Ukrainian].

6. Pavlyga A. V. Legal regulation of the use of alternative energy sources in Ukraine: dissertation of Doctor of Philosophy. / Pavlyga, Anastasia Vadymivna; National University «Odesa Law Academy» Odesa, 2023. 231 p. URL:

<https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ad5a7bd3-e7cb-4d9c-8c5e-6f6dfb79d9ff/content>. [in Ukrainian].

7. Barsoumian S., Severin A., Spek van der T. Eco-innovation and national cluster policies in Europe – a qualitative review, Greenovate! Europe EEIG European Cluster Observatory Brussels. 2011. URL: <https://ru.scribd.com/document/562831465/ECO-Greenovate-Europe-eco-innovation-in-clusters-2011> [in English].

8. Peiró-Signes Á., Segarra-Oña M. (2018). How past decisions affect future behavior on eco-innovation: An empirical study. *Business Strategy and the Environment*, 27 (8), 1233–1244. URL: <https://ideas.repec.org/a/bla/bstrat/v27y2018i8p1233-1244.html>. DOI: <https://doi.org/10.1002/bse.2071> [in English].

9. López J. J., Gutiérrez M. B., Hernández Malpica P.E.; Rodríguez B. (2016). Factores determinantes del desempeño del Clúster: Caso aplicado al sector de muebles en Barranquilla, Colombia. Determinants of performance cluster: Case applied to furniture industry in Barranquilla, Colombia. *TEC Empresarial*, 10 (1), 29–38. URL: https://www.scielo.sa.cr/scielo.php?pid=S1659-33592016000100029&script=sci_abstract. DOI: <https://doi.org/10.18845/te.v10i1.2532> [in English].

10. Hollensen S. Global marketing. Edinburgh: Pearson Education. 2007. URL: <https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=1411656> [in English].

11. D. A. de. J. Pacheco et al. (2017). Eco-innovation determinants in manufacturing SMEs: Systematic review and research directions. *Journal of Cleaner Production*, 142, 2277–2287. URL: <https://novaresearch.unl.pt/en/publications/eco-innovation-determinants-in-manufacturing-smes-systematic-revi>. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.11.049> [in English].

Селіванова Ірина Анатоліївна

*кандидат юридичних наук, доцент, науковий співробітник НДІ правового
забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України*

ORCID 0000-0002-1006-5444

ЛЕГАЛЬНЕ ПОНЯТТЯ ВЕТЕРАНСЬКОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Розробка ефективних механізмів повернення ветеранів війни до мирного життя є нагальною необхідністю через безпрецедентне зростання їх кількості в результаті повномасштабної агресії РФ проти України. Одним з засобів вирішення цього завдання є підтримка їх підприємницької діяльності. 31.07.2025 Верховною Радою України прийнято Закон України «Про ветеранське підприємництво», яким надано легальне визначення поняття ветеранського підприємництва. Аналізуючи зміст цього поняття, автор приходить до висновку, що воно протирічить чинному законодавству, та пропонує шляхи вирішення цієї проблеми. Враховуючи, що названий Закон України набирає чинності 26.02.2026 року, у законодавця ще є час для виправлення цих недоліків і приведення поняття ветеранського підприємництва до вимог законодавства.

Ключові слова: поняття ветеранського підприємництва, суб'єкти ветеранського підприємництва, суб'єкти незалежної професійної діяльності.

Selivanova Iryna

*Candidate of Law, Associate Professor, Research Fellow, Research Institute of Legal
Support for Innovative Development of the National Academy of Sciences of Ukraine*

ORCID 0000-0002-1006-5444

LEGAL CONCEPT OF VETERAN ENTREPRENEURSHIP IN UKRAINE: PROBLEMS AND WAYS TO SOLUTION THEM

The development of effective mechanisms for the return of war veterans to civilian life is an urgent necessity due to the unprecedented increase in their number as a result of the full-scale aggression of the Russian Federation against Ukraine. One of the means of solving this problem is to support their entrepreneurial activities. On July 31, 2025, the Verkhovna Rada of Ukraine adopted

the Law of Ukraine "On Veteran Entrepreneurship", which provides a legal definition of the concept of veteran entrepreneurship. Analyzing the content of this concept, the author concludes that it contradicts current legislation and suggests ways to solve this problem. Considering that the aforementioned Law of Ukraine enters into force on 02/26/2026, the legislator still has time to correct these shortcomings and bring the concept of veteran entrepreneurship into line with the requirements of the legislation.

Keywords: concept of veteran entrepreneurship, subjects of veteran entrepreneurship, subjects of independent professional activity

Максимальне сприяння розвитку такого різновиду економічної активності ветеранів як їх підприємницька діяльність є ефективним засобом повернення ветеранів до мирного життя. Так, за даними Українського ветеранського фонду майже 77 % демобілізованих військових розглядають підприємництво як бажаний шлях самореалізації або вже мають власну справу, вони вважають підприємництво прийнятним способом забезпечення власної економічної незалежності. Одночасно ветерани вказують і на бар'єри: дефіцит фінансування, менторства, юридичної підтримки та адаптованої бізнес-освіти [1]. При здійсненні ветеранами підприємницької діяльності поєднуються їх професійна самореалізація, економічна активність та соціальна відповідальність. Отже значення ветеранського підприємництва полягає не лише в економічній сфері, але й у гуманітарній площині: створення бізнесу ветеранами сприяє поверненню їх до активного громадського життя, формуванню відчуття гідності, розвитку внутрішнього потенціалу та зміцненню соціальних зв'язків.

Тому механізм правового регулювання ветеранського підприємництва загалом, і, зокрема, поняття ветеранського підприємництва мають бути досконалими. Легальне визначення поняття ветеранського підприємництва вперше здійснене Законом України «Про ветеранське підприємництво», який прийнято Верховною Радою України 31.07.2025 та набирає чинності 26.02.2026 [2].

Відповідно до ст. 1 цього Закону ветеранське підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність

або незалежна професійна діяльність, що здійснюється суб'єктами ветеранського підприємництва, які відповідають критеріям, визначеним статтею 2 цього Закону, з метою досягнення економічних і соціальних результатів, у тому числі одержання прибутку. В свою чергу, ст. 2 Закону до суб'єктів ветеранського підприємництва відносить три категорії осіб : 1) ветеран війни, зареєстрований у встановленому законом порядку як фізична особа - підприємець; 2) ветеран війни, який провадить незалежну професійну діяльність у значенні, наведеному в Податковому кодексі України, і якого взято на податковий облік як самозайняту особу; 3) юридична особа приватного права незалежно від організаційно-правової форми, зареєстрована на території України у встановленому законодавством України порядку, в якій ветеран війни самотійно та/або з іншими ветеранами війни є кінцевим бенефіціарним власником (вигодоодержувачем) такої юридичної особи, яка відповідає будь-якому одному з таких критеріїв: ветеран війни особисто та/або з іншими ветеранами війни володіє корпоративними правами такої юридичної особи у розмірі не менше 100 відсотків сформованого статутного капіталу такої юридичної особи або 100 відсотків членів такої юридичної особи є ветеранами війни.

З наведених норм видно, що Закон «Про ветеранське підприємництво» відносить до суб'єктів ветеранського підприємництва суб'єктів незалежної професійної діяльності. Такий підхід не відповідає чинному законодавству та породжує правову невизначеність, адже Податковий кодекс України, який саме визначає поняття незалежної професійної діяльності, чітко відділяє це поняття від поняття підприємницької діяльності. Так, відповідно до ст. 14.1.226 ПКУ самозайнята особа – платник податку, який є фізичною особою - підприємцем або провадить незалежну професійну діяльність за умови, що така особа не є працівником в межах такої підприємницької чи незалежної професійної діяльності. Незалежна професійна діяльність – участь фізичної особи у науковій, літературній, артистичній, художній, освітній або викладацькій діяльності, діяльність лікарів, приватних нотаріусів, приватних виконавців, адвокатів,

арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів), аудиторів, бухгалтерів, оцінщиків, інженерів чи архітекторів, особи, зайнятої релігійною (місіонерською) діяльністю, іншою подібною діяльністю за умови, що така особа не є працівником або фізичною особою - підприємцем (за виключенням випадку, передбаченого пунктом 65.9 статті 65 цього Кодексу) та використовує найману працю не більш як чотирьох фізичних осіб. В ст. 14.1.54. при визначенні поняття доходу з джерелом походження з України Податковий кодекс України виходить з того, що це будь-який дохід, отриманий резидентами або нерезидентами, у тому числі від будь-яких видів їх діяльності на території України (включаючи виплату (нарахування) винагороди іноземними роботодавцями), її континентальному шельфі, у виключній (морській) економічній зоні, у тому числі, але не виключно, доходи у вигляді: ж) доходів від зайняття підприємницькою та незалежною професійною діяльністю. Відповідно до ст. 42.6. ПКУ електронний документообіг між платником податків та контролюючим органом припиняється виключно у випадках, зокрема: наявності в Державному реєстрі фізичних осіб - платників податків інформації про припинення підприємницької діяльності фізичної особи - підприємця чи незалежної професійної діяльності фізичної особи [3, ст. ст. 14.1.54, 14.1.226, 42.6].

Наведені норми Податкового кодексу України свідчать, що поглинання поняттям «суб'єкти ветеранського підприємництва» поняття «суб'єктів незалежної професійної діяльності» не можна визнати вдалим та таким, що відповідає вимогам чинного законодавства. Враховуючи, що Закон України «Про ветеранське підприємництво» набирає чинності 26.02.2026 року, у законодавця ще є час для виправлення цих недоліків і приведення поняття ветеранського підприємництва до вимог законодавства.

З метою вдосконалення визначення поняття ветеранського підприємництва вважаємо за необхідне: по- перше, внести зміни до ст. 1 Закону України «Про ветеранське підприємництво», виклавши її в наступній редакції «Ветеранське підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на

власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами ветеранського підприємництва, які відповідають критеріям, визначеним статтею 2 цього Закону, з метою досягнення економічних і соціальних результатів, у тому числі одержання прибутку. Для цілей цього Закону суб'єкти незалежної професійної діяльності прирівнюються до суб'єктів ветеранського підприємництва».

Поняття ветеранського підприємництва підсвітило і проблему з загальним поняттям підприємницької діяльності, яка виникла після скасування Господарського кодексу України. Так, Законом України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб», яким власне цей кодекс було скасовано, підприємництвом визнається господарська діяльність, що здійснюється з метою одержання прибутку [4, ст. 2]. З цього визначення зникли такі кваліфікуючі ознаки підприємницької діяльності, які колись передбачались Господарським кодексом України, як самостійність, ініціативність, систематичність, на власний ризик, а також зникла можлива мета підприємництва – досягнення економічних і соціальних результатів. В цьому законі законодавець визначив, що метою підприємництва може бути лише одержання прибутку. Втім ветеранське підприємництво, за визначенням Закону України «Про ветеранське підприємництво», це – самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність з метою досягнення економічних і соціальних результатів, у тому числі одержання прибутку. З таким визначенням треба повністю погодитись, адже ветеранське підприємництво - це не лише економічне явище, а, перш за все, гуманітарний феномен. Поняття ветеранського підприємництва фактично використовує визначення, яке колись містилося в Господарського кодексу України, і відповідно тому відрізняється від визначення підприємництва, яке введено Законом України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб».

На наш погляд, законодавцю необхідно повернутися до визначення підприємництва, яке містилося в Господарському кодексі України, і внести відповідні зміни до ст. 2 Закону України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб».

ЛІТЕРАТУРА

1. Потреби ветеранів та ветеранок: результати шостого опитування Українського ветеранського фонду. Розділ 2. URL: <https://veteranfund.com.ua/analytics/analiz-potreb-ta-problem-veteraniv-ta-veteranok-za-2024-rik/>.
2. Про ветеранське підприємництво: Закон України від 31.07.2025 № 4563-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/4563-20>.
3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2755-17>.
4. Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб: Закон України від 09.01.2025 № 4196-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20#Text>.

REFERENCES

1. Needs of veterans. Rezultaty shostoho opytuvannia Ukrainskoho veteranskoho fondu. Rozdil 2. URL: <https://veteranfund.com.ua/analytics/analiz-potreb-ta-problem-veteraniv-ta-veteranok-za-2024-rik/> [in Ukrainian].
2. On Veteran Entrepreneurship: Law of Ukraine № 4563-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/4563-20> [in Ukrainian].
3. Tax Code of Ukraine № 2755-VI. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2755-17> [in Ukrainian].
4. On the peculiarities of regulating the activities of legal entities of certain organizational and legal forms in the transitional period and associations of legal

entities: Law of Ukraine № 4196-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20#Text> [in Ukrainian].

Сіньова Людмила Миколаївна

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник відділу
правового регулювання структурно- технологічного розвитку економіки,
доцент кафедри трудового права та права соціального забезпечення, провідний
юрист Центру соціального права Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ORCID 0000-0002-5514-3549

ЩОДО ПІДТРИМКИ ПРОГРАМ НАВЧАННЯ ТА ПЕРЕКВАЛІФІКАЦІЇ ДЛЯ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ

У науковій роботі висвітлюється питання підтримки програм навчання та перекваліфікації ветеранів війни як ключового напрямку їхньої соціальної та професійної адаптації. Проаналізовано законодавчі механізми державної підтримки, зокрема надання освітніх пільг, ваучерів, створення Центрів ветеранського розвитку та реалізацію експериментальних проєктів професійної підготовки. Висвітлено роль електронних сервісів («е-Ветеран», «Ветеран Pro»), а також громадських ініціатив у розширенні можливостей здобуття нових професійних компетентностей. Зазначено, що попри значну кількість державних і благодійних освітніх програм, актуальним залишається питання розширення доступу до перекваліфікації та залучення роботодавців. Зроблено висновок, що ефективна система навчання та перекваліфікації ветеранів сприяє їхній інтеграції в суспільство та є важливим чинником відбудови й розвитку людського потенціалу України.

Ключові слова: ветерани війни; соціальна адаптація; перекваліфікація; професійна освіта; державна підтримка; працевлаштування.

Sinova Liudmyla

*PhD in Law, Senior Researcher at the Department of Legal Regulation of
Structural and Technological Development of the Economy, Associate Professor of
the Department of Labour Law and Social Security Law, Leading Lawyer of the
Centre for Social Law of the Educational and Research Institute of Law of Taras
Shevchenko National University of Kyiv*

ORCID 0000-0002-5514-3549

REGARDING SUPPORT FOR TRAINING AND RETRAINING PROGRAMMES FOR WAR VETERANS

The research paper highlights the issue of supporting training and retraining programmes for war veterans as a key area of their social and professional adaptation. It analyses legislative mechanisms of state support, in particular the provision of educational benefits, vouchers, the creation of Veteran Development Centres and the implementation of experimental vocational training projects. The role of electronic services (e-Veteran, Veteran Pro) and public initiatives in expanding opportunities to acquire new professional competencies is highlighted. It is noted that despite the significant number of state and charitable educational programmes, the issue of expanding access to retraining and attracting employers remains relevant. It is concluded that an effective system of training and retraining for veterans contributes to their integration into society and is an important factor in the restoration and development of Ukraine's human potential.

Keywords war veterans; social adaptation; retraining; vocational education; state support; employment.

Питання підтримки ветеранів війни сьогодні набуває особливого значення, адже повернення до мирного життя потребує не лише соціальної та психологічної адаптації, а й створення умов для професійної реалізації. Одним із ключових напрямів є забезпечення можливостей для навчання та перекваліфікації, що дозволяє ветеранам здобути нові знання, отримати сучасні навички й адаптуватися до потреб ринку праці. Такі програми не лише сприяють особистому розвитку учасників бойових дій, але й формують потужний людський ресурс для відбудови та розвитку держави.

Державою передбачена низка заходів щодо забезпечення освіти та перекваліфікації ветеранів, зокрема: додаткові пільги для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, що передбачені ч. 8 ст. 12 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їхнього соціального захисту» [1] та пп. 3 п. 4 Порядку та умов надання державної цільової підтримки деяким категоріям громадян для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти [2] ваучери на другу або третю вищу освіту,

або професійну технічну освіту за рахунок наданих коштів; запровадження Центрів ветеранського розвитку при закладах вищої освіти, що забезпечують перекваліфікацію та супровід ветеранів. Водночас, вказані заходи досі залишаються недостатніми, що спричиняє необхідність впровадження заходів перекваліфікації окремими роботодавцями [3, с.52-53].

Слід наголосити, що на веб-платформі e-Ветеран створена Єдина база знань для ветеранів війни та членів їхніх сімей щодо освітніх послуг. Вказана платформа містить відповіді на нагальні питання щодо послуг з професійної адаптації, підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації, працевлаштування, які реалізуються в межах бюджетних програм Мінветеранів, Міносвіти, Мінекономіки, Державного центру зайнятості. Також є гарантії та пільги для учасників бойових дій, осіб з інвалідністю, членів їх сімей щодо надання послуг з професійної адаптації, повної або часткової оплати навчання за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, отримання ваучеру на навчання (підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації), грантів для створення або розвитку ветеранського бізнесу тощо.

На сьогодні в Україні достатньо проєктів та благодійних навчальних програм, які надають можливість ветеранам війни, ветеранам з інвалідністю опанувати навички водіння та отримати водійські права, безоплатні курси для вивчення англійської мови, безоплатну ІТ-освіту (iOS, Project Management, HR, Python, Front-end, Web Development), менеджмент, розвиток бізнесу тощо.

Державна служба зайнятості займається навчанням та перепідготовкою для підтримання конкурентоспроможності учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни шляхом професійного навчання. Для перекваліфікації ветеранів та ветеранок Центр служби зайнятості **підготував 95 робітничих професій та 366 освітніх програм**. Таким чином, ветерани мають можливість незалежно від рівня їх освіти пройти підготовку, перепідготовку або підвищення кваліфікації в Центрах професійно-технічної освіти Державної служби зайнятості. Фінансування такого професійного навчання та пов'язаних із ним

витрат здійснюється за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

Постановою КМ України від 15 вересня 2023 р. № 984 «Про реалізацію експериментального проєкту з організації професійного навчання учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни в закладах професійної (професійно-технічної) освіти Державної служби зайнятості» затверджено Порядок, який визначає механізм реалізації експериментального проєкту з організації професійного навчання учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни в закладах професійної (професійно-технічної) освіти Державної служби зайнятості (далі - експериментальний проєкт) [4]. Отже, метою експериментального проєкту є підтримання конкурентоспроможності учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни шляхом професійного навчання.

Слід зауважити, що Мінрозвитку у партнерстві з ГО «Фундація інституційного розвитку» за сприяння Програми реінтеграції ветеранів від IREX запускають проєкт із перекваліфікації ветеранів та ветеранок для роботи у сфері перевезень і логістики. Навчання проходитиме у шістьох містах. Так, спеціальність водія категорії «СЕ» можна буде опанувати у навчальних центрах та автошколах Білої Церкви, Дніпра, Запоріжжя та Кривого Рогу. Отримати сертифікат професійної компетентності водія (Код 95) можна буде у Києві. Там же, а також у Львові, навчатимуть водіїв навантажувача. Курси з логістики будуть проводитися онлайн, тому долучитися до навчання зможуть ветерани та ветеранки з будь-якого українського міста. Після чого учасники проєкту отримають індивідуальний супровід у пошуку роботи [5].

Варто також наголосити, що у мобільному застосунку «Дія» запустили окремий підрозділ послуг та сервісів для ветеранів, членів сімей загиблих захисників - «Ветеран Pro». На момент запуску доступні такі функції: пошук фахівця супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб і оцінка фахівця супроводу, ветеранський спорт, «Оселя», «Відновлення», встановлення статусу особи з інвалідністю внаслідок війни, подання заяви на субсидію.

Таким чином, ветерани та ветеранки, які повертаються до цивільного життя, можуть прийняти участь в освітніх проєктах та підвищити кваліфікацію за державною програмою безкоштовно для отримання знань в нових сферах та зростання на професійному шляху. Дані програми для зазначеної категорії осіб — це нагода розпочати новий професійний шлях чи покращити свої навички, отримавши конкурентні знання без додаткового фінансового навантаження. Програми навчання та перекваліфікації відіграють важливу роль у соціальній адаптації ветеранів, забезпечуючи їм нові професійні можливості та конкурентоспроможність на ринку праці. Попри вже наявні державні й громадські ініціативи, актуальним залишається питання розширення доступу, фінансування та залучення роботодавців. Ефективна реалізація таких програм сприятиме не лише добробуту ветеранів, а й розвитку людського потенціалу України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 № 3551-XII: станом на 31 лип. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>.
2. Про надання державної цільової підтримки деяким категоріям громадян для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти: Постанова Каб. Міністрів України від 23.11.2016 № 975: станом на 23 трав. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/975-2016-п#Text>.
3. Постна Д.А. Забезпечення працевлаштування ветеранів війни. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Т. 3, № 86. С.49–55. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.3.7>.
4. Про реалізацію експериментального проєкту з організації професійного навчання учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни в закладах професійної (професійно-технічної) освіти Державної служби зайнятості: Постанова Каб. Міністрів України від 15.09.2023 № 984: станом на 26 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984-2023-п#Text>.

5. В Україні стартував проєкт із підготовки та працевлаштування ветеранів у сфері логістики. *Укрінформ - актуальні новини України та світу*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/4015585-v-ukraini-startuvav-proekt-iz-pidgotovki-ta-pracevlastuvanna-veteraniv-u-sferi-logistiki.html>.

REFERENCES

1. On the status of war veterans and guarantees of their social protection: Law of Ukraine № 3551-XII. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> [in Ukrainian].
2. On the provision of targeted state support to certain categories of citizens for obtaining vocational (vocational and technical), pre-higher and higher education: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 975. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/975-2016-п#Text> [in Ukrainian].
3. Postna D.A. Ensuring employment for war veterans (2025). *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Law*. Vol. 3, No. 86, 49–55 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.3.7>.
4. On the implementation of a pilot project for the organisation of vocational training for combatants and persons with disabilities resulting from war in vocational (vocational and technical) education institutions of the State Employment Service: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 984. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984-2023-п#Text> [in Ukrainian].
5. A project to train and employ veterans in the field of logistics has been launched in Ukraine. *Ukrinform - the latest news from Ukraine and around the world*. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/4015585-v-ukraini-startuvav-proekt-iz-pidgotovki-ta-pracevlastuvanna-veteraniv-u-sferi-logistiki.html> [in Ukrainian].

Сотська Галина Іванівна

доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з науково-експериментальної роботи Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна Національної академії педагогічних наук України

ORCID 0000-0002-0184-2715

**СТАЛИЙ РОЗВИТОК: ЕКОНОМІЧНІ, ПРАВОВІ, ЕКОЛОГІЧНІ ТА
ПЕДАГОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ УНІВЕРСИТЕТІВ
ПРИБЕРЕЖНИХ РЕГІОНІВ**

Університети прибережних регіонів функціонують у специфічних соціально-економічних та екологічних умовах. Вони не лише здійснюють освітню та наукову діяльність, а й беруть участь у формуванні стратегії розвитку територій, де економічні інтереси часто стикаються з екологічними викликами. Прибережні зони є об'єктом особливого правового регулювання, зокрема у сфері використання природних ресурсів, охорони довкілля та управління морськими просторами. У цих умовах сталий розвиток університетів потребує інтеграції економічних стратегій, дотримання правових норм, впровадження екологічно відповідних технологій та підготовки фахівців, здатних реалізовувати принципи сталого розвитку на практиці.

Ключові слова: сталий розвиток, університет, прибережні регіони, правове регулювання, економічна стратегія, екологічна ефективність, педагогіка, ESG.

Sotska Halyna

Doctor of pedagogical sciences, professor, deputy director of scientific and experimental work, Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical Education and Adult Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine

ORCID 0000-0002-0184-2715

**SUSTAINABLE DEVELOPMENT: ECONOMIC, LEGAL, ENVIRONMENTAL
AND PEDAGOGICAL APPROACHES TO THE DEVELOPMENT OF
UNIVERSITIES IN COASTAL REGIONS**

Universities in coastal regions operate in specific socio-economic and environmental conditions. They not only carry out educational and research activities, but also participate in shaping the development strategy of territories where economic interests often face environmental challenges. Coastal zones are subject to special legal regulation, in particular in the use of natural resources, environmental protection and marine management. In these conditions, sustainable development of universities requires integration of economic strategies, compliance with legal regulations, introduction of environmentally appropriate technologies and training of specialists capable of implementing the principles of sustainable development in practice.

Keywords: sustainable development, university, coastal regions, legal regulation, economic strategy, environmental efficiency, pedagogy, ESG.

Університети прибережних територій мають унікальну місію — поєднувати науково-освітню діяльність із внеском у соціально-економічний розвиток регіону та охорону природних ресурсів. Економічна складова сталого розвитку для таких закладів передбачає диверсифікацію джерел фінансування, розвиток партнерств із морською та портовою індустрією, створення науково-дослідних центрів з вивчення морських екосистем і прибережної інфраструктури. Рациональне управління ресурсами, оптимізація витрат і впровадження інновацій сприяють фінансовій стійкості університетів.

Правові аспекти діяльності в прибережних регіонах визначаються національним та міжнародним законодавством, включаючи норми Конвенції ООН з морського права, екологічні директиви ЄС, національні закони про охорону узбережжя та управління прибережними зонами. Для університетів важливо дотримуватися цих норм у дослідницькій роботі, розробці інфраструктурних проєктів і співпраці з промисловими партнерами.

Екологічний вимір сталого розвитку прибережних університетів полягає у впровадженні технологій збереження біорізноманіття, контролю за якістю води, зменшення забруднення та адаптації до змін клімату. «Зелені» кампуси, енергоощадні будівлі та використання відновлюваних джерел енергії не лише знижують витрати, але й слугують прикладом для студентів та громади.

ESG у педагогіці прибережних університетів. Система ESG (Environmental, Social, Governance) дедалі активніше інтегрується у стратегії розвитку

університетів, зокрема й у педагогічну діяльність. Environmental (Екологічна складова) у навчальному процесі передбачає включення дисциплін із морської екології, управління прибережними ресурсами та відновлюваної енергетики.

Social (Соціальна складова) спрямована на формування інклюзивного освітнього середовища, розвиток соціальної відповідальності студентів і їхню участь у волонтерських та громадських ініціативах прибережних громад.

Governance (Управлінська складова) означає впровадження прозорих процедур прийняття рішень в університетах, етичних стандартів у науковій роботі та академічній доброчесності, а також розвиток студентського самоврядування.

Інтеграція ESG у педагогіку дає змогу виховувати майбутніх фахівців, які мислять комплексно, враховуючи екологічні, соціальні та управлінські аспекти під час прийняття професійних рішень.

Педагогічна складова сталого розвитку також передбачає створення міждисциплінарних програм, що поєднують економіку, право, екологію та соціальні науки. Залучення студентів до дослідницьких проєктів у прибережних громадах дозволяє поєднати теоретичні знання з практичними навичками та формує лідерські якості.

Таким чином, сталий розвиток університетів у прибережних регіонах потребує комплексного підходу, що поєднує економічну ефективність, правову відповідність, екологічну безпеку, педагогічну інноваційність і принципи ESG. Це дозволяє закладам освіти не лише залишатися конкурентоспроможними, але й робити суттєвий внесок у розвиток своїх регіонів та збереження природної спадщини.

Підсумовуючи викладене, можна стверджувати, що сталий розвиток університетів прибережних регіонів — це багатовимірна стратегія, яка враховує економічні, правові, екологічні, педагогічні та управлінські аспекти. Інтеграція принципів ESG у навчальний процес і систему управління сприяє підготовці фахівців нового покоління, здатних працювати на перетині економіки, екології та соціальної відповідальності. Такий підхід дозволяє університетам відігравати

роль центрів інноваційного розвитку, зберігати природне середовище та формувати культурні й професійні цінності для сталого майбутнього.

ЛІТЕРАТУРА

1. United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS), 1982.
2. European Parliament. Directive 2008/56/EC — Marine Strategy Framework Directive.
3. Сухорукова, Л. М., & Падалка, О. І. (2020). Сталий розвиток університетів: теоретико-методологічні аспекти. *Вісник Київського національного економічного університету*, 1, 45–52.
4. Lozano, R., Ceulemans, K., & Seatter, C. S. (2014). Teaching organisational change management for sustainability. *Journal of Cleaner Production*, 106, 205–215.
5. UNESCO (2021). Education for Sustainable Development: A roadmap. Paris: UNESCO Publishing.
6. World Economic Forum (2020). Measuring Stakeholder Capitalism: Towards Common Metrics and Consistent Reporting of Sustainable Value Creation.

REFERENCES

1. United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS), 1982 [in English].
2. European Parliament. Directive 2008/56/EC — Marine Strategy Framework Directive [in English].
3. Sukhorukova, L. M., & Padalka, O. I. (2020). Sustainable development of universities: theoretical and methodological aspects. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu*, 1, 45-52. [in Ukrainian].
4. Lozano, R., Ceulemans, K., & Seatter, C. S. (2014). Teaching organisational change management for sustainability. *Journal of Cleaner Production*, 106, 205–215. [in English].
5. UNESCO (2021). Education for Sustainable Development: A roadmap. Paris: UNESCO Publishing. [in English].

6. World Economic Forum (2020). Measuring Stakeholder Capitalism: Towards Common Metrics and Consistent Reporting of Sustainable Value Creation. [in English].

Стріжкова Алла Володимирівна

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник НДІ
правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України*

ORCID 0000-0002-4477-7941

ЗУПИНЕННЯ УКРАЇНОЮ ДІЇ ОТТАВСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ: ЯК ЗМЕНШИТИ ПОТЕНЦІЙНУ ЕКОЛОГІЧНУ ШКОДУ?

Наукова робота присвячена аналізу впливу на екосистеми та використання природних ресурсів України зупинення Україною дії Конвенції про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення від 18 вересня 1997 року. Запропоновано альтернативну протипіхотним мінам систему засобів та заходів, покликану захистити державний кордон, об'єкти критичної інфраструктури, модернізувати інженерні загородження замість мін на ділянках, де це доцільно задля збереження навколишнього природного середовища.

Ключові слова: Оттавська конвенція, використання природних ресурсів, мінування, інноваційні підходи, цифрові технології, протимінна діяльність, екологічна шкода.

Strizhkova Alla

*PhD, Senior Fellow of the Scientific and Research Institute of Providing Legal
Framework for the Innovative Development of National Academy of Legal Sciences
of Ukraine*

ORCID 0000-0002-4477-7941

UKRAINE'S SUSPENSION OF THE OTTAWA CONVENTION: HOW TO REDUCE POTENTIAL ENVIRONMENTAL DAMAGE?

The scientific publication is devoted to the analysis of the impact on ecosystems and the use of natural resources in Ukraine of Ukraine's suspension of the Convention on the Prohibition of the Use, Stockpiling, Production and Transfer of Anti-Personnel Mines and on Their Destruction of 18 September 1997. An alternative system of measures and measures to anti-personnel mines has been proposed to protect the state border and critical infrastructure facilities, modernise engineering barriers instead of mines in areas where this is appropriate in order to preserve the natural environment.

Keywords: Ottawa Convention, use of natural resources, mining, innovative approaches, digital technologies, mine action, environmental damage.

Найбільшою проблемою 2025 року і для України, і для українських аграріїв залишається ведення бойових дій, що становить загрозу життю і здоров'ю людей, суверенітету і територіальній цілісності України. Другою за важливістю пов'язаною проблемою є мінування територій агресором [9]. Якщо протитанкові, протитранспортні, протигелікоптерні міни (які активуються важкою технікою) використовувалися обома сторонами для зупинки просування ворожої техніки, то протипіхотні міни, пастки різноманітних модифікацій РФ використовує щедро (що значним чином сприяло зупиненню українського контрнаступу 2023), а Україна за відкритими даними не використовувала, що сприяло просуванню ворожої піхоти та захопленню земельних ділянок України, у тому числі сільськогосподарського призначення. Проте, нещодавно Президент України підписав Указ № 441/2025 на виконання рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 червня 2025 року "Про вихід України з Конвенції про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення від 18 вересня 1997 року" [1]. Так Україна почала процедуру денонсації так званої Оттавської конвенції. Голосування Верховної Ради України за припинення дії конвенції пройшло позитивно 15 липня 2025 року [5]. Демонстративно, що Україна не першою і навіть не єдина денонсує Оттавську конвенцію: першою про це заявила у квітні

2025 року Латвія, потім Литва, Естонія, Фінляндія і Польща з однією спільною причиною: загроза агресії з боку РФ.

Ключовими юридичними зобов'язаннями за Конвенцією про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення є «ніколи і ні за яких обставин: а) не застосовувати протипіхотні міни; b) не розробляти, не виробляти, не набувати іншим чином, не накопичувати, не зберігати і нікому не передавати, прямо чи опосередковано, протипіхотні міни; c) не допомагати, не заохочувати і не спонукати будь-яким чином будь-кого до проведення діяльності, забороненої для держави-учасниці згідно з цією Конвенцією» [2]; d) знищити всі протипіхотні міни або забезпечити їхнє знищення. При цьому зберігання або передача певної кількості протипіхотних мін з метою розробки методів виявлення мін, розмінування або знищення мін та навчання цим методам дозволені [2]. На виконання цих зобов'язань після ратифікації Конвенції 2005 року до 2020 року Україна знищила три мільйони мін і трохи більше трьох мільйонів ще мало залишитися [4]. Відповідно, це уже наявний у значній кількості максимально ефективний засіб оборони і охорони кордонів, застосування якого не потребує дозволів інших країн і за потреби виробництва Україною явно дешевше за багато інших засобів.

Загальна закономірність раніше демонструвала, що війна підштовхує науково-технічний прогрес робити інноваційні «стрибки» у розвитку, винаходити нові засоби захисту і зброю, але по завершенню війн найбільш небезпечні з них заборонялися або суттєво обмежувалися зусиллями міжнародного гуманітарного права та політичного тиску. Так, ключові власники нової зброї домовлялися про правила її використання, зберігання, ліквідації тощо. Проте, російсько-українська війна показала відсутність сенсу грати за правилами, призначеними для мирного часу, особливо коли агресор використовує усілякі заборонені міжнародним правом засоби, за підтримки і сприяння міжнародних партнерів з авторитарним режимом модифікує їх, знищуючи людські життя, господарство, інфраструктуру, екосистеми. Отже, на

нашу думку, дотримання взятих зобов'язань Оттавської конвенції завідомо ставило Україну у непаритетне становище у порівнянні з агресором.

Як заявило Міністерство закордонних справ України, «враховуючи безумовний пріоритет оборони нашої держави від жорсткої російської агресії, нашої землі від окупації, а людей — від жахливих російських звірств, Україна ухвалила непросте, але необхідне політичне рішення про припинення виконання нерелевантних зобов'язань за Оттавською конвенцією. Переконані, що цей крок є необхідним та відповідним рівню загроз, адже йдеться про виживання та збереження України як суверенної, незалежної та вільної держави» [3].

Справді зараз гостро стоїть питання зупинення ворога, забезпечення державою базової національної безпеки, її напряду екологічної безпеки, які «мають новий зміст і сенс та потребують свого наукового осмислення» у нових реаліях [7, с. 70]. Сучасне нормативно-правове регулювання логічно у порядку пріоритетності ставить національну безпеку і оборону першими відповідно до положень Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки». А раціональне природокористування там же відзначено лише п'ятим пріоритетом, бо без наявності своєї безпечної території ні дотримання природоохоронного законодавства, ні використання природних ресурсів у відповідності з законодавством про охорону навколишнього природного середовища неможливо.

Залишається сконцентруватися на заходах, які можуть зменшити потенційну екологічну шкоду. А вона безумовно буде, оскільки збільшення площ замінованих протипіхотними мінами територій може призвести до підривів тварин, пошкодження ландшафтів, забруднення ґрунтів (як мінімум родючого шару, що найбільш важливо для землекористування землями сільськогосподарського призначення), вод, а то й цілих екосистем, наприклад, лісів, оскільки у довкіллі все взаємопов'язано.

Світова практика заради гуманізації, зменшення потенційної шкоди від мін пішла шляхом конструювання сучасних протипіхотних мін із самоліквідаційним механізмом (деякі подібні Україні поставили США), тобто якщо міна не

розривається, то за два тижні в неї сідає батарейка до детонатора [4]. Проте, по-перше, уже під час ведення бойових дій саме на фронті надзвичайно небезпечно встановлювати міни під постійним контролем ворожої артилерії та дронів. По-друге, аналіз карт просування військ з 2022 року демонструє, що війська агресора захоплюють території надзвичайно повільно, а тому такого типу міни самоліквідуються швидше, ніж до них дійде ворог. Тому авторка має сумніви у доцільності їх використання саме під час російсько-української війни.

З метою збереження природних ресурсів, біорізноманіття, дотримання природоохоронного законодавства необхідні обмеження застосування у важливих екосистемах. За можливості, якщо це не суперечитиме військовим цілям, не встановлювати міни в: заповідниках і національних парках, міграційних коридорах тварин, лісах і біля водойм. А щоб реалізувати це ефективно при відповідних діях військових необхідно залучення професійних екологів, спеціалістів з екологічної безпеки. Наприклад, їхня консультація буде дуже цінна при створенні карт мінних полів. Докладне картографування і маркування зон дозволяє в майбутньому швидко й точно провести розмінування, що набагато легше і точніше зробити, коли мінування проводить Україна. Це важливо для мінімізації випадкового потрапляння в небезпечні зони тварин і людей.

Найактуальніші зони, які потребують застосування протипіхотних мін – це зони бойових дій, об'єкти критичної інфраструктури та кордон. У зоні бойових дій навряд вдасться організувати використання альтернатив мінам як мінімум до повного зупинення бойових дій. А ось в інших зонах логічно пошукати більш екологічно безпечні превентивні охоронні заходи та засоби. Зараз, поки в Україні діяла Оттавська конвенція, протипіхотні міни заміняли роботою дронів та артилерії [8]. Направду, артилерійські снаряди спричиняють не меншу, а то і більшу через свою чисельність і калібр екологічну шкоду, ніж протипіхотні міни.

За допомогою більш сучасних інноваційних технологій пропоную оновити підвалини побудови системи охорони кордону та інших місць, де саме заміновані інженерні загородження не конче необхідні, але бажані (тобто, де загроза

наступу піхоти лише потенційна). Використання альтернатив, здатних краще забезпечити екологічну безпеку та зберегти біорізноманіття, бажано почати впроваджувати уже зараз протягом 6 місяців з дати повідомлення ООН про зупинення дії Оттавської конвенції, після чого офіційно Україна почне мінування територій. Пропонується оновити систему спостережень та реагувань на загрози на небезпечних ділянках установкою спеціальних звукових/теплових/рухових сенсорів, електронних бар'єрів, колючого дроту, об'єднаних за принципом Інтернету речей. Така система обов'язково повинна бути з людським контролем оператора чи іншого спеціаліста, щоб можна було максимально коректно проаналізувати дані сенсорів чи маячків, при виявленні загроз можна було швидко відправити рій спеціалізованих дронів (якщо можливо – із штучним інтелектом), з метою дорозвідки або знищення небезпеки. У разі нестачі чи нездатності дронів виконати завдання якісно необхідно вже буде відправляти загін силовиків/прикордонників/військових.

Висновок: на усі заходи своє місце і час. У зонах потенційного ризику появи ДРГ, заходу ворога на ще незаміновані території можна для зменшення потенційної екологічної шкоди використовувати не протипіхотні міни, а альтернативні екологічно безпечні інженерні загородження, електронні сенсорні бар'єри, контроль зон дронами та мобільними групами реагування, але для цих заходів необхідно збільшення особового складу військових та силовиків. Правові засоби обмеження можуть заважати захисникам повноцінно виконувати свій обов'язок, але варто як мінімум залучати екологів при плануванні карт мінування і встановленні мінних полів задля спрощення ефективних і більш безпечних майбутніх заходів з розмінування та інших, передбачених Національною стратегією протимінної діяльності на період до 2033 року [6]. Як максимум пропоную перебудувати самі підходи та стратегію охорони кордонів та лінії зіткнення в Україні на основі принципів екологічної безпеки, поступово відмовившись від застосування протипіхотних мін на тих ділянках, де це можливо. Натомість пропоную створити систему спостережень за потенційно небезпечними ділянками із встановленням спеціальних звукових сенсорів,

електронних бар'єрів, навіть колючого дроту тощо з людським контролем за цією системою, щоб у разі виявлення загроз можна було швидко відправити рій спеціалізованих дронів з метою дорозвідки або знищення небезпеки, а за потреби – і загін охоронців. Перебудована таким чином система безпеки кордонів дозволить Україні і поновити у майбутньому дію Оттавської конвенції, і поділитися своїм досвідом з міжнародною спільнотою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 червня 2025 року "Про вихід України з Конвенції про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення від 18 вересня 1997 року": Указ Президента України №441/2025. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4412025-55505>.
2. Конвенція про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_379#Text.
3. Заява МЗС щодо рішення про вихід України з Оттавської конвенції. URL: <https://mfa.gov.ua/news/zayava-mzs-shchodo-rishennya-pro-vihid-ukrayini-z-ottavskoyi-konvenciyi>.
4. Безп'ятчук Ж. Ціна виживання. Чому Україна дозволила протипіхотні міни саме зараз. *BBC News Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c1mzzn05lx5o>.
5. Про зупинення для України дії Конвенції про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення: Закон України № 4519-IX від 15 липня 2025 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4519-IX#Text>.
6. Про схвалення Національної стратегії протимінної діяльності на період до 2033 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024 — 2026 роках: розпорядження КМУ № 616-р від 28 червня 2024 р. URL:

<https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-natsionalnoi-stratehii-protymynnoi-diialnosti-na-period-do-2033-roku-ta-zatverdzhennia-t280624>.

7. Бредіхіна В. Л. Актуальні напрями еколого-правових наукових досліджень у воєнний та повоєнний періоди. Збірник наукових праць НДІ ПЗІР НАПрН України. Вип.: *Актуальні питання розбудови науково-дослідницької інфраструктури у воєнний та повоєнний періоди* за матеріалами Інтернет конференції (м. Харків, 03 березня 2025 року) / за ред. С. В. Глібка, А. М. Любич. – Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України, 2025. С. 68 – 74.

8. Негода Т. Протипіхотні міни: як допоможуть і звідки візьмуться у Сил оборони. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/4010244-protipihotni-mini-ak-dopomozut-i-zvidki-vizmutsa-u-sil-oboroni.html>.

9. Стріжкова А.В. Еколого-правові проблеми внаслідок замінованості земель України. Збірник наукових праць НДІ ПЗІР НАПрН України. Вип.: *Актуальні питання розбудови науково-дослідницької інфраструктури у воєнний та повоєнний періоди* за матеріалами Інтернет конференції (м. Харків, 03 березня 2025 року) / за ред. С. В. Глібка, А. М. Любич. – Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України, 2025. С. 75 – 79.

REFERENCES

1. On the decision of the National Security and Defence Council of Ukraine of 29 June 2025 ‘On Ukraine's withdrawal from the Convention on the Prohibition of the Use, Stockpiling, Production and Transfer of Anti-Personnel Mines and on their Destruction of 18 September 1997’: Decree of the President of Ukraine No. 441/2025. Retrieved from <https://www.president.gov.ua/documents/4412025-55505> [in Ukrainian].

2. Convention on the Prohibition of the Use, Stockpiling, Production and Transfer of Anti-Personnel Mines and on Their Destruction. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_379#Text [in Ukrainian].

3. Statement by the Ministry of Foreign Affairs on Ukraine's decision to withdraw from the Ottawa Convention. Retrieved from

<https://mfa.gov.ua/news/zayava-mzs-shchodo-rishennya-pro-vihid-ukrayini-z-ottavskoyi-konvenciyi> [in Ukrainian].

4. Bezpyatchuk, Zh. The price of survival. Why Ukraine has allowed anti-personnel mines right now. *BBC News Ukraine*. Retrieved from <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c1mzzn05lx5o> [in Ukrainian].

5. On the suspension of the Convention on the Prohibition of the Use, Stockpiling, Production and Transfer of Anti-Personnel Mines and on their Destruction for Ukraine: Law of Ukraine No. 4519-IX Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4519-IX#Text> [in Ukrainian].

6. On the approval of the National Mine Action Strategy for the period until 2033 and the approval of the operational plan of measures for its implementation in 2024–2026: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 616-r. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-natsionalnoi-stratehii-protymynnoi-diialnosti-na-period-do-2033-roku-ta-zatverdzhennia-t280624> [in Ukrainian].

7. Bredikhina V. L. (2025). Current trends in environmental law research during wartime and post-war periods. Collection of scientific works of the Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine. Issue: *Current issues of developing scientific and research infrastructure during wartime and post-war periods* based on materials from the Internet conference (Kharkiv, 3 March 2025) / edited by S. V. Glibka, A. M. Lyubchich. – Kharkiv: NDI PZIR NAPrN Ukrainy. P. 68 – 74 [in Ukrainian].

8. Negoda T. Anti-personnel mines: how they will help and where they will come from in the Defence Forces. *Ukrinform*. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/4010244-protipihotni-mini-ak-dopomozut-i-zvidki-vizmutsa-u-sil-oboroni.html> [in Ukrainian].

9. Strizhkova A.V. (2025). Environmental and legal problems caused by landmines in Ukraine. Collection of scientific works of the Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine. Issue: *Current issues of developing scientific and research infrastructure*

during wartime and post-war periods based on materials from the Internet conference (Kharkiv, 3 March 2025) / edited by S. V. Glibka, A. M. Lyubchich. – Kharkiv: NDI PZIR NAPrN Ukrainy. P. 75 – 79 [in Ukrainian].

Суєтнов Євгеній Павлович

*кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри екологічного права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, провідний
спеціаліст Центру права сталого розвитку та охорони довкілля*

ORCID 0000-0002-4094-444X,

Малохліб Олена Сергіївна

*кандидатка юридичних наук, асистентка кафедри екологічного права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, спеціаліст
Центру права сталого розвитку та охорони довкілля*

ORCID 0000-0003-3081-8076,

Копиця Євгенія Миколаївна

*кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри екологічного
права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
керівниця Центру права сталого розвитку та охорони довкілля*

ORCID 0000-0003-1243-0676

***СТРАТЕГІЧНІ ЦІЛІ ТА ЗАВДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ
У СФЕРІ УПРАВЛІННЯ ЕКОСИСТЕМНИМИ ПОСЛУГАМИ***

У тезах розглядаються питання впровадження концепції екосистемних послуг в Україні. Аналізується проєкт Стратегії формування та реалізації державної політики у сфері управління екосистемними послугами на період до 2030 року, зокрема її стратегічні цілі та завдання. Обґрунтовується, що такі цілі та завдання мають як сильні, так і слабкі сторони, проте вони, дійсно, можуть бути покладені в основу нового Закону України «Про екосистемні послуги», розроблення та прийняття якого є своєчасним і вкрай необхідним.

Ключові слова: екологічне право та законодавство, екологічна політика, екосистема, екосистемний підхід, екосистемні послуги.

Suietnov Yevhenii

*PhD in Law, Associate Professor, Head of the Environmental Law Department
Yaroslav Mudryi National Law University, Leading Specialist of the Sustainable*

Development and Environmental Law Center

ORCID 0000-0002-4094-444X,

Malokhlib Olena

PhD in Law, Assistant Professor of the Environmental Law Department Yaroslav Mudryi National Law University, Specialist of the Sustainable Development and Environmental Law Center

ORCID 0000-0003-3081-8076,

Kopytsia Ievgeniia

PhD in Law, Associate Professor of the Environmental Law Department Yaroslav Mudryi National Law University, Head of the Sustainable Development and Environmental Law Center

ORCID 0000-0003-1243-0676

STRATEGIC GOALS AND OBJECTIVES OF STATE POLICY IN THE FIELD OF ECOSYSTEM SERVICES MANAGEMENT

The theses consider the issues of implementing the concept of ecosystem services in Ukraine. The draft Strategy for the Formation and Implementation of State Policy in the Field of Ecosystem Services Management for the Period Until 2030 is analyzed, in particular its strategic goals and objectives. It is argued that such goals and objectives have both strengths and weaknesses, but they can indeed be the basis for the new Law of Ukraine ‘On Ecosystem Services’, the development and adoption of which is timely and extremely necessary.

Keywords: environmental law and legislation, environmental policy, ecosystem, ecosystem approach, ecosystem services.

Екосистемні послуги – це всі корисні ресурси та вигоди, які людина може отримати від природи. Від цих послуг залежить задоволення фундаментальних потреб людини в середовищі існування і продуктах харчування, а отже, від них прямо залежить рівень нашого життя. Дослідження екосистемних послуг є необхідним для ухвалення рішень, що можуть вплинути на природні екосистеми, адже від збереження екосистем, їхніх компонентів та біорізноманіття загалом

залежить підтримання економічних можливостей і забезпечення середовища існування людей [1, с. 3].

Концепція екосистемних послуг визнається одним із найперспективніших та найбільш затребуваних напрямів сучасної світової науки. Вона набула широкого застосування у США та країнах Європейського Союзу – як у доктринальній площині, так і на рівні законодавчого регулювання. На відміну від зарубіжного досвіду, в Україні ця проблематика є відносно новою, оскільки процес формування відповідної нормативно-правової бази лише розпочинається.

Так, на початку поточного року Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України (яке наразі об'єднано з іншими міністерствами та має назву Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства) оприлюднило проєкт Стратегії формування та реалізації державної політики у сфері управління екосистемними послугами на період до 2030 року (далі – Стратегія) та операційний план заходів з реалізації цієї Стратегії у 2025-2027 роках [2]. Як наголошується в преамбулі, ця Стратегія визначає стратегічні цілі та завдання державної політики щодо збереження та відновлення природних екосистем та продукуваних ними екосистемних благ і послуг шляхом приведення системи управління у відповідність до екосистемного підходу як пріоритету реалізації державної екологічної політики, його інтеграції у регіональну та галузеву політику.

Стратегія розпочинається з окреслення актуальних проблем у сфері охорони довкілля, що зумовили необхідність її прийняття. Підкреслюється, що забруднення навколишнього природного середовища та зникнення екосистем створюють загрозу виснаження і втрати природних ресурсів та послуг, які мають ключове значення як для функціонування низки економічних галузей, так і для забезпечення здоров'я населення та сталого розвитку держави у довгостроковій перспективі. У підсумку зазначається, що деградація природних екосистем, ресурсів і послуг становить безпосередню загрозу екологічній безпеці України.

Також у Стратегії вказується, що збереження екосистем, відновлення їхнього здорового стану, а також упровадження природоорієнтованих технологій

у господарську діяльність, розвиток міст і територій сприятимуть зупиненню втрат екосистемних послуг та забезпечать їхнє збереження у довгостроковій перспективі. Це є однією з ключових передумов стабільного, бездефіцитного та ресурсоефективного соціально-економічного відновлення й розвитку держави.

Далі аналізується сучасний стан та тенденції розвитку, зокрема наводяться дані щодо: втрат екосистемних послуг унаслідок переважання ресурсоємних та екстенсивних моделей економіки; руйнівного впливу агресивної війни РФ проти України на ці послуги; залежності різних галузей економіки від екосистемних послуг; відсутності повної інформації та економічної оцінки таких послуг; дефіциту фінансових ресурсів і економічних стимулів для їхнього захисту та відновлення; а також недостатнього рівня охорони екосистемних послуг і неврахування цілей збереження природи при прийнятті управлінських рішень.

Ключове місце у Стратегії відведено цілям та показникам їх досягнення. Усього закріплено чотири стратегічні цілі з відповідними завданнями. Розглянемо їх детальніше.

Ціль 1. Формування ефективних стимулів для переходу до раціонального природокористування і до моделі економічного зростання, відокремленого від збільшення використання природних ресурсів. Завданнями, спрямованими на її досягнення є: 1) інтеграція до документів стратегічного планування та проєктів відновлення і відбудови сучасних керівних принципів, рішень та заходів щодо невиснажливого природокористування, ресурсоефективних моделей виробництва та споживання, природоорієнтованих технологій; 2) визначення правових та організаційних засад діяльності з управління екосистемними послугами, механізмів державного управління у цій сфері, повноважень органів влади; 3) встановлення та реалізація комплексного економічного механізму стимулювання до захисту навколишнього природного середовища та невиснажливого природокористування, шляхом монетизації екосистемних послуг тощо.

Ціль 2. Збереження та забезпечення відновлення пріоритетних (ключових) екосистемних послуг. Поставлені завдання: 1) вдосконалення правових засад, що

регулюють здійснення заходів зі збереження і відновлення екосистем та екосистемних послуг; 2) упровадження інструментів (фінансових, організаційних та ін.) для здійснення заходів зі збереження і відновлення екосистемних послуг; 3) залучення інвестицій у дослідження та інноваційні технології у сфері екосистемних послуг та ін.

Ціль 3. Включення питання збереження і сталого управління екосистемними послугами у процес прийняття управлінських рішень. Завдання: 1) встановлення організаційного механізму управління з питань збереження, відновлення і сталого використання екосистемних послуг; 2) реалізація заходів та проектів з картування та економічної оцінки (монетизації) екосистемних послуг на національному, регіональному та місцевому рівнях управління; 3) інформування суспільства про екосистемні послуги, їх оцінку та значення для процесу відновлення та розвитку країни тощо.

Ціль 4. Забезпечення обґрунтованої компенсації (відшкодування) за втрату екосистемних послуг, в тому числі внаслідок російської збройної агресії. Завдання: 1) здійснення оцінки шкоди довкіллю та визначення обсягу заходів з відновлення довкілля з урахуванням вартості екосистемних послуг (прийняття методик); 2) встановлення механізму відновлення та компенсації за шкоду довкіллю внаслідок провадження господарської та іншої діяльності, з урахуванням правового механізму, передбаченого Директивою 2004/35/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 21 квітня 2004 року про екологічну відповідальність щодо запобігання та усунення екологічної шкоди.

У Стратегії також визначаються завдання для досягнення поставлених цілей, етапи їх реалізації (перший – 2025–2027 рр., другий – 2028–2030 рр.) та очікувані результати на кожному етапі з урахуванням запланованого темпу виконання цільових показників. Крім того, зазначається обсяг необхідних фінансових, матеріально-технічних, кадрових та інших ресурсів, а також порядок проведення моніторингу, оцінки результатів реалізації стратегії та звітування.

Розроблена Стратегія, безумовно, є важливим кроком у напрямку формування належної нормативно-правової бази у сфері впровадження концепції екосистемних послуг. Однак, як і будь-який документ стратегічного характеру, вона так само має свої сильні та слабкі сторони.

Серед позитивних аспектів указаної Стратегії можна назвати наступні:

1. Чітко визначені стратегічні цілі та індикатори їх досягнення. Стратегія містить конкретні цілі (стимулювання ресурсоефективності, відновлення екосистемних послуг, інтеграція екосистемного підходу в управлінські рішення, компенсація втрат), а також цільові показники для оцінки прогресу.

2. Комплексний підхід до реалізації. Визначено етапи реалізації Стратегії, з очікуваними результатами та темпом досягнення цілей.

3. Інтеграція економічних, правових та організаційних механізмів. Передбачено стимулювання ресурсоефективних технологій, правові засади управління екосистемами, монетизацію екосистемних послуг та інформаційну підтримку для бізнесу й громад.

4. Орієнтація на природоохоронні технології та зелену економіку. Стратегія стимулює перехід до економічної моделі, що зменшує залежність від виснаження природних ресурсів, що відповідає принципам Цілей сталого розвитку та Європейської зеленої угоди.

5. Врахування сучасних викликів, включно з наслідками війни. Передбачено механізми компенсації та відновлення екосистемних послуг, зокрема постраждалих від російської агресії.

6. Моніторинг, оцінка та інформування суспільства. Встановлено методи оцінки вартості екосистемних послуг, картування та інтеграцію цих даних у процес прийняття рішень на всіх рівнях.

7. Сприяння європейській інтеграції та міжнародній співпраці. Врахування директив ЄС, гармонізація політик і практик у сфері охорони довкілля та екосистем.

У той же час, вважаємо, що окремі положення Стратегії потребують удосконалення, а саме:

1. Недостатня деталізація заходів та механізмів реалізації. Окремі завдання до стратегічних цілей прописані загально, без чітких процедур, нормативів або інструментів для практичного виконання. Крім того, через відсутність точних методик монетизація екосистемних послуг та оцінка ефективності заходів можуть бути доволі складними.

2. Обмежена фінансова конкретика. У стратегії не зазначено чітких обсягів фінансування, джерел коштів і механізмів залучення ресурсів для реалізації завдань. Така інформація частково надається в операційному плані заходів з реалізації Стратегії, але, вбачається, що її недостатньо.

3. Складність реалізації на місцевому рівні та регіональна адаптація. Велика кількість завдань та процедур, передбачених Стратегією, може ускладнити координацію та своєчасне впровадження. Так само відсутні чіткі механізми адаптації указаних заходів до специфіки окремих регіонів, а також програми стимулювання участі зацікавлених сторін у процесі реалізації завдань Стратегії.

Та незважаючи на всі недоліки, цілком очевидно, що проаналізована Стратегія – це лише програмний документ, і те, що він розроблений і вже перебуває на стадії обговорення й узгодження, – це вже певний успіх. Набагато важливішим і водночас складним, на нашу думку, буде процес розроблення та прийняття окремого закону в цій сфері, який було проанонсовано ще в Плані відновлення України в рамках Міжнародної конференції з питань відновлення України, що проходила в м. Лугано (Швейцарія) 4–5 липня 2022 р. [3]. Так, у довідковій складовій Плану в розділі «Екологічна безпека» за одним із напрямків на Міндовкілля покладался обов'язок розробити проєкт Закону України «Про екосистемні послуги», який має повно та якісно врегулювати суспільні відносини в окресленій сфері, та для розроблення, прийняття і набрання чинності якого, слід підкреслити, залишилося не так багато часу – до 31.12.2025 р.

Таким чином, тема впровадження концепції екосистемних послуг у національне екологічне законодавство визнається надзвичайно актуальною, а

розроблена Стратегія державної політики у сфері управління екосистемними послугами є лише першим кроком у цьому напрямку. Запропоновані у Стратегії основні цілі та завдання мають як сильні, так і слабкі сторони, проте вони, дійсно, можуть бути покладені в основу нового Закону України «Про екосистемні послуги», розроблення та прийняття якого є своєчасним і вкрай необхідним.

ЛІТЕРАТУРА

1. Василюк О., Ільмінська Л. Екосистемні послуги. Огляд. 2020. 83 с. URL: https://uncg.org.ua/wp-content/uploads/2020/09/EcoPoslugy_web_new.pdf (дата звернення: 01.10.2025).

2. Міндовкілля розробило проєкт Стратегії формування та реалізації державної політики у сфері управління екосистемними послугами: запрошуємо до обговорення, 13 лютого 2025 року. URL: <https://mepr.gov.ua/mindovkilliya-rozrobylo-proyekt-strategiyi-formuvannya-ta-realizatsiyi-derzhavnoyi-polityky-u-sferi-upravlinnya-ekosystemnymy-poslugamy-zaproshuyemo-do-obgovorenniya/> (дата звернення: 01.10.2025).

3. Проєкт Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Екологічна безпека», липень 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/environmental-safety-assembly.pdf> (дата звернення: 01.10.2025).

REFERENCES

1. Vasilyuk, O., Ilminska, L. (2020). Ecosystem services. Review. Retrieved from https://uncg.org.ua/wp-content/uploads/2020/09/EcoPoslugy_web_new.pdf [in Ukrainian].

2. Mindovkillia rozrobylo proiekt Stratehii formuvannia ta realizatsii derzhavnoi polityky u sferi upravlinnia ekosystemnymy posluhamy: zaproshuiemo do obhovorennia, 13 liutoho 2025 roku. Retrieved from <https://mepr.gov.ua/mindovkilliya-rozrobylo-proyekt-strategiyi-formuvannya-ta-realizatsiyi-derzhavnoyi-polityky-u-sferi-upravlinnya-ekosystemnymy-poslugamy-zaproshuyemo-do-obgovorenniya/>

[realizatsiyi-derzhavnoyi-polityky-u-sferi-upravlinnya-ekosystemnymy-poslugamy-zaproshuyemo-do-obgovorennya/](#) [in Ukrainian].

3. Proekt Planu vidnovlennia Ukrainy. Materialy robochoi hrupy «Ekolohichna bezpeka», lypen 2022. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/environmental-safety-assembly.pdf> [in Ukrainian].

Цапко Наталія Сергіївна

*Перший заступник директора науково-дослідної установи «Український
науково-дослідний інститут екологічних проблем»*

ORCID 0000-0003-2480-3636

ПИТАННЯ НЕВРЕГУЛЬОВАНOSTІ ПРАВОВИХ АСПЕКТІВ ЩОДО ПРИРОДООХОРОННИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

У статті розглянуто проблему правової неврегульованості, що стосується природно-заповідних територій України. Проаналізовано чинну законодавчу базу, зокрема Закон України «Про природно-заповідний фонд України», підзаконні акти Кабінету Міністрів та нормативні документи Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів. Виявлено прогалини у процедурі кадастрової ідентифікації об'єктів, неузгодженість між земельним та природоохоронним кадастрами, а також колізії з нормами земельного, лісового та містобудівного законодавства. Окрему увагу приділено проблемам цифровізації кадастрових даних, відновленню меж та інтеграції інформаційних систем. Запропоновано напрями вдосконалення правового забезпечення у сфері управління територіями природно-заповідного фонду.

Ключові слова: природно-заповідний фонд, правова неврегульованість, земельний кадастр, охорона довкілля.

Tsapko Nataliia

*First Deputy Director of the Scientific Research Institution «Ukrainian
Research Institute of Ecological Problems»*

ORCID 0000-0003-2480-3636

THE ISSUE OF UNREGULATED LEGAL ASPECTS CONCERNING NATURE CONSERVATION AREAS IN UKRAINE

The article examines the problem of legal uncertainty concerning nature conservation areas in Ukraine. It analyses the current legislative framework, in particular the Law of Ukraine ‘On the Nature Conservation Fund of Ukraine’, subordinate acts of the Cabinet of Ministers and regulatory documents of the Ministry of Environmental Protection and Natural Resources. Gaps in the cadastral

identification procedure for objects, inconsistencies between land and nature conservation cadastres, as well as conflicts with the norms of land, forest and urban planning legislation are identified. Particular attention is paid to the problems of digitisation of cadastral data, restoration of boundaries and integration of information systems. Directions for improving the legal framework in the field of management of the territories of the nature reserve fund are proposed.

Keywords: nature reserve fund, legal uncertainty, land cadastre, environmental protection.

Природно-заповідний фонд України (ПЗФ) є основою національної системи збереження біорізноманіття та важливим інструментом екологічної безпеки. Однак ефективність його функціонування значною мірою залежить від чіткості правового регулювання. Станом на сьогодні спостерігається низка законодавчих і практичних проблем, що ускладнюють управління природоохоронними територіями.

Метою даної статті є аналітичний огляд правових прогалин у сфері управління ПЗФ, зокрема у питаннях кадастрової ідентифікації, ведення державних кадастрів та взаємодії природоохоронного, земельного і лісового законодавства.

Ключовим документом, який регулює правові відносини щодо вищевикладеного є Закон України «Про природно-заповідний фонд України» (№ 2456-XII від 16.06.1992, ред. 2025 р.) [1], саме він визначає правовий статус територій ПЗФ та передбачає створення Державного кадастру територій та об'єктів ПЗФ (ст. 59). Інструкцією Міндовкілля № 1175 від 20.09.2024 [2] деталізується порядок ведення кадастру та визначаються принципи формування унікальних ідентифікаторів для об'єктів.

Водночас Постанова КМУ № 134 від 20.02.2020 [3] щодо удосконалення ведення земельного кадастру закріпила необхідність відображення територій ПЗФ на публічній кадастровій карті. Проте відсутній єдиний механізм інтеграції між двома системами – земельним та природоохоронним кадастрами.

Незважаючи на законодавчу вимогу щодо ведення **Державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду України** (ст. 59 ЗУ «Про природно-заповідний фонд України») [1], на практиці відсутній єдиний порядок

присвоєння кадастрових номерів або унікальних ідентифікаторів. Часто різні території мають неповні або дубльовані дані, що ускладнює їх облік і контроль. Додатковою проблемою є відсутність прямого механізму інтеграції кадастру ПЗФ із **Державним земельним кадастром**, який фактично є базовим інструментом управління земельними ресурсами. Внаслідок цього одна й та сама територія може мати різні характеристики у різних реєстрах, що створює підґрунтя для конфліктів у сфері землекористування.

Схожа проблема існує і при користуванні Земельним кодексом України [4], який визначає порядок використання земель, проте не завжди враховує особливий статус земель ПЗФ. Аналогічно, Лісовий кодекс [5] регулює лісові відносини, але не завжди корелює з охоронними режимами заповідних лісів. У свою чергу, Містобудівний кодекс [6], який нині перебуває на стадії розробки та часткового впровадження, може вступати у протиріччя з екологічними нормами, дозволяючи планування забудови територій із недостатнім урахуванням обмежень для ПЗФ. Відсутність системної інтеграції цих кодексів із Законом «Про природно-заповідний фонд України» [1] створює правову невизначеність, що проявляється у судах та адміністративних спорах щодо використання земель.

Однією з можливих причин подібної ситуації є розпорошеність відповідальності за ведення кадастру. Нині відповідальність за ведення кадастрових даних розподілена між різними структурами, а саме:

- адміністраціями об'єктів ПЗФ, які ведуть первинний облік;
- Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів, яке відповідає за узагальнення даних;
- Державним земельним кадастром, що забезпечує просторове відображення земельних ділянок.

Відсутність чітко визначеного координатора та єдиної централізованої бази призводить до дублювання інформації, неточностей у площах і межах та затримок в оновленні даних. У результаті частина об'єктів ПЗФ взагалі відсутня в офіційних електронних системах.

Також суттєвою проблемою ведення обліку територій ПЗФ є цифровізаційний розрив між бажаною та існуючою ситуацією. На сьогодні більшість відомостей про ПЗФ досі зберігається у паперових архівах (карти, акти, розпорядження), що ускладнює доступ до інформації, створює ризик її втрати та перешкоджає інтеграції в електронні системи моніторингу. Також варто відмітити, що процес цифровізації є фрагментарним: у деяких регіонах України вже проведена повна інвентаризація, тоді як в інших дані практично відсутні. Таке становище не відповідає сучасним вимогам до екологічного управління та ускладнює виконання Україною міжнародних зобов'язань (зокрема, в рамках Орхуської конвенції та Європейської стратегії збереження біорізноманіття).

Окрім зазначених проблем, ще й війна на території України створила додаткові бар'єри для вирішення проблем правової неврегульованості. Наприклад, втрата та пошкодження документації, коли значна кількість архівних матеріалів, що містили дані про межі ПЗФ, була знищена або зараз недоступна через окупацію територій. Мінна небезпека та руйнування інфраструктури часто унеможливають проведення геодезичних і картографічних робіт для відновлення меж. Також спостерігається зростання ризику незаконної діяльності, коли органи влади не можуть здійснювати моніторинг і контроль, що фактично залишає значні площі ПЗФ без охорони, зокрема, у зонах бойових дій та прифронтових територіях зафіксовано випадки незаконних рубок, самовільного використання земель і навіть забудови територій із природоохоронним статусом.

Обмежене фінансування у період військового стану теж привносить свої негативні наслідки для підтримки та розвитку природоохоронних територій, бо більшість бюджетних коштів спрямовується на оборону, що значно скорочує можливості для цифровізації кадастрових даних та проведення інвентаризації.

Таким чином, воєнний стан не лише загострив старі проблеми, але й створив нові ризики для правового регулювання у сфері природно-заповідного фонду.

Можливим шляхом вдосконалення правових аспектів щодо природоохоронних територій України може бути прийняття єдиного порядку присвоєння кадастрових номерів для об'єктів ПЗФ. Першочерговим кроком при цьому є затвердження чіткої та уніфікованої процедури кадастрової ідентифікації об'єктів природно-заповідного фонду. Кожен об'єкт має отримати унікальний кадастровий номер, який дозволить інтегрувати його у загальнодержавні системи обліку земель. Це забезпечить прозорість, унеможливить дублювання інформації та сприятиме захисту територій від незаконного відчуження чи зміни меж.

Окрім цього потрібно провести синхронізацію Державного кадастру ПЗФ із Державним земельним кадастром. Така інтеграція двох баз даних є ключовою умовою ефективного управління. Необхідно створити єдину електронну платформу, де інформація про землі ПЗФ буде відображатися одночасно в обох системах. Це дасть змогу швидко перевіряти правовий статус ділянки, уникати суперечностей у плануванні територій та забезпечить можливість громадського моніторингу через публічні карти.

Також вдосконалення правових аспектів щодо природоохоронних територій України неможливо без внесення змін до Земельного, Лісового та Містобудівного кодексів для закріплення пріоритетності охоронних норм. Необхідно законодавчо закріпити норму, що у разі колізії між екологічними та іншими нормами перевага надається охоронним режимам ПЗФ. Це дозволить уникати практики, коли інтереси забудови чи господарської діяльності визнаються більш важливими, ніж збереження довкілля. Крім того, слід гармонізувати законодавство відповідно до європейських стандартів екологічного права, що є обов'язком України у процесі євроінтеграції.

Ще одним з нагальних питань вдосконалення є завершення інвентаризації та цифровізації даних про межі територій ПЗФ із використанням сучасних геоінформаційних систем (ГІС), супутникових даних та аерофотозйомки, що дозволить створити точну електронну базу. Цей процес має включати оцифрування архівних матеріалів, актуалізацію просторових даних та перевірку

їх на місцевості. Лише після цього можна буде забезпечити реальне виконання охоронних режимів і належний контроль за використанням територій.

Ефективна охорона ПЗФ потребує належних ресурсів, наприклад, за рахунок створення цільових державних та міжнародних програм, спрямованих на фінансування картографічних і кадастрових робіт, розробку та підтримку інформаційних систем. Важливим є також залучення грантових коштів ЄС, Світового банку та інших міжнародних партнерів для розбудови сучасної інфраструктури просторових даних у сфері охорони довкілля.

Висновки

Наявність прогалин у правовому регулюванні природно-заповідних територій України створює ризики для їх збереження та ефективного управління. Найбільш проблемними є питання кадастрової ідентифікації та інтеграції кадастрів, а також відсутність пріоритетності природоохоронних норм у суміжних законодавчих сферах.

Для усунення цих проблем необхідні комплексні законодавчі зміни, інвентаризація та цифровізація ПЗФ, а також міжвідомча координація. Лише за таких умов можна забезпечити належний рівень охорони довкілля та виконання міжнародних зобов'язань України у сфері збереження біорізноманіття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про природно-заповідний фонд України»: Закон України від 16 червня 1992 р. № 2456-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>.
2. Постанова Кабінету Міністрів України № 134 від 20 лютого 2020 р. «Про деякі питання удосконалення ведення Державного земельного кадастру»: Постанова КМУ від 20.02.2020 № 134. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/134-2020-%D0%BF#Text>.
3. Інструкція Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України № 1175 від 20 вересня 2024 р. «Про порядок ведення державного

кадастру територій та об'єктів ПЗФ»: Наказ від 20.09.2024 № 1175.
URL: <https://mepr.gov.ua/nakaz-mindovkillya-1175-vid-20-09-2024/>.

4. Земельний кодекс України: Кодекс України; Кодекс, Закон від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2768-14>.

5. Лісовий кодекс України: Закон України від 21 січ. 1994 р. № 3852-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>.

6. Містобудівний кодекс України: проект / станом на 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/vr031661-08>.

REFERENCES

1. Law of Ukraine ‘On the Natural Reserve Fund of Ukraine’: Law of Ukraine dated 16 June 1992 No. 2456-XII. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text> [in Ukrainian].

2. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 134 of 20 February 2020 ‘On Certain Issues of Improving the State Land Cadastre’: Resolution of the CMU of 20 February 2020 No. 134. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/134-2020-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

3. Instruction of the Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine No. 1175 of 20 September 2024 ‘On the procedure for maintaining the state cadastre of territories and objects of the natural reserve fund’: Order No. 1175 of 20 September 2024. Retrieved from <https://mepr.gov.ua/nakaz-mindovkillya-1175-vid-20-09-2024/> [in Ukrainian].

4. Land Code of Ukraine: Code of Ukraine; Code, Law of 25 October 2001 No. 2768-III. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/go/2768-14> [in Ukrainian].

5. Forest Code of Ukraine: Law of Ukraine dated 21 January 1994 No. 3852-XII. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text> [in Ukrainian].

6. Urban Development Code of Ukraine: draft / as of 2025. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/go/vr031661-08> [in Ukrainian].

Чубенко Віра Анатоліївна

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник НДІ правового
забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України*

ORCID 0000-0002-7235-3820

**ДО ПИТАННЯ ПОКЛАДЕННЯ ДЕРЖАВОЮ СПЕЦІАЛЬНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ
В ПРОЦЕСІ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ ЯК
ВИКЛИКУ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНЦІЇ**

Наукова робота присвячена аналізу основних положень законодавства в сфері забезпечення, розвитку та підтримки конкурентного середовища під час здійснення діяльності на електроенергетичному ринку України. Визначено значення та зміст інструменту «покладення спеціальних обов'язків» в сфері електроенергетичного ринку. Наведено основні переваги та недоліки ПСО для населення в Україні, зокрема, в аспекті забезпечення конкуренції на електроенергетичному ринку.

Ключові слова: електроенергія, конкуренція, ПСО для населення.

Chubenko Vira

*Ph.D, Senior Researcher of Scientific and Research Institute of Providing
Legal Framework for the Innovative Development of National Academy of Legal
Sciences of Ukraine*

ORCID 0000-0002-7235-3820

**ON THE ISSUE OF THE STATE'S ASSIGNMENT OF SPECIAL
OBLIGATIONS IN THE PROCESS OF THE FUNCTIONING OF THE
ELECTRICITY MARKET AS A CHALLENGE FOR ENSURING
COMPETITION**

The scientific work is devoted to the analysis of the main provisions of the legislation in the field of ensuring, developing and supporting a competitive environment when carrying out activities in the electricity market of Ukraine. The meaning and content of the instrument of "imposition of special obligations" in the sphere of the electricity market are determined. The main advantages and disadvantages of PSO for the population in Ukraine are presented, in particular, in the aspect of ensuring competition in the electricity market.

Keywords: electricity, competition, PSO for households.

Внаслідок російських атак на електроенергетичну інфраструктуру, знищення значної частини великої теплової, гідрогенерації та інших об'єктів, діяльність держави, на даний час та у післявоєнний період, у вказаній сфері буде спрямована на відновлення зазначеної інфраструктури з метою забезпечення населення та бізнесу електроенергією в достатньому обсязі та мінімізації несприятливих наслідків від її нестачі. При цьому, досить важливим, навіть при вказаних обставинах, залишається питання забезпечення конкуренції на електроенергетичному ринку України в період повоєнного відновлення [1, с. 116].

Варто погодитись з думкою [2, с. 41], що на енергетичних ринках із високим ступенем лібералізації, державне регулювання зведено до затвердження правил ринку, ліцензування окремих видів діяльності, розроблення ліцензійних вимог, технічного нагляду, визначення політики оподаткування. Водночас, створення ідеального економічного механізму, який би задовольняв цілі ефективного функціонування систем енергетики, лише на основі ринкових принципів без участі держави майже неможливе.

Відтак, важливу роль в функціонуванні ринку електричної енергії відіграє регулююча роль держави. Досить значущим в аспекті функціонування саме електроенергетичного ринку є інструмент покладення спеціальних обов'язків (ПСО).

Існує практика, зокрема і в контексті законодавства Європейського Союзу, згідно якої, з метою захисту загальносупільних інтересів, можуть встановлюватись зобов'язання щодо **надання публічних послуг** (Public service obligation (PSO)). Такими зобов'язаннями є зобов'язання, покладені на організацію законодавством або договором, надавати послуги, що становлять загальний інтерес, зокрема, і на території Європейського Союзу. Public service obligation (PSO) можуть діяти в будь-якій галузі супільних послуг, але поштові послуги, соціальні послуги, енергетика, транспорт і банківська справа — це конкретні сектори, де така модель є актуальною [3].

В сфері енергетичного ринку України термін PSO (ПСО) використовується з відповідним формулюванням — «покладення спеціальних обов'язків для забезпечення загальносупільних інтересів у процесі функціонування ринку електричної енергії», що запроваджене Законом України «Про ринок електричної енергії» [4]. Зокрема, статтею 62 вказаного Закону передбачено, що з метою забезпечення загального економічного інтересу в електроенергетичній галузі України, необхідного для задоволення інтересів громадян, супільства і держави, та забезпечення сталого довгострокового розвитку електроенергетичної галузі і конкурентоспроможності національної економіки України на учасників ринку можуть бути покладені спеціальні обов'язки для забезпечення загальносупільних інтересів у процесі функціонування ринку електричної енергії.

Так, Законом «Про ринок електричної енергії» визначено, що до спеціальних обов'язків, що покладаються на учасників ринку електричної для забезпечення загальносупільних інтересів у процесі функціонування ринку електричної енергії, належать, зокрема, забезпечення збільшення частки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії, включаючи забезпечення підтримки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії за механізмом ринкової премії; виконання функцій постачальника універсальних послуг тощо. Крім цього, для забезпечення загальносупільних

інтересів Кабінет Міністрів України може покладати на учасників ринку інші спеціальні обов'язки з дотриманням норм цієї статті.

З огляду на предмет дослідження, беззаперечно постає питання щодо того, яким чином ПСО в процесі функціонування ринку електричної енергії впливає на конкуренцію в зазначеній сфері. Проте, варто зазначити, що самі по собі спеціальні обов'язки для учасників ринку, які встановлюються державою для забезпечення загальносупільних інтересів, за своєю сутністю мають вплив на вільний ринок у відповідному секторі, вибір споживача, формування конкурентної ціни, тощо а як наслідок – і на конкуренцію, навіть з огляду на зміст, обсяг та адресатів таких обов'язків. Тобто, зазначений інструмент є своєрідним втручанням держави в економічні процеси, а також їх коригуванням. Разом з тим, навіть в актах Європейського Союзу (якими не виключається можливість існування ПСО) наголошується на тому, що такий механізм може мати вплив на конкуренцію та інші негативні наслідки, а відтак – ПСО має відповідати чітким вимогам.

Зокрема, у преамбулі до Директиви (ЄС) 2019/944 Європейського Парламенту і Ради від 05 червня 2019 року про спільні правила для внутрішнього ринку електроенергії та такої, що вносить зміни до Директиви 2012/27/ЄС (далі – Директива 2019/944) [5] зазначено, держави-члени мали б забезпечити, щоб побутові споживачі та, у тих випадках, де держави-члени вважають це за доречне, малі підприємства користувались правом отримувати постачання електроенергії визначеної якості за чітко порівняними, прозорими та конкурентними цінами. В абзаці 22 преамбули до вказаної Директиви 2019/944 визначено, що обов'язки щодо загальносупільних послуг у формі встановлення цін на постачання електроенергії становлять фундаментально спотворюючий захід, який часто призводить до накопичення тарифного дефіциту, обмеження вибору споживача, гірших стимулів до інвестування в енергозбереження та енергоефективність, нижчих стандартів послуг, нижчих рівнів залученості та задоволеності споживачів та обмеження конкуренції, а також до того, що стає менше інноваційних продуктів та послуг на ринку.

Найбільш поширеним ПСО в електроенергетичному секторі в Україні вбачається «ПСО для домогосподарств» або ж «ПСО для населення». В сфері вказаних правовідносин Кабінетом Міністрів України постановою № 483 від 05 червня 2019 року затверджено Положення про покладення спеціальних обов'язків на учасників ринку електричної енергії для забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку електричної енергії (далі - Положення) [6]. Зазначеним Положенням визначено загальносуспільний інтерес, для забезпечення якого на учасників ринку покладаються спеціальні обов'язки, зміст та обсяг спеціальних обов'язків, що покладаються на учасників ринку електричної енергії, учасників ринку, на яких такі спеціальні обов'язки покладаються та обсяг їх прав, категорії споживачів, яких стосуються спеціальні обов'язки, територію та строк виконання спеціальних обов'язків, джерела фінансування та порядок визначення компенсації, що надається учасникам ринку, на яких покладаються спеціальні обов'язки.

Крім того, до категорії споживачів, яких стосуються спеціальні обов'язки, належать побутові споживачі, а загальносуспільний інтерес, для забезпечення якого на учасників ринку покладаються спеціальні обов'язки, полягає у наданні послуг із забезпечення доступності електричної енергії для побутових споживачів.

Застосування державою вказаного інструменту ПСО для населення, звичайно, вирішує ряд проблем та має свої переваги. До таких слід віднести – визначення оптимальної ціни на електроенергію для найменш незахищених верств населення, сталість та прогнозованість встановлених державою тарифів протягом певного періоду, що є особливо важливим з урахуванням суспільно-політичної та економічної ситуації в аспекті широкомасштабної війни російської федерації проти України

Одночасно з цим, визначений в Україні механізм ПСО для населення має свої недоліки. Перш за все, в Законі України «Про ринок електричної енергії» та Положенні відсутній інструмент диференціації тарифу залежно від

спроможності оплати ринкових тарифів населення. Останнє, в свою чергу, пов'язане з неможливістю встановити справедливий підхід до такої диференціації, адже складно, навіть в умовах широкомасштабної війни, визначити категорії населення та вирішити питання спроможності оплати ними різних тарифів на електроенергію, а також усунути проблему баланс. Крім того, з огляду на кількість учасників ринку, на яких покладені спеціальні обов'язки з метою реалізації інструменту ПСО для населення, такий інструмент призводить до накопичення боргів всіх перед усіма. І насамкінець, в аспекті теми, що розглядається, інструмент ПСО для населення не сприяє встановленню прозорих та конкурентних цін на ринку електроенергетики та є фундаментально спотворюючим конкуренцію заходом.

З огляду на викладене, досить актуальним, вбачається, питання внесення змін до законодавства про ринок електричної енергії в частині заміни механізму ПСО для населення на інший інструмент, який би дозволив збалансовано забезпечити електроенергією населення з урахування соціально-економічного аспекту, та, водночас, мати менш негативні наслідки для забезпечення конкуренції на ринку електроенергетики України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чубенко В.А. Нормативно-правове регулювання забезпечення конкуренції на електроенергетичному ринку України в контексті інтеграції з енергетичними ринками Європейського Союзу. *Право та інновації*. 2025. № 2 (50). С. 115–121. DOI 10.37772/2518-1718-2025-2(50)-16. URL: <https://pti.org.ua/ndipzir/uk/article/view/1294/939> (дата звернення: 05.09.2025).
2. Письменна У.Є. Особливості оцінки регулюючого впливу держави в енергетичному секторі у спектрі проблем досягнення енергетичної сталості. *Держава та регіони. Економіка та підприємництво*. 2019. № 6 (111). С. 40-44.
3. Модель Public Service Obligation (PSO) – як частина євроінтеграції України. 2024. Асоціація «Енергоефективні міста України». URL:

<https://enecities.org.ua/novyny/model-public-service-obligation-pso--yak-chastyna-yevrointegratsi-ukrany> (дата звернення: 05.09.2025).

4. Про ринок електричної енергії: Закон України від 13.04.2017 № 2019-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19?find=1&text=монопол#w1_26 (дата звернення: 05.09.2025).

5. Directive (EU) 2019/944 of the European Parliament and of the Council of 5 June 2019 on common rules for the internal market for electricity and amending Directive 2012/27/EU. *Official Journal of the European Union*. 2019. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/944/oj/eng> (дата звернення: 05.09.2025).

6. Положення про покладення спеціальних обов'язків на учасників ринку електричної енергії для забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку електричної енергії: Постанова Кабінету Міністрів України від 05 червня 2019 року № 483. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/483-2019-п#Text> (дата звернення: 05.09.2025).

REFERENCES

1. Chubenko V.A. Normatyvno-pravove rehuliuвання zabezpechennia konkurentsii na elektroenerhetychnomu rynku Ukrainy v konteksti intehtratsii z enerhetychnymy rynkamy Yevropeiskoho Soiuzu. *Pravo ta innovatsiyi*. 2025. № 2 (50). S. 115–121. DOI 10.37772/2518-1718-2025-2(50)-16. URL: <https://pti.org.ua/ndipzir/uk/article/view/1294/939> [in Ukrainian].

2. Pysmenna U.Ye. Osoblyvosti otsinky rehuliiuchoho vplyvu derzhavy v enerhetychnomu sektori u spektri problem dosiahnennia enerhetychnoi stalosti. *Derzhava ta rehiony. Ekonomika ta pidpriemnytstvo*. 2019. № 6 (111). S. 40-44. [in Ukrainian].

3. Model Public Service Obligation (PSO) – yak chastyna yevrointehtratsii Ukrainy. 2024. Asotsiatsiia «Enerhoefektyvni mista Ukrainy». URL: <https://enecities.org.ua/novyny/model-public-service-obligation-pso--yak-chastyna-yevrointegratsi-ukrany> [in Ukrainian].

4. Pro rynek elektrychnoyi enerhiyi: Zakon Ukrayiny vid 13.04.2017 № 2019-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19?find=1&text=monopol#w1_26 [in Ukrainian].

5. Directive (EU) 2019/944 of the European Parliament and of the Council of 5 June 2019 on common rules for the internal market for electricity and amending Directive 2012/27/EU. *Official Journal of the European Union*. 2019. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/944/oj/eng> [in English].

6. Polozhennia pro pokladennia spetsialnykh oboviazkiv na uchasykyv rynku elektrychnoi enerhii dlia zabezpechennia zahalnosuspilnykh interesiv u protsesi funktsionuvannia rynku elektrychnoi enerhii: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 05 chervnia 2019 roku № 483. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/483-2019-p#Text> [in Ukrainian].

Чуприна Ангеліна Тимурівна

адвокат, молодший науковий співробітник НДІ правового забезпечення

інноваційного розвитку НАПрН України

ORCID 0000-0001-6114-0419

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ СТИМУЛЮВАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ СТАРТАПАМИ ЕКОЛОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ В ЕНЕРГЕТИКУ

Робота присвячена аналізу міжнародно-правових механізмів стимулювання впровадження стартапами екологічних інновацій в енергетичний сектор. Розглянуто досвід ЄС у формуванні комплексних правових та фінансових інструментів, зокрема Європейського кліматичного закону, пакету «Fit for 55», програм «Горизонт Європа» та EIC Акселератор. Висвітлено роль правил державної допомоги ЄС (CEEAG) та діяльності міжнародних фондів (GCF, GEF) і венчурних інвесторів у підтримці «чистих» технологій. Підкреслено значення імплементації цих практик для України з огляду на її прагнення до енергетичної незалежності та інтеграції в європейський енергетичний простір.

Ключові слова: міжнародне право, енергетичні стартапи, екологічні інновації, ЄС, CEEAG.

Chupryna Anhelina

Barrister, Research Assistant of Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of National Academy of Law Sciences of Ukraine

ORCID 0000-0001-6114-0419

INTERNATIONAL LEGAL ASPECTS OF PROMOTING THE IMPLEMENTATION OF ENVIRONMENTAL INNOVATIONS IN THE ENERGY SECTOR BY STARTUPS

The article examines the international legal mechanisms for promoting the implementation of environmental innovations in the energy sector by startups. It analyzes the EU's experience in establishing comprehensive legal and financial tools, including the European Climate Law, the "Fit for 55" package, the Horizon Europe programme, and the EIC Accelerator. The study highlights the

role of the EU State Aid Rules (CEEAG) and the activities of international funds (GCF, GEF) as well as venture investors in supporting clean technologies. The importance of implementing these practices in Ukraine is emphasized in view of its objectives of achieving energy independence and integration into the European energy market.

Keywords: international law, energy startups, environmental innovations, EU, CEEAG.

Роль держави у стимулюванні інноваційного розвитку має визначальне значення. Вона виконує функції не лише регулятора, але й активного рушія змін, формуючи сприятливі умови для впровадження та поширення новітніх технологій.

Світова практика свідчить про існування широкого спектра механізмів підтримки енергетичних стартапів, які за умови належної адаптації можуть ефективно застосовуватися у вітчизняних реаліях.

Зокрема, Європейський Союз посідає провідні позиції у створенні комплексних правових і фінансових інструментів сприяння інноваціям, особливо в енергетичному секторі, що становить важливу складову Європейського Зеленого Курсу (European Green Deal) [1].

14 червня 2021 року набув чинності Європейський кліматичний закон, яким закріплено ціль ЄС щодо зменшення обсягів викидів парникових газів щонайменше на 55% до 2030 року порівняно з рівнем 1990 року. Вже за місяць, з метою досягнення цієї амбітної мети, Європейська Комісія представила пакет законодавчих ініціатив «Fit for 55». Його ухвалення спрямоване на комплексне оновлення політик ЄС у сферах клімату, енергетики, транспорту, землекористування та оподаткування [2].

Серед ключових інструментів у цій сфері особливе місце посідає Програма «Горизонт Європа» (Horizon Europe) — найбільша у світі програма фінансування наукових досліджень та інновацій. Вона передбачає суттєві інвестиції у проекти, пов'язані з «зеленою» енергетикою, підвищенням енергоефективності та процесами декарбонізації. Програма надає безповоротні гранти для високоризикових інноваційних ініціатив, у тому числі для стартапів [3].

Станом на 2025 рік варто виокремити діяльність EIC Акселератора (European Innovation Council), який надає підтримку стартапам, а також малим і середнім підприємствам, що впроваджують інноваційні технології з метою масштабування та виходу на ринок. Допомога здійснюється у вигляді грантів обсягом до 2,5 млн €, а також передбачає додаткову можливість залучення до 10 млн € у формі інвестицій. Крім фінансової підтримки, програма забезпечує доступ до коучінгу, менторства та акселераційних сервісів[4]. Згідно з Робочою програмою EIC Акселератора на 2025 рік у галузі енергетики особливий акцент зроблено на стартапах, що займаються циркулярним виробництвом відновлюваного палива.

Правила державної допомоги ЄС (EU State Aid Rules) відіграють ключову роль у підтриманні чесної конкуренції на внутрішньому ринку. Вони визначають умови, за яких держави-члени можуть надавати підтримку підприємствам, у тому числі й стартапам. Для енергетичного сектора діють спеціальні Керівні принципи державної допомоги для клімату, енергетики та охорони навколишнього середовища (CEEAG), що дозволяють фінансувати розвиток відновлюваної енергетики, підвищення енергоефективності та впровадження інших «зелених» технологій за умови дотримання визначених критеріїв[5].

Не можна оминути увагою спеціалізовані фінансові інституції, зокрема Зелений кліматичний фонд (Green Climate Fund – GCF) та Глобальний екологічний фонд (Global Environment Facility – GEF), які є провідними джерелами фінансування проєктів, спрямованих на протидію зміні клімату, включаючи розвиток і впровадження інноваційних енергетичних технологій. Ці фонди надають гранти, пільгові кредити та інші фінансові інструменти підтримки.

Вагоме місце в міжнародній підтримці стартапів енергетичного спрямування займають також міжнародні венчурні фонди, що спеціалізуються на «чистих» технологіях (clean-tech) і активно інвестують у розвиток енергетичних стартапів у глобальному масштабі. Вони забезпечують не лише

фінансування, а й доступ до міжнародних ринків, експертної підтримки та розгалуженої мережі професійних контактів.

Отже, вивчення іноземного та міжнародного досвіду підтверджує наявність широкого спектра ефективних правових та інституційних механізмів стимулювання розвитку енергетичних стартапів. Для України, яка прагне досягти енергетичної незалежності та інтегруватися у європейський енергетичний простір, адаптація та впровадження цих практик має надзвичайно важливе значення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Європейський Зелений Курс. Офіційний сайт Представництва України при ЄС. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobitnictvo/klimat-yevropejska-zelena-ugoda>.
2. Зелена угода. Офіційний сайт Представництва України при ЄС. URL: <https://eu4ukraine.eu/greengeal-ua>.
3. Regulation (EU) 2021/695 of the European Parliament and of the Council of 28 April 2021 establishing Horizon Europe – the Framework Programme for Research and Innovation, laying down its rules for participation and dissemination, and repealing Regulations (EU) No 1290/2013 and (EU) No 1291/2013. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/695/oj/eng>.
4. EIC Accelerator. European Innovation Council. URL: https://eic.ec.europa.eu/eic-funding-opportunities/eic-accelerator_en?utm_source=chatgpt.com.
5. Communication from the Commission – Guidelines on State aid for climate, environmental protection and energy 2022. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52022XC0218%2803%29>.

REFERENCES

1. Yevropeiskyi Zelenyi Kurs. Ofitsiynyi sait Predstavnytstva Ukrainy pry YeS. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobitnictvo/klimat-yevropejska-zelena-ugoda> [in Ukrainian].

2. Zelena uhoda. Ofitsiynyi sait Predstavnytstva Ukrainy pry YeS. URL: <https://eu4ukraine.eu/greengeal-ua> [in Ukrainian].

3. Regulation (EU) 2021/695 of the European Parliament and of the Council of 28 April 2021 establishing Horizon Europe – the Framework Programme for Research and Innovation, laying down its rules for participation and dissemination, and repealing Regulations (EU) No 1290/2013 and (EU) No 1291/2013. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/695/oj/eng> [in English].

4. EIC Accelerator. European Innovation Council. URL: https://eic.ec.europa.eu/eic-funding-opportunities/eic-accelerator_en?utm_source=chatgpt.com [in English].

5. Communication from the Commission – Guidelines on State aid for climate, environmental protection and energy 2022. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52022XC0218%2803%29> [in English].

Висновки за результатами проведення круглого столу «Актуальні проблеми економіко-правового регулювання екологічних відносин в сучасних умовах» (18 вересня 2025 року) та панельної дискусії «Інновації та сталий розвиток у економіко-правових дослідженнях та стратегія їх реалізації» (23 вересня 2025 року) в рамках ІХ Харківського міжнародного юридичного форуму

Внукова Наталія

Екологічні питання у звітах зі сталого розвитку провідних компаній України за вимогами ЄС

Директива ЄС про корпоративну звітність зі сталого розвитку (CSRD) опублікована у грудні 2022 року і для визначених компаній почне застосовуватися у 2024 фінансовому році. Під дію CSRD підпадають приблизно 50 000 компаній, які зареєстровані на регульованих ринках ЄС або провадять значну діяльність у країнах ЄС. Директива вимагає від компаній розкривати у звітності більший обсяг інформації про результати їх діяльності у сфері сталого розвитку. Лідери бізнесу мають розглядати CSRD через призму можливостей, які відкриває перед їхніми компаніями сталий розвиток, а не лише як необхідність виконання низки формальних вимог.

Підприємства в Україні готують до нового етапу обов'язкового звітування з урахуванням екологічних, соціальних і управлінських факторів (ESG), що передбачається у законопроекті, ухваленому КМУ, який змінює підходи до класифікації підприємств та запроваджує обов'язкову звітність зі сталого розвитку.

Великі компанії в Україні почали формувати Звіти зі сталого розвитку з 2018 року з певними перервами під час воєнного стану, деякі зробили це вперше у 2024 році. Проаналізовано тренд екологічної складової у Щорічному звіті зі сталого розвитку Vodafone Україна за 4 роки, виконано порівняльний аналіз двох

аграрних підприємств за 2024 рік, і здійснено виділення екологічної складової у Щорічному звіті зі сталого розвитку АБ «Укргазбанк».

Проаналізовані річні звіти показали, що питання охорони навколишнього середовища, відповідальності за довкілля, екологічні питання і зелений тренд присутній у всіх звітах. Динаміка наголосу на цих питаннях є волатильною, вона знаходиться в стані змін. Перспективним є поглиблення уваги і розвитку зеленого фінансування, зеленого кредитування, зеленого лізингу, використання зелених облігацій та інших інструментів фінансового забезпечення екологічної складової корпоративного управління та розвитку, що відповідає європейським вимогам до корпоративної звітності зі сталого розвитку (CSRD).

Губіна Ганна

Висновки щодо функціонування національного інституту промислової власності в країнах ЄС та вплив на стан інновацій: порівняльно-правовий аспект

1. Для уникнення Національним інститутом промислової власності у Французькій Республіці, Португальській Республіці прямого впливу на результати свого розгляду всілякої заявки, що подається для захисту прав промислової власності, необхідно встановити йому нову підзвітність замість існуючої – це Президенту відповідної країни ЄС.

2. У Португальській Республіці правовий статус Національного інституту промислової власності слід закріпити в одному нормативно-правовому акті – це у Декрет-законі № 110/2018 від 10.12.2018 р. про затвердження нового Кодексу промислової власності, що транспонує Директиви (ЄС) 2015/2436 та (ЄС) 2016/943.

3. Прибрати «адміністративну автономію» у ст. 1 Декрет-закону № 132/2007 від 27.04.2007 р. про затвердження органічної структури Національного інституту промислової власності.

4. У Португальській Республіці обов'язки Національного інституту промислової власності доцільно переглянути, враховуючи досвід французького законодавства з цього питання, та закріпити в одній статті у Декрет-законі № 110/2018 від 10.12.2018 р. про затвердження нового Кодексу промислової власності, що транспонує Директиви (ЄС) 2015/2436 та (ЄС) 2016/943.

5. До ст. R411-1 Кодексу інтелектуальної власності Франції внести зміни (додати новий обов'язок):

Національний інститут промислової власності виконує такі обов'язки:

17° Надання статистичної інформації з промислової власності до Євростату з подальшою публікацією у відповідному розділі.

Корват Олена

Висновки стосовно проблематики екологічних ризиків відновлюваної «зеленої» енергетики в Україні

На сьогодні законодавство України розглядає відновлювану енергетику виключно як екологічну та практично не враховує її негативні впливи на довкілля. Однак сучасні наукові дослідження доводять, що використання відновлюваних джерел енергії, навіть тих, які вважаються «зеленими», може мати суттєві екологічні ризики. Без впровадження належного механізму правового регулювання екологічних ризиків «зеленої» енергетики збільшення масштабів застосування відновлюваних джерел енергії в Україні, як це заплановано у національних стратегіях і планах, становитиме потенційну загрозу для стану навколишнього середовища та здоров'я людей.

Кохан Вероніка

Висновки з проблем реалізації ветеранами війни права на працю в умовах воєнного стану

Право на працю ветеранів війни є фундаментальним соціально-економічним правом і водночас інструментом їх соціальної адаптації та інтеграції у мирне життя. Попри існування законодавчих гарантій (Конституція України, Закон «Про статус ветеранів війни», КЗпП, Закон «Про зайнятість населення»), вони часто мають декларативний характер.

Основними перешкодами для реалізації трудових прав ветеранів є: формальне виконання квот роботодавцями, відсутність достатніх програм перекваліфікації, стереотипне ставлення до ветеранів, а також неврахування нових викликів ринку праці (цифровізація, внутрішня міграція, віддалена зайнятість).

Воєнний стан одночасно створює нові можливості (потреба у кадрах у сфері безпеки, логістики, оборонного виробництва) та суттєво ускладнює реалізацію трудових прав через економічну нестабільність і руйнування підприємств. Подальший розвиток законодавства і державної політики у сфері працевлаштування ветеранів має ґрунтуватися на принципах реальної підтримки, недискримінації та сприяння професійній адаптації.

Кохан Вероніка

Висновки щодо інноваційних моделей підтримки та адаптації стратегій реалізації трудових прав ветеранів війни

Право на працю ветеранів війни є одним із ключових соціальних прав, реалізація якого в умовах воєнного стану стикається з бар'єрами: стан здоров'я, психологічна адаптація, нестача правових механізмів підтримки. Трудові гарантії, передбачені чинним законодавством, часто залишаються декларативними через відсутність ефективних інструментів реалізації та контролю. Нові тенденції ринку праці (гіг-економіка, дистанційна робота, цифровізація) відкривають для ветеранів як можливості, так і ризики, що потребують правового врегулювання. Інноваційні моделі підтримки (рескілінг,

цифрові платформи, соціальне підприємництво, менторство) можуть істотно підвищити рівень працевлаштування та якість життя ветеранів. Без системних законодавчих змін забезпечити повну інтеграцію ветеранів у ринок праці та їх соціальну адаптацію неможливо.

Пропозиції щодо внесення змін до законодавства

1. Передбачити норми про дистанційну, гнучку та нестандартну зайнятість у Законі України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту».
2. Ввести чіткі гарантії соціального страхування для самозайнятих та гіг-працівників із числа ветеранів;
3. створити механізм податкових пільг для роботодавців, які працевлаштовують ветеранів;
4. удосконалити систему квотування, передбачивши відповідальність за її невиконання.
5. Законодавчо закріпити створення державних і приватних цифрових платформ для працевлаштування ветеранів;
6. Розвивати програми підтримки соціального підприємництва та стартапів ветеранів (пільгові кредити, гранти).

Любчик Анна

Практичні висновки з публікації про екологічну стійкість у науково-дослідницькій інфраструктурі

Висновки можуть бути сформульовані наступним чином:

1. Інтеграція екологічної відповідальності: Важливо, щоб наукові установи впроваджували екологічні принципи у всі аспекти своєї діяльності. Це включає не лише дослідження, але й адміністративні та освітні процеси.
2. Освіта та підвищення обізнаності: Освіта та навчання співробітників і студентів щодо екологічної стійкості повинні стати

невід'ємною частиною наукової культури. Це сприятиме формуванню відповідального ставлення до довкілля.

3. Співпраця з іншими секторами: Наукова спільнота повинна активно співпрацювати з урядом, промисловістю та громадськими організаціями для розробки і впровадження ефективних екологічних стратегій.

4. Моніторинг та оцінка: Регулярний моніторинг впливу наукової діяльності на довкілля та оцінка результатів впроваджених ініціатив дозволять коригувати стратегії і покращувати практики сталого розвитку.

Павлютін Юрій

**Висновки по функціонуванню дослідницьких інфраструктур в
Україні: стратегічні орієнтири державної політики цифровізації
інноваційної діяльності та формування людського капіталу**

1. Сучасний стан стратегічного планування сфери функціонування дослідницьких інфраструктур характеризується фрагментарністю визначення та відсутністю єдиного комплексного стратегічного бачення незважаючи на важливість стратегічної та нормативної регламентації питань розвитку дослідницьких інфраструктур.

2. Продуктивність наукової діяльності має безпосередній вплив на якість наукових досліджень та розвиток наукового потенціалу, перспективи нарощування якого визначатимуться саме ефективністю реалізації напрямів зростання продуктивності науково-дослідної діяльності.

3. Стратегічні напрями державної політики цифровізації інноваційної діяльності та формування людського капіталу підкреслюють важливість висококваліфікованих людських ресурсів для підтримки науково-дослідницького потенціалу та конкурентоспроможності національної економіки, а також для забезпечення ефективного цифрового розвитку інноваційної діяльності, що детермінує необхідність формування цілісної системи

дослідницької інфраструктури, орієнтованої на інтеграцію освіти, науки й бізнесу, а також забезпечення сприятливого середовища для впровадження цифрових технологій та комерціалізації результатів інноваційної діяльності.

Розгон Ольга

Фінальні висновки по функціонуванню екокластерів у сфері альтернативної енергетики в ЄС: досвід для України

Обґрунтовано, що через поширення процесів кластеризації у сфері альтернативної енергетики з'явилася необхідність посилення практики сталого розвитку, економічної стійкості для МСП щодо сприяння впровадженню «зелених» технологій через екокластери.

Це зможе допомогти тим МСП, хто планує об'єднатися у екокластери через реалізацію стратегії підвищення конкурентоспроможності шляхом посилення впровадження «зелених технологій».

Адаптація до зеленого переходу може бути можливістю для МСП зменшити свій екологічний відбиток і підвищити свою стійкість. Оскільки багато МСП стикаються з подібними проблемами, долучення до екокластерів може полегшити діяльність МСП для того, щоб відповідати на нові виклики створення сталої, зеленої, стійкої та глобальної економіки.

Ефективність діяльності МСП розглядається у формі *отриманого еко-результату і витрачених ресурсів* через зменшення екологічних витрат, отримання прибутку від еко-інноваційних послуг, впровадження «зелених» технологій, якості інноваційної продукції, створення більш конкурентоспроможних бізнес-стратегій МСП.

Зазначено, що *результативність діяльності МСП* як учасника екокластеру щодо впровадження «зелених» технологій розглядається через зусилля уряду та інших зацікавлених сторін (розробників технологій, покупців технологій, організацій, які надають фінансову підтримку МСП), які відіграють

важливу роль у впровадженні «зелених» технологій, що призведе до сталого розвитку, сприятиме екологічній стійкості МСП, зростанню кількості робочих місць та розвитку бізнесу в Україні.

Ефективне забезпечення *інтернаціоналізації МСП України* через прискорення процесу інтеграції в міжнародний простір кластерних об'єднань в умовах глобальної конкуренції у країнах ЄС, що зумовить необхідність збільшення потенціалу еко-інновацій та інтернаціоналізації МСП та сприяти формування і розвиток екокластерів і створення кластерних об'єднань, адаптації їх до глобальних умов та розвитку міжнародних зв'язків у сфері альтернативної енергетики стосовно розробки інноваційних продуктів.

Серед напрямів *інтернаціоналізації в межах кластерного альянсу* можна виокремити програму підтримки інтеграції українських підприємств «Integration into Global value chains». Це сприяє *інтеграції МСП України в європейські та міжнародні ланцюги* доданої вартості шляхом запровадження діалогу провідних кластерів.

Стріжкова Алла

Використання альтернатив протипіхотним мінам, які здатні забезпечити краще дотримання принципів охорони довкілля і екологічної безпеки України

Оттавська конвенція передбачала зобов'язання для України щодо заборон застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення. І це знищення відбувалося: з 2005 до 2020 року Україна знищила три мільйони мін і трохи більше трьох мільйонів ще мало залишитися. Відповідно, це уже наявний у значній кількості максимально ефективний засіб оборони і охорони кордонів, застосування якого не потребує дозволів інших країн і за потреби виробництва Україною явно дешевше за багато інших засобів. Військові давно просили зняти ці обмеження на застосування протипіхотних мін,

оскільки раніше зупиняти ворога необхідно було дронами, артилерією, а то і живою силою. 29 червня 2025 року Президент України підписав Указ про вихід України з Конвенції, а вже 15 липня Верховна Рада ратифікувала зупинку дії Оттавської конвенції. Україна не єдина пішла на цей крок. Першою про це заявила у квітні 2025 року Латвія, потім Литва, Естонія, Фінляндія і Польща з однією спільною причиною: загроза агресії з боку РФ.

Проте використання протипіхотних мін несе ряд загроз нанесення суттєвої шкоди довкіллю, яке й так постраждало уже найбільше з часів Другої світової. Артилерія теж спричиняє аналогічну шкоду, як і наземні вибухи. Із сучасних правових засобів охорони земель було застосовано лише консервацію земель, чого явно недостатньо.

Щоб зменшити потенційну екологічну шкоду, варто не встановлювати міни у заповідниках та інших охоронюваних зонах, за можливості зменшити території застосування лише до вкрай необхідних, як-от лінія зіткнення військ.

Залучення *екологів* при плануванні виглядає найбільш реальним і дієвим заходом зменшення потенційної екологічної шкоди, оскільки аналіз місцевості разом з екологами дозволяє:

- оцінити, де встановлення мін є найменш шкідливим для природи, потенційного використання природних ресурсів;
- спланувати майбутнє розмінування без шкоди для екосистем.

Докладне картографування і маркування зон разом з екологами дозволяє в майбутньому швидко і якісно провести розмінування, що набагато легше і точніше зробити, коли мінування проводить Україна.

Якщо є змога у більшості зон охорони кордону, об'єктів критичної інфраструктури, краще використовувати нову систему альтернативних мінам заходів та засобів:

- розумні охоронні системи (звукові, теплові та інші сенсори, поєднані Інтернетом речей, дрони різного призначення, у тому числі зі ШІ, здатні розпізнавати небезпеку та організовуватися в рої відповідного призначення),

– колючий дріт, електронні бар'єри.

Така система охорони потенційно небезпечних ділянок обов'язково повинна мати людський контроль операторів, які здатні оцінити дані з сенсорів, дронів і прийняти рішення про бойове застосування механізованих засобів або відправити мобільну групу реагування. Ці рішення набагато краще відповідатимуть вимогам екологічної безпеки та природоохоронного законодавства, але незначно поступаються ефективністю протипіхотним мінам, займають більше часу реагування, потребують більше навченого проінструктованого особового складу, наявності безперебійного надійного зв'язку типу Starlink, багатьох сенсорів та систем інженерних загороджень, а значить, і фінансування.

Зате перебудована таким чином система безпеки кордонів дозволить і поновити у майбутньому Україні дію Оттавської конвенції, і поділитися досвідом з міжнародним співтовариством.

Електронне наукове видання

**Актуальні проблеми правового та економічного регулювання
екологічних відносин в сучасних умовах**

Збірник наукових праць
НДІ ПЗІР НАПрН УКРАЇНИ

Комп'ютерне макетування: *А.В. Стріжкова*

Видавець – Науково-дослідний інститут правового забезпечення
інноваційного розвитку Національної академії правових наук України,
61002, м. Харків, вул. Чернишевська, 80,
Тел. +38 (057) 700-06-64
Сайт: ndipzir.org.ua
E-mail: ndipzir@gmail.com